

Evaluering af

Handlingsprogrammet for det nordiske
levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004

Handlingsprogrammets politiske relevans og
resultater

Evaluering af

Handlingsprogrammet for det nordiske
levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004

Handlingsprogrammets politiske relevans og
resultater

ANP 2004:743

Evaluering af Handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004

Handlingsprogrammets politiske relevans og resultater

ANP 2004:743

© Nordisk Ministerråd, København 2004

Tryk: Ekspresen Tryk & Kopicenter

Oplag: 130

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning. Sælges gennem Nordisk Ministerråds salgsagenter, se listen på sidste side.

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Telefax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Telefax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske levnedsmiddelsamarbejde

Nordisk Embedsmandskomité for Levnedsmiddelspørgsmål (EK-LIVS) arbejder med principielle levnedsmiddelpolitiske spørgsmål vedrørende kost og ernæring, levnedsmiddeltoksikologi og -mikrobiologi bl.a. i relation til risikovurdering, levnedsmiddelkontrol og -lovgivning. Samarbejdet sigter på beskyttelse af forbrugernes sundhed, fælles udnyttelse af faglige og administrative ressourcer samt nordisk og international udvikling af fagområderne.

Nordisk Ministerråd

blev oprettet i 1971 som samarbejdsorgan mellem de nordiske landes regeringer. Ministerrådet fremlægger forslag til Nordisk Råds sessioner, viderefører rådets rekommandationer, rapporterer til Nordisk Råd om samarbejdets resultater og leder arbejdet inden for de forskellige emneområder. Samarbejdet koordineres af samarbejdsministrene, der er udpeget af det enkelte lands regering. Ministerrådet træder sammen i forskellige sammensætninger - afhængigt af hvilke spørgsmål, der skal behandles.

Nordisk Råd

blev oprettet i 1952 som et samarbejdsorgan mellem de folkevalgte forsamlinger og regeringer i Danmark, Island, Norge og Sverige. Finland indtrådte i 1955. Færøernes, Grønlands og Ålands delegationer indgår i henholdsvis Danmarks Riges og Finlands delegationer. Rådet består af 87 medlemmer. Nordisk Råd er initiativtagende og rådgivende og har kontrollerende opgaver i det nordiske samarbejde. Nordisk Råds organer er plenarforsamlingen, præsidiet og udvalgene.

Indhold

---

1. Indledning	7
1.1 Gennemførelse af evalueringen	8
1.2 Læsevejledning	8
2. Konklusioner og anbefalinger	9
2.1 Handlingsprogrammets 2001-2004 politiske relevans, opfølgning og resultater ..	9
2.2 Opfølgning af de politiske og organisatoriske ændringer	10
2.3 Handlingsprogrammet 2005-2008	12
3. Den politiske udvikling under handlingsprogrammets funktionsperiode	13
3.1 Etablering af Nordisk ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler	13
3.2 Ministerdeklaration om forøget fødevarer sikkerhed i Norden – Grønlandsdeklarationen	15
3.3 Ministerdeklarationer om mærkning	18
3.4 Tallinn Declaration on Enhanced Co-operation between the Nordic and Baltic States in the Areas of Agriculture, Forestry, Food Issues and Fisheries	19
Tallinn Declaration on Increased Food Safety in the Nordic-Baltic Region	19
4. EK-Livs' organisation og arbejdsformer	21
4.1 Organisation	21
4.2 Projektvirksomhed	21
4.3 Optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper	22
5. Handlingsprogrammets indsatsområder	23
5.1 Nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer	23
5.1.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	24
5.1.2. Evaluering af indsatsen	24
5.2 Samarbejde om udvikling af nyt regelværk i EU/EØS	25
5.2.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	25
5.2.2. Evaluering af indsatsen	26
5.3 Samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarer sikkerhed og ernæringsrigtig kost	27
5.3.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	27
5.3.2. Evaluering af indsatsen	30
5.4 Øget indsats mod zoonoser og sygdomsfremkaldende mikroorganismer	33
5.4.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	33
5.4.2. Evaluering af indsatsen	34
5.5 Begrænsning i brug af antibiotika og andre stoffer, som anvendes i fødevarer- produktionen	34
5.5.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	34
5.5.2. Evaluering af indsatsen	35
5.6 Begrænsning i brugen af tilsætningsstoffer	35
5.6.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	35
5.6.2. Evaluering af indsatsen	35
5.7 Mærkning og forbrugerinformation	36
5.7.1. Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	36
5.7.2. Evaluering af indsatsen	36
5.8 Genetisk modificerede organismer (GMO) – Nye levnedsmidler	38

5.8.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene.....	38
5.8.2 Evaluering af indsatsen	39
5.9 Høj standard for dyre- og plantesundhed i Norden.....	40
5.10 Styrkelse af forbrugerindflydelsen på fødevareområdet.....	40
5.10.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	40
5.10.2 Evaluering af indsatsen	40
5.11 Levnedsmiddelkontrol	41
5.11.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	41
5.11.2 Evaluering af indsatsen	41
5.12 Støtte til udviklingen i Nordens nærområder.....	42
5.12.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene	42
5.12.2 Evaluering af indsatsen	43
6. Vestnordisk forum for fødevaretilsyn	45
7. Tværsektorielt samarbejde	47
8. Forslag til styrkelse af samarbejdet.....	49
8.1 Organisation og projektvirksomhed.....	49
8.2 Det tværsektorielle samarbejde.....	50
8.3 Handlingsprogram 2005-2008	51
9. Finansielle forudsætninger	53
Liste over interviewpersoner	54
Liste over forkortelser	55

BILAG

Bilag 1. Mandat for evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004

Bilag 2. EK-Livs' organisation

Bilag 3. Opfølgning af handlingsprogrammet på projektniveau i forhold til programmets indsatsområder

Bilag 4. Oversigt over netværk og projekter 2001-2004

1. Indledning

Embedsmandskomiteen for Levnedsmidler, EK-Livs, besluttede på sit møde den 28.-29. oktober 2003, at der skal gennemføres en fremadrettet og kvalitativ evaluering af sektorens nuværende fireårige handlingsprogram, ”*Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004*”¹. Evalueringen af handlingsprogrammet skal ses i sammenhæng med den nordiske strategi for bæredygtig udvikling (BU-strategien)², som fastsætter mål og indsats bl.a. for fødevarersikkerhed.

Evalueringen skal ifølge mandatet (bilag 1) omfatte vurdering af

- den politiske relevans af handlingsprogrammet
- handlingsprogrammets opfølgning og resultater
- den vægtning og de prioriteringer, som er anvendt i forhold til nordiske og internationale udviklingstræk
- sammenhængen mellem budgetniveauet og handlingsprogrammets mål.

Erfaringer fra det tværsektorielle arbejde med andre sektorer skal vurderes. Evalueringen skal vurdere, om der inden for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde har været områder, hvor det nordiske samarbejde har haft en særlig nytteeffekt.

Evalueringen skal om muligt bidrage med indspil til det igangværende arbejde med optimering af EK-Livs’ organisation og arbejdsgruppestruktur.

Evalueringen skal for levnedsmiddelområdet danne baggrund for udarbejdelse af det første fælles handlingsprogram 2005-2008 for ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler. Evalueringen skal derfor fremkomme med forslag til det kommende handlingsprogram, som kan bidrage til styrkelse og udvikling af det nordiske samarbejde på levnedsmiddelområdet.

Med henblik på det videre arbejde med ministerrådets fælles handlingsprogram 2005-2008 er der nedsat en særlig arbejdsgruppe.

Nordisk Ministerråd er desuden i gang med udarbejdelsen af en ny strategi for bæredygtig udvikling, som skal gælde i perioden 2005-2008. Strategien omfatter et kapitel om fødevarers sikkerhed og sundhed. Det kommende fælles handlingsprogram forventes at omsætte BU-strategien til operative mål.

1.1 Gennemførelse af evalueringen

Evalueringen er gennemført af Eeva-Liisa Østergård som en ekstern konsulent på grundlag af en række samtaler med nøglepersoner i det nordiske levnedsmiddelsamarbejde. Nøglepersonerne repræsenterer først og fremmest EK-Livs’ medlemskreds, her-

---

¹ Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004. 2001-2004. APN 2002:743

² Bæredygtig udvikling. En ny kurs for Norden, TemaNord 2001:505.

under de nationale delegationsledere, samt formænd for EK-Livs' arbejdsgrupper. Der er yderligere ført samtaler med repræsentanter for NMKL, Vestnordisk forum for fødevaretilsyn, Baltikum-samarbejdet, Nordisk Kontaktorgan for Levnedsmiddelspørgsmål og Nordisk Ministerråds sekretariat. Det har ikke været muligt inden for projektets tidsramme at mødes med repræsentanter for de selvstyrende områder.

Evalueringen bygger desuden på erklæringer fra ministerrådet og Nordisk Råds rekommandationer, på Nordisk Ministerråds publikationer i regi af levnedsmiddelsektoren, projektrapporter og sagspapirer fra møder i ministerrådet og i EK-Livs, fælles embedsmandskomiteemøder, arbejdsgruppemøder m.v.

1.2 Læsevejledning

Rapportens kap. 3 og 4 beskriver kort henholdsvis den politiske og den organisatoriske baggrund for EK-Livs' virksomhed.

I kap. 5 ses på de indsatsområder, som indgår i EK-Livs' gældende handlingsprogram, inklusive ministerrådets BU-strategi på levnedsmiddelområdet. Kapitlet omfatter en evaluering af, hvordan handlingsprogrammets indsatsområder er fulgt op på politisk og projektniveau.

De teknisk-faglige projekter er grundstammen i EK-Livs' arbejde. En kort beskrivelse af projekter på de forskellige indsatsområder findes i bilag 3. En oversigt over netværk og projekter i 2001-2004 findes i bilag 4.

Kap. 6 og 7 omhandler kort det vestnordiske samarbejde og det tværsektorielle samarbejde.

Kap. 8 fokuserer på forslag, som kan styrke indsatserne i det nordiske levnedsmiddelsamarbejde.

Kap. 9 kommer ind på de finansielle forudsætninger for arbejdet

2. Konklusioner og anbefalinger

2.1 Handlingsprogrammets 2001-2004 politiske relevans, opfølgning og resultater

- Handlingsprogrammet for 2001-2004 – set i sammenhæng med den nordiske strategi for bæredygtig udvikling – vurderes som politisk relevant. Indsatsområderne svarer til de fødevarerpolitiske samfundstemaer og til myndighedernes aktuelle opgaver i de nordiske lande. Der er en god sammenhæng mellem ministerrådets deklamationer og de nordiske aktiviteter, som er gennemført vedrørende fødevarerikkerhed, mærkning og samarbejde med Baltikum. Handlingsprogrammet er også på linje med de internationale udviklingstræk. Det nordiske samarbejde virker som en god katalysator i udviklingen af de nationale forvaltninger og i forhold til EU.
- Det vurderes, at aktiviteterne i en tilfredsstillende grad opfylder handlingsprogrammets brede mål på alle indsatsområderne. Denne vurdering er baseret på en gennemgang af projektvirksomheden, som er meget omfattende. Men fordi målene er så generelt og bredt defineret, er det svært at vurdere, om indsatsen har været optimal og om prioriteringerne har været de rigtige. Opfyldelsen af målene skal desuden ses i forhold til levnedsmiddelområdet's beskedne nordiske budget. Enkelte opgaver fra handlingsprogrammet er ikke løftet.
- Den største nordiske nytte opleves af samarbejdspartnerne ved dannelsen af netværk mellem personer, som til daglig arbejder i små fagmiljøer i de enkelte lande. Netværkene giver mulighed for erfaringsudveksling, udvikling af ideer om faglige og administrative spørgsmål, afprøvning af synspunkter og adgang til nem kontakt, når akutte problemer skal løses. Netværkene fungerer godt på grundlag af de fælles nordiske værdier. Andre kontaktflader fx inden for EU vil næppe være lige tilgængelige for alle nordiske deltagere. Netværkene fungerer også som træning til deltagelse i andet internationalt samarbejde.
- Nordisk nytte opstår, når opmærksomheden henledes på og der påbegyndes en diskussion i embedsmandskomiteen og arbejdsgrupperne om en særlig problemstilling, som skal afklares i alle nordiske lande, og når der findes fælles løsninger. I handlingsprogrammets funktionsperiode kan indsatsen mod zoonoser og akrylamidproblematikken nævnes som konkrete eksempler. En lang række andre eksempler fremgår af denne rapport.
- Nordisk nytte opstår, når den internationale fødevarerikkerhed og EU-lovgivning påvirkes i overensstemmelse med nordiske holdninger og mål. Der er ikke foretaget konkrete effektmålinger af indsatsen, men det vurderes, at Norden i handlingsprogrammets funktionsperiode har haft afgørende indflydelse på mange områder som fx bedre mærkning af ingredienser, allergimærkning, GMO-mærkning, anvendelse af tilsætningsstoffer, mikrobiologisk fødevarerikkerhed, risikovurdering af kemiske og mikrobiologiske stoffer, udvikling af risi-

kovurderingsmodeller og validering af afprøvningsmetoder. Andre indsatser er i gang, fx vedrørende berigelsespolitikken og sundhedsanprisninger, forenkling af næringsdeklarationer, vurdering af aromastoffer, revision af EU-lovgivningen om materialer og genstande, risikovurdering af nye levnedsmidler og modernisering af kødkontrollen. Tiden har været gunstig for præsentation af nordiske holdninger, fordi Europa-Kommissionen på grund af fødevareskandaler har været åben for forslag, som kan styrke fødevarerikkerheden.

2.2 Opfølgning af de politiske og organisatoriske ændringer

- Ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler har gjort levnedsmiddelområdet mere synligt inden for det nordiske samarbejde. EK-Livs ser den politiske overbygning som en velkommen udfordring og vil arbejde for, at virksomheden i stigende grad rettes mod samfundsmæssigt og politisk relevante mål.
- For at nå målet skal der tænkes langsigtet og strategisk, og opgaverne skal prioriteres hårdt. Dette vil ske bl.a. gennem temadiskussioner på møderne og gennem et visionsseminar i 2004.
- Målet om politisk relevans bør præge arbejdsgruppernes virksomhed. Arbejdsgrupperne bør drøfte deres projektvirksomhed i et bredt perspektiv og forberede grundlaget for EK-Livs' prioriteringer og forslag til emner, som løftes til politisk behandling i ministerrådet. Arbejdsgrupperne skal se til, at nye projekter svarer til de mål og indsatsområder, som bliver fastsat i det fælles handlingsprogram for ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler og i Nordisk Ministerråds reviderede strategi for bæredygtig udvikling.
- EK-Livs' holdninger og beslutninger bør formidles effektivt til arbejdsgrupperne. Afstanden mellem EK-Livs og arbejdsgrupperne bør være kort.
- Det teknisk-faglige projektarbejde bør fortsat være grundstammen i EK-Livs' virksomhed. Projekterne giver grundlag for udvikling af de nationale forvaltninger og for initiativer over for EU og andre internationale fora. Det er vurderingen, at projektarbejdet giver mange resultater i forhold til det beskudne nordiske budget. Forklaringen er, at de enkelte lande indskyder menneskelige ressourcer og tid i arbejdet. De nordiske projekter giver deadlines, som bidrager til, at opgaverne bliver løst.
- Fødevarerlovningen udformes i EU/EØS. Det nordiske samarbejde skal først og fremmest sætse på at påvirke beslutningsprocesserne i EU/EØS og i de internationale organisationer, især Codex Alimentarius, som EU støtter sig til ved forberedelsen af lovgivningen. De nordiske initiativer bør bygge på en forudseende vurdering af, hvad der er på vej i EU, og fremstødene skal ske i en tidlig fase.
- Alle niveauer af medarbejdere, som deltager i internationale forhandlinger og processer, skal være opmærksomme på, at de fælles nordiske holdninger – på de

områder, hvor de findes – forpligter landene og den enkelte medarbejder til at udnytte samarbejdsmuligheden og til at trække mod de fælles mål. Der vil blive etableret systemer til koordinering af forhandlingsstrategien for internationale møder. De menneskelige ressourcer skal udnyttes effektivt.

- Samarbejdet og koordineringen mellem de tre embedsmandskomiteer under ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler er en udfordring, som er taget op for at sikre helhedssyn i fødevarekæden fra jord/fjord til bord. En plan for fordeling af embedsmandskomiteernes roller og ansvar er fastlagt, og samarbejdet skal vurderes efter et par år. Planen betyder, at EK-Livs har koordineringsansvaret i spørgsmål om dyresundhed og -velfærd ud fra en forbrugerpolitisk og samfundsmæssig synsvinkel, og at dette område skal finde sin placering i EK-Livs' organisation.
- Et arbejde for optimering af EK-Livs' arbejdsgruppestruktur pågår. Det har indtil videre vist sig svært at forenkle strukturen. Samtalerne med nøglepersoner i denne evaluering tyder på, at der skal lægges vægt på tværfaglig koordinering mellem de faglige grupper. Der er grund til at overveje, om det samlede antal arbejdsgrupper og permanente netværk kan formindskes. Færre projekter vil forbedre arbejdsgruppernes mulighed for at føre overordnede faglige diskussioner med politisk relevans.
- Projektvirksomheden kan formentlig effektiviseres ved at gøre den synlig ved de nationale administrationer og ved at stramme projektstyringen. Det bør erkendes, at det nordiske arbejde kræver tid og arbejdskraft, og dette skal der tages højde for i den nationale arbejdsplanlægning. Nordiske projekter, som ikke indebærer nordisk nytte, bør ikke igangsættes. Hvert projekt bør omfatte en beskrivelse af målet og en vision for, hvordan resultaterne skal anvendes. Projekternes fremdrift bør rapporteres og tidsplanerne overholdes. Projektgruppen bør have et ansvar for, at resultaterne bliver implementeret.
- Det tværsektorielle samarbejde mellem EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument har til mål at udrede og løse problemer, som bedst kan bearbejdes i samlet ekspertise. Arbejdet er i dag vanskeligt at overskue. Det tværsektorielle arbejde bør indpasses i embedsmandskomiteernes struktur og gøres gennemsigtigt. Beslutningsprocesser, finansiering og rapporter over projekternes status bør være tilgængelige for embedsmandskomiteer, arbejdsgrupper og andre interesserede på samme måde som virksomheden i egen embedsmandskomiteé. Overvejelserne under arbejdet med denne evaluering leder til, at forbrugeraspekterne bør være en integreret del af hele virksomheden under EK-Livs, NEF og NEJS. Embedsmandskomiteernes arbejdsmetoder til varetagelse af forbrugeraspekter og til sikring af forbrugerindflydelse kan fortsat udvikles på grundlag af den nordiske handlingsplan, som er udarbejdet i forbindelse med Grønlandsdeklarationen.
- Samarbejdet med Baltikum er i en udviklingsfase på politisk plan. Det overordnede mål om styrket samarbejde er allerede fastsat mellem de nordiske og de baltiske lande på jord- og skovbrugs-, levnedsmiddel- og fiskeriområdet. Samarbejdet vedrørende levnedsmidler har til mål at styrke fødevarerikkerheden, in-

klusive ernærings spørgsmål, i hele regionen. Samarbejdet kan også anvendes for at styrke indflydelsen i EU og andre internationale fora.

2.3 Handlingsprogrammet 2005-2008

- En revideret BU-strategi kommer til at omfatte mål og indsatser 2005 til 2008 for levnedsmiddelområdet. Den styregruppe, som arbejder med et fælles handlingsprogram for fiskeri-, jord- og skovbrugs- og levnedsmiddelområdet, diskuterer for tiden bl.a. de overordnede målsætninger, strategien og prioriteringer i handlingsprogrammet i relation til BU-strategiens mål og indsatsområder. Opgaverne skal prioriteres i forhold til de budgetmidler, som er til rådighed. Enkelte prioriteringer er allerede vedtaget i en politisk proces i forbindelse med Grønlandsdeklarationen og vedrørende samarbejdet med Baltikum: Zoonoser, sporbarhed, modernisering af den offentlige kødkontrol, risikovurdering af akrylamid, dioxin og effektive kontrolsystemer. Denne evaluering resulterer i forslag om fortsat prioritering af risikovurderinger på det kemiske, mikrobiologiske og ernæringsmæssige område og udvikling af risikovurderingsmodeller, inddragelse af dyresundhed og -velfærd i EK-Livs' organisation og arbejdsmetoder, opprioritering af ernæringsområdet både angående en ernæringspolitisk nordisk platform og analyser af sammenhænge mellem befolkningens livsstil, kostvaner og sundhed, opprioritering af allergi- og overfølsomhedsproblematikken og endelig opprioritering af laboratorie- og analysemetodesamarbejdet.
- Hvis det fælles handlingsprogram får karakter af en overordnet strategisk plan, kan der være behov for udarbejdelse af en mere detaljeret arbejdsplan for levnedsmiddelområdet med mål og delmål for at sikre en politisk relevant prioritering af opgaverne. Fastsættelse af delmål vil bidrage til, at effekten af indsatserne kan vurderes.
- I denne evaluering er der ikke taget stilling til, hvordan forskning på fiskeri-, jord- og skovbrugs- og levnedsmiddelområdet kan koordineres og udvikles. Forskellige arbejdsgrupper har i 2002-2003 analyseret spørgsmålet, og en ad-hoc-gruppe under ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler er i gang med at vurdere mulighederne for oprettelse af et fælles rammeprogram for forskning og uddannelse. Ad hoc-gruppen skal levere sin endelige rapport senest den 15. maj 2004.

3. Den politiske udvikling under handlingsprogrammets funktionsperiode

---

Levnedsmiddelområdet er i handlingsprogrammets funktionsperiode kommet i politisk fokus. I særdeleshed er fødevarerikkerhed et tema, som præger debatten og virksomheden både på national, nordisk og international plan.

3.1 Etablering af Nordisk ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler

Den væsentligste politiske udvikling er etablering af det fælles ministerråd for fiskeri-, jord- og skovbrug- og levnedsmiddelministrene pr. 1. september 2001. Det fælles ministerråd skal sikre et politisk helhedsperspektiv i fødevarekæden fra jord/fjord til bord.

Beslutningen blev taget på mødet i Nordisk Ministerråd, et fælles møde mellem fiskeriministre, jord- og skovbrugsministre og ministre for levnedsmidler i Reykjavik den 26. juni 2001.

”Ministerrådet besluttet å foreslå samarbejdsministrene at det oprettes et nytt ministerråd for jord- og skogsbruks, fiskeri- og fødevarer spørsmål pr. 1.9.2001. Samtidig nedlægges de gamle ministerråd. EK-Livs plasseres under det nye Ministerråd.

Nordisk Ministerråds sekretariat, NEF, NEJS og EK-Livs ordførere fastlegger i fellesskap dagsorden for ministermøter. De tre sektorers særlige ansvar for ulike deler av matvarekjeden bør avspeiles i en hensigtsmessig avgrensning av ansvarsområdene mellom sektorene, særlig når det gjelder matvaretrygghet. Spørsmålet om et eventuelt behov av revidering av de tre handlingsprogram tas opp av ministerrådet når forslag om hensigtsmessig arbeidsfordeling foreligger.

Hver sektor beholder sitt budget.

Ved evt. senere behov vil det vurderes om en koordinasjonsgruppe skal ivareta forberedelsesarbeid.”

EK-Livs har siden etablering af embedsmandskomiteen i 1989 og frem til september 2001 hørt under samarbejdsministrenes ansvar. Dette har betydet, at kun få levnedsmiddelspørgsmål er drøftet på politisk plan i ministerrådet. Som et eksempel på væsentlige spørgsmål, som tidligere er løftet til politisk behandling og beslutning i samarbejdsministrenes regi, kan nævnes vedtagelsen af de nordiske næringsstof-anbefalinger.

De tre embedsmandskomiteer – EK-Livs, NEF og NEJS – har siden ministerrådets beslutning i 2001 haft fokus på at udvikle deres samarbejde med henblik på at sikre dæk-

ning af ministerrådets politikområder og helhedssyn på fødevarekæden. Ministerrådets område omfatter alle politisk relevante spørgsmål i hele fødevarekæden fra jord/fjord til bord, dvs. alle erhvervspolitiske og forbrugerpolitiske aspekter af fødevareproduktion og -forbrug.

Embedsmandskomiteerne har diskuteret relevante samarbejdsfelter og rolle- og ansvarsfordelingen. På et fællesmøde mellem embedsmandskomiteerne den 31. oktober 2002 blev der nedsat en arbejdsgruppe til at udarbejde forslag til dækning af alle relevante fagområder under ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler og til optimering og effektivisering af samarbejdet mellem embedsmandskomiteerne. Alle lande deltog i arbejdsgruppen og hver embedsmandskomité var repræsenteret med 1-2 medlemmer. De selvstyrende områder var inviteret til at deltage i arbejdsgruppen.

Arbejdsgruppens forslag af 25.06.03 til opfølgning af ministerrådets beslutning vil blive inddraget i overvejelserne om optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper (jf. kap. 4.3).

I 2003 er der desuden nedsat en Koordinationsgruppe (KG-FJSL) med repræsentanter fra alle lande og de selvstyrende områder til at forberede ministermøder med politisk aktuelle sager på dagsordenen og til at tage de overordnede beslutninger om handlingsprogrammet og budgettet. Koordinationsgruppen har den 31. oktober 2003 godkendt ovennævnte arbejdsgruppeforslag om embedsmandskomiteernes roller og ansvar.

At der nu findes en politisk overbygning af det nordiske levnedsmiddelsamarbejde, er blevet modtaget med stor tilfredshed i EK-Livs. Der er en klar opfattelse af, at arbejdet i en embedsmandskomité bør være politisk forankret for effektivt at kunne bidrage til den politiske og forvaltningsmæssige udvikling i de nordiske lande og til den internationale udvikling på de områder, hvor der er opnået nordisk enighed. Det står mere tydeligt, at der er en pligt til at gennemføre resultaterne og beslutningerne i national administration og i forbindelse med internationale forhandlinger. Det forventes, at arbejdets resultater bliver mere synlige. Ud over de generelle positive udsigter til synlighed og administrativ-politisk konsekvens forventes det, at dialogen mellem de ansvarlige ministre og embedsmandskomiteen om aktuelle levnedsmiddelpolitiske spørgsmål er med til at sikre, at der fokuseres på væsentlige spørgsmål vedrørende fødevare-sikkerhed, ernæring, forbrugerinformation m.v. Når embedsmandskomiteerne har mulighed for løbende at forelægge aktuelle fødevarespørgsmål for ministerrådet, kan der sikres en sammenhæng på nordisk plan mellem faglige fødevarespørgsmål og de politiske drøftelser.

Det samme indtryk af tilfredshed med den politiske overbygning er opstået ved samtalerne med arbejdsgruppernes formænd. Arbejdsgrupperne igangsætter teknisk-faglige udredningsprojekter, hvilket imidlertid ikke er i strid med kravet om, at arbejdet skal være politisk relevant. Strategisk eller forvaltningsrettet forskning og udredningsarbejde udføres, når der opstår et behov hos politikerne at få viden på et bestemt område, fx om forebyggelse af salmonella-epidemier eller om risici ved GMO. Resultaterne skal ikke tilfredsstille bestemte politiske opfattelser, men danne et fagligt grundlag for politiske beslutninger. Det er blevet fremført fra arbejdsgruppeformændenes side, at de hidtidige projekter ikke har været uden politisk relevans, idet de fokuserer på fødevaresikkerhed, på befolkningens sundhed, fx ved toksikologiske, mikrobiologiske og ernæringsmæssige risikovurderinger, og på forbrugerinformation. Der lyder dog også advarsler mod politisk prioritering af projekter, hvis ikke politikken drejer sig om overordnede

holdninger. Der skal være plads for innovation og nye faglige og videnskabelige initiativer, selv om den politiske interesse (endnu) ikke peger i disse retninger. Det nye ministerråd giver et godt udgangspunkt for styrkelse af levnedsmiddelområdet status og fastholdelse eller forøgning af sektorens budget inden for Nordisk Ministerråd. En positiv udvikling forudsætter, at arbejdets politiske relevans bevises og gøres synlig. Arbejdsgrupperne bør bidrage til, at resultaterne af det teknisk-faglige samarbejde kommer videre på nationalt, nordisk og internationalt plan og at deres store faglige kompetence udnyttes som indspil til prioriteringer og til politiske tiltag. Arbejdsgrupperne bør se på deres virksomhed i en bred, politisk relevant perspektiv og give embedsmandskomiteen et sammenhængende grundlag for planlægning af arbejdet og fremlæggelse af forslag til politiske initiativer.

3.2 Ministerdeklaration om forøget fødevarer sikkerhed i Norden – Grønlandsdeklarationen³

Fødevarer sikkerhed er et vigtigt politisk tema i alle nordiske lande, og det er et fælles mål at sikre et højt niveau for fødevarernes sikkerhed og kvalitet. I juni 2000 samledes de ministre, som er ansvarlige for fødevarer, til den første nordiske konference om sikker mad. Ministrene bekræftede, at de nordiske regeringer prioriterer fødevarer sikkerheden og dialogen med forbrugerne meget højt.

Som led i sit formandskabsprogram for 2002 tog Norge initiativ til et tværsektorielt projekt for at følge op disse mål. Projektgruppens opgave var at

- udarbejde en nordisk platform for fødevarer sikkerhed for at styrke den nordiske indflydelse i internationale forhandlinger og processer på fødevarer sikkerhedsområdet, og
- udarbejde en nordisk forbrugerpolitisk handlingsplan for at styrke forbrugernes indflydelse på fødevarer området (fødevarer sikkerhed og -kvalitet).

Projektgruppen foreslog en arbejdsmodel for styrkelse af indflydelsen i internationale sammenhænge (jf. ministerrådets opgaveformulering nedenfor). Desuden foreslog projektgruppen aktuelle temaer for at illustrere, hvordan arbejdsmodellen tænkes anvendt. De aktuelle temaer omfattede zoonoser, modernisering af den offentlige kødkontrol, sporbarhed og akrylamid – risikovurdering.⁴

Projektgruppen foreslog endvidere en handlingsplan for styrkelse af forbrugernes indflydelse.

De for fødevarer ansvarlige ministre godkendte på ministerrådsmødet i Grønland i august 2002 projektgruppens forslag. Ministrene erklærede sig enige i, at Norden skal bestræbe sig på at arbejde sammen for at forøge sin indflydelse i internationale organi-

---

³ Grønlandsdeklarationen er offentliggjort i dokument ANP 2002:771

Handlingsplanen for styrket forbrugerindflydelse er offentliggjort i dokument ANP 2002:772.

⁴ Nordisk Råd foreslog på sin session i 2002, at overvågning, kontrol og målemetoder mm. vedrørende dioxin i fødevarer indarbejdes som et tema i ministerrådsforslaget. Dette ønske er imødekommet, og dioxin og dioxinlignende PCB er tilføjet til listen over eksempler på samarbejdstemaer.

sationer, og at de etablerede nordiske samarbejdsfora på alle niveauer bør være opmærksomme på de muligheder, samarbejde skaber.

På denne baggrund gav ministerrådet de nordiske embedsmandskomiteer på fødevarerområdet – EK-Livs, NEF og NEJS – til opgave at sikre, at

- der løbende vurderes og vælges et tema, hvor Norden i fællesskab kan forøge sin indflydelse,
- egnede fora, når det anses for nødvendigt, får til opgave at udarbejde dokumenter med målsætninger, retningslinjer og det nødvendige grundlag for hvert tema,
- dokumenterne forelægges embedsmandskomiteerne til godkendelse og sendes derefter til de enkelte landes myndigheder for anvendelse i de internationale organisationer.

Ministrene vedtog desuden at ville tilstræbe en effektiv forbrugerindflydelse på fødevarerområdet nationalt, nordisk og internationalt og vedtog derfor en nordisk handlingsplan med bl.a. anbefalinger om at

- forøge kompetencen hos nordiske forbrugere inden for fødevarerområdet,
- bringe frem gensidig åbenhed mellem myndigheder, erhverv og forbrugere,
- bidrage med ressourcer til involvering af forbrugere,
- skabe forum for dialog og reel medvirken mellem forbrugerinteresser, erhverv og myndigheder.

Ministrene gav embedsmandskomiteerne EK-Livs, NEF og NEJS til opgave at arbejde videre med anbefalingerne.

EK-Livs har i samarbejde med NEF og NEJS fulgt ministerrådets deklARATION op ved at introducere diskussion om ”aktuelle områder for et nordisk samarbejde” på møderne i EK-Livs og i arbejdsgrupperne.

EK-Livs undersøger p.t. de praktiske muligheder for et mere organiseret samråd på tjenstemandsniveau forud for EU-møder (indre marked). Strategien for påvirkning af dagsordenen i de internationale fora og for samarbejdet forud og under forhandlinger vil blive diskuteret på et visionsseminar i EK-Livs i august 2004.

Der er igangsat en række initiativer for at sikre fremdriften efter Grønlandsdeklarationen. For nogle af de samarbejdstemaer, der indgår i Grønlandsdeklarationen, er der foretaget udredninger til nærmere identifikation af problematikken, for andre er der igangsat konkrete, større projekter. På grundlag af tidligere samarbejde vedr. mikrobiologi og risikovurdering er der gennemført en udredning, som kortlægger zoonosesituationen. Udredningen peger på behov for undersøgelser i relation til specielt *Campylobacter* og *Salmonella*. Der er igangsat et projekt om *Campylobacter* i fjerkræ og et projekt vedrørende validering af analysemetode for *Campylobacter* (jf. kap. 5.1 og kap. 5.3). Vedrørende sporbarhed og modernisering af kødkontrollen er der igangsat projekter (jf. kap. 5.1 og 5.11), og vedrørende akrylamid pågår et projekt, som bl.a. omfatter en forbedret risikovurdering af akrylamid, og som i øvrigt bidrager til en forskningsansøgning til EU (jf. kap 5.3).

For at følge op på sikring af forbrugerindflydelse og opbygning af kompetencen hos forbrugerne er der igangsat et større tværsektorielt projekt mellem EK-Livs, EK-Konsument, NEJS, NEF og EK-Miljø rettet til eleverne i grundskolens ældste klasser

om forskellige aspekter ved mad (jf. kap. 5.7 og 5.10). I forhold til delmål 2 om at arbejde for gensidig åbenhed mellem myndigheder, erhverv og forbrugere er der i 2003 gennemført to kurser i risikokommunikation med henholdsvis akrylamidproblematikken og zoonoseproblematikken som fagligt tema.

Til opfølgning af den 4. delmål for forbrugerindflydelse har EK-Livs i 2002 etableret Nordisk Kontaktorgan for Levnedsmiddelspørgsmål (NKLivs). Kontaktorganet skal være et kontakttled mellem levnedsmiddelmyndigheder, der er tilknyttet EK-Livs, og interesseorganisationer inden for levnedsmiddelområdet fra jord/fjord til bord. Kontaktorganet skal være et forum for drøftelse af fødevarepolitiske og andre centrale spørgsmål på fødevareområdet. Indtil videre er der kun afholdt et årligt møde i forbindelse med ministermødet, men det er hensigten at udvikle samarbejdet og at anvende kontaktorganet som et høringsforum.

De enkelte nordiske lande har rapporteret til Nordisk Ministerråds sekretariat, hvordan opfølgningen af Grønlandsdeklarationen har forløbet på nationalt plan. Sekretariatet konstaterer, at ”det er helt afgørende for at kunne styrke den nordiske indflydelse i internationale fora, at samarbejdet praktiseres aktivt på alle niveauer og såvel inden for de etablerede nordiske arbejdsgrupper og netværk som ved løbende kontakter i aktuelle sager af fælles interesse. Landene har bidraget til at sikre dette ved at informere relevante medarbejdere og forankre ministerbeslutningen om et styrket nordisk samarbejde ind mod de internationale fora i det daglige arbejde”.

Nøglepersoner har ved samtalerne lagt vægt på, at der udvikles metoder og arbejdsrutiner for det nordiske samarbejde inden for internationale fora, og at budskabet om at benytte samarbejdets muligheder kendes af alle medarbejdere, som deltager i internationale forhandlinger.

3.3 Ministerdeklarationer om mærkning

Ministerrådet har i handlingsprogrammets funktionsperiode vedtaget to deklarerationer om mærkning.

På det fælles ministermøde i Reykjavik den 26. juni 2001 konkluderede ministrene en række spørgsmål om *mærkning og sporbarhed af levnedsmidler og skovprodukter i international handel*. Ministerrådet ønsker bl.a. en gennemgang af mulighederne for oprindelsesmærkning, konsekvent mærkning af fødevarer fremstillet ved genteknologi og fortsat nordisk opmærksomhed og informationsudveksling om miljømærkning af fisk. Konklusionerne omfatter, at man bør udrede mulighederne for at informere forbrugerne mere om etiske forhold ved produktionen af levnedsmidler inklusive fisk, særskilt hvad angår dyrevelfærd og miljøhensyn. Konklusionerne lægger vægt på opbygning af viden om mærkning. Der skal indsamles viden om udformning af næringsdeklarationer, anvendelse af symboler og informationsteknologiens muligheder, så forbrugerne får størst mulig udbytte af mærkningen. Desuden ønsker ministrene fortsat nordisk samråd inden internationale forhandlinger om mærkning.

Med hensyn til sporbarheden konkluderer ministrene, at de nordiske lande vil deltage aktivt i og støtte arbejdet med udvikling af et sporbarhedssystem for levnedsmidler med henblik på at bidrage til internationalt accepterede krav til dokumentation af levnedsmidlers oprindelse og produktionsmetode. Arbejdet inddrager hensyn til folkesundhed og dyresundhed, men også andre hensyn, som er baseret på ønsker fra forbrugere og erhvervslivet.

På ministerrådsmøde i Kalmar den 25. juni 2003 vedtog ministrene en deklareration om *etisk mærkning af levnedsmidler*. Ministrene finder information om etiske forhold i levnedsmiddelproduktionen betydningsfuld og henviser til konklusionerne og anbefalingerne i en udredning ”Etisk mærkning af fødevarer”, TemaNord 2003:527, som er gennemført af EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument i fortsættelse af ministerdeklarerationen fra Reykjavik i 2001. Ministrene anbefaler, at relevante komiteer inden for det nordiske samarbejde får til opgave – med baggrund i en dialog med forbrugere, handel og producenter – at prioritere og udvikle udredningens forslag til mulige initiativer for at imødekomme kravet om forbrugerinformation om etiske forhold i levnedsmiddelproduktionen.

EK-Livs’ aktiviteter til opfølgning af ministerdeklarerationer vedrørende mærkning er beskrevet nærmere i kap. 5.7 om mærkning og forbrugerinformation og vedrørende sporbarhed i kap. 5.1 om nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer samt i tilsvarende afsnit i bilag 3.

3.4 Tallinn Declaration on Enhanced Co-operation between the Nordic and Baltic States in the Areas of Agriculture, Forestry, Food Issues and Fisheries

Tallinn Declaration on Increased Food Safety in the Nordic-Baltic Region

På et møde i Tallinn den 7.-8. november 2003 for ministrene for jord- og skovbrug, fødevarer og fiskeri blev to deklARATIONER vedtaget.

Deklarationen om styrket samarbejde lægger vægt på fortsat samarbejde inden for internationale processer og organisationer, herunder EU, og på overvejelse af de politiske og praktiske modaliteter for nordisk-baltisk samarbejde på ministerplan. Ministrene gav de tre nordiske embedsmandskomiteer og deltagere fra de baltiske lande til opgave at udpege prioriterede samarbejdsområder, identificere fælles projekter og at overveje, hvordan de baltiske lande yderligere kunne integreres i Nordisk Ministerråds aktiviteter.

Deklarationen om styrket fødevarer sikkerhed lægger op til et samarbejde, som gør den nordisk-baltiske region til en drivende kraft for fødevarer sikkerhed inden for de internationale forhandlinger og processer. Ministrene prioriterede sporbarhed, zoonoser, dioxin i fødevarer og effektive kontrolsystemer som væsentlige samarbejdsopgaver i perioden 2004-2006. EK-Livs udvidet med deltagere fra de baltiske lande (CSO-NB8-Food) har til opgave at vurdere behovet for samarbejde om nye emner og at bidrage til udvikling af fælles strategier eller løsninger af problemer. De eksisterende og ad hoc-netværk kan anvendes til at initiere og styre aktiviteter på de prioriterede områder.

4. EK-Livs' organisation og arbejdsformer

4.1 Organisation

EK-Livs' organisation og arbejdsformer fremgår af bilag 2.

EK-Livs har fem faste arbejdsgrupper: Nordisk arbejdsgruppe for kost og ernæring (NKE), Nordisk Arbejdsgruppe for levnedsmiddeltoksikologi og risikovurdering (NNT), Nordisk arbejdsgruppe for levnedsmiddelkontrol (NNK), Nordisk arbejdsgruppe for lovgivningsspørgsmål (NNL) og Nordisk arbejdsgruppe for mikrobiologi og risikovurdering (NNM).

Der findes for tiden ni permanente netværk, som mødes efter behov for at drøfte aktuelle spørgsmål på deres område.

Nordisk Metodikkomite for Levnedsmiddel (NMKL) er en uafhængig organisation, som arbejder med validering af kemiske og mikrobiologiske analysemetoder og procedurer for kvalitetssikring af laboratorier. EK-Livs støtter NMKL økonomisk med et årligt bidrag på ca. ½ mil. DKK til NMKL's sekretariat.

Nordic-Baltic Project Group on Food Control og Nordic-Baltic Group on Public Health Nutrition kan betegnes som større projekter under EK-Livs.

4.2 Projektvirksomhed

Arbejdsgrupperne tager initiativ til projekter inden for deres fagområde. En del af projekterne initieres af to eller flere arbejdsgrupper i fællesskab. Nogle projekter initieres direkte af EK-Livs, og en del af projekterne igangsættes i fællesskab med NEF og NEJS og/eller EK-Miljø og EK-Konsument. Projekterne gennemføres som regel af en projektgruppe.

Der arbejdes ud fra et hensyn til forbrugernes sikkerhed, men også ud fra et hensyn til, at fødevaremarkedet skal være redeligt, så forbrugerne ikke bliver vildledt. Ernæringsspørgsmål er omfattet af arbejdet.

En stor del af levnedsmiddelsektorens projekter er teknisk-faglige og sigter på udvikling og fastsættelse af ernæringsmæssige, toksikologiske, hygiejniske og kontrolmæssige kriterier, som sikrer, at fødevarerne ikke indebærer sundhedsrisici, eller på udvikling af ernæringsmæssige anbefalinger. I en bred forstand omfatter det teknisk-faglige samarbejde også projekter om implementering og fortolkning af lovgivning og om mærkning og forbrugerinformation. En del projekter gennemføres i form af seminarer, kurser og workshops for at udveksle erfaringer og opbygge viden. Udvikling af forslag til politikker og strategier er ofte sket i ad hoc-grupper og i tværsektorielle grupper.

4.3 Optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper

EK-Livs besluttede i 2001 som følge af etablering af ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler at igangsætte et arbejde for optimering af arbejdsgrupperne, herunder også samarbejdet med andre sektorer arbejdsgrupper. Målet var at se på en tilpasning til en større politisk fokus, opfyldelse af diverse strategier, revurdering af fagområder og mandater samt synergimuligheder.

Der er lagt op til en meget holistisk løsning for forbedret dialog mellem arbejdsgrupperne, EK-Livs og ministerrådet samt forbedret samarbejde på tværs af arbejdsgrupperne og i forhold til tværsektorielle grupper og arbejdsgrupper under andre embedsmandskomiteer.

Optimeringsprojektet er ikke afsluttet (primo marts 2004). EK-Livs vil på sit møde medio marts 2004 præcisere behovet for optimering af arbejdsgruppevirksomheden set i lyset af EK-Livs' nye rolle og ansvar i ministerrådet. Arbejdet kan nu tage udgangspunkt i rapporten af 25.06.03 fra arbejdsgruppen om EK'ernes ansvar. Bl.a. skal ansvaret for koordination inden for dyresundhed og -velfærd i hele fødevarekæden placeres under EK-Livs, når det drejer sig om forbrugerpolitiske og samfundsmæssige synsvinkler.

Ifølge mandatet for denne evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde i 2001-2004 skal evalueringen om muligt bidrage med indspil til det igangværende arbejde med optimering af EK-Livs' organisation og arbejdsgruppestruktur.

Denne evaluering omfatter først og fremmest en vurdering af handlingsprogrammets politiske relevans og resultater. Rapporten indeholder ikke en organisationsanalyse, og det er begrænset, hvordan rapporten kan bidrage til en eventuel omorganisering.

Samtaler med nøglepersoner leder til den klare konklusion, at arbejdsgruppestrukturen under EK-Livs ønskes bevaret, og at det teknisk-faglige projektarbejde fortsat bør være grundlaget for EK-Livs' arbejde. Initiativerne til udvikling af de nationale forvaltninger og til påvirkning af internationale risikovurderings- og lovgivningsprocesser springer netop fra dette grundlag. Bevarelse af arbejdsgruppestrukturen udelukker ikke, at organisationen og opgaverne ændres i relation til nye udfordringer. Det vil være ønskeligt at kunne forenkle netværks- og arbejdsgruppestrukturen med sigte på færre grupper og mulighed for bedre kommunikation mellem grupperne.

Et kommende forslag fra en ad hoc-arbejdsgruppe under ministerrådet for etablering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler (omtalt senere i kap. 5.3) kan få betydning for virksomheden i EK-Livs' arbejdsgrupper. Ved den fremtidige placering af forskningen er det vigtigt for EK-Livs at kunne fortsætte sin teknisk-faglige udredningsvirksomhed, som er rettet mod løsning af forvaltningsmæssige problemstillinger og på at tage initiativer i internationale fora og i forbindelse med EU's risikovurderinger og lovgivningsarbejde.

5. Handlingsprogrammets indsatsområder

Kapitel 5 indeholder en oversigt over, hvordan handlingsprogrammets indsatsområder er fulgt op på politisk og på projektniveau. Der er taget udgangspunkt i de tolv indsatsområder, som er listet i Strategien for bæredygtig udvikling i Norden og i Handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004. Den *kursiverede* tekst under hvert indsatsområde angiver prioriterede mål i levnedsmiddelsektoren frem til 2004⁵.

Kapitlet omfatter konsulentens evaluering af, hvordan de gennemførte og igangsatte aktiviteter opfylder handlingsprogrammets mål. Evalueringen støtter sig til samtalerne med nøglepersoner i EK-Livs og på levnedsmiddelsektorens mødereferater, publikationer m.v.

Evalueringen skal fokusere på det overordnede billede vedrørende handlingsprogrammets relevans og opnåede resultater, og resultaterne fra de enkelte projekter er derfor ikke vurderet nærmere. Gennemgangen af de enkelte projekter er imidlertid forholdsvis omfattende for at danne et tilfredsstillende grundlag for evalueringen.

For at lette læsningen af kap. 5 er beskrivelsen af de enkelte projekter placeret i bilag 3. Bilaget omfatter et *udvalg af projekter*, som er igangsat eller afsluttet i 2001-2004. Ikke alle projekter er omtalt.

5.1 Nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer

Fødevarerlovgivningen og grundlaget for fødevarerikkerheden udformes i stigende grad i internationale fora. Nordisk Ministerråds konference om Sikker Mad i København den 26.-27. juni 2000 slog fast, at der på en række områder er en særlig nordisk profil, som er udtryk for nordisk prioritering af fødevarerikkerheden, og som gør det muligt for de nordiske lande i fællesskab at yde et særligt bidrag til løsning af foreliggende problemer.

I Grønlandsdeklarationen har ministerrådet pålagt embedsmandskomiteerne EK-Livs, NEF og NEJS at arbejde sammen for at forøge de nordiske landes indflydelse i internationale organisationer, og ministerrådet har pålagt alle niveauer i det nordiske samarbejdsforum at være opmærksomme på de muligheder, som samarbejdet skaber. Når der er udviklet en fælles platform bør alle nordiske lande trække mod de fælles mål.

Alle projektansøgninger indeholder en vurdering af, hvordan projektet styrker den nordiske indflydelse internationalt. Det er derfor et indbygget element i arbejdet at overve-

---

⁵ En sammenskrivning af indsatsområder fra Strategien for en bæredygtig udvikling i Norden, kap. 6 om fødevarerikkerhed og Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004.

je, hvordan resultaterne kan anvendes ved forhandlinger i EU, Codex Alimentarius, OECD og andre relevante fora.

5.1.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Målet er at fremme den nordiske indflydelse i internationale aftaler. Der skal fastlægges kriterier, som skaber mulighed for at bevare og styrke anvendelsen af høje standarder for hensynet til forbrugere, dyrevelfærd, miljø og arbejdsmiljø.

På politisk niveau har ministerrådet i august 2002 vedtaget Grønlandsdeklarationen, som fastsætter, at Norden skal bestræbe sig på at arbejde sammen for at forøge sin indflydelse i internationale organisationer, og at de etablerede nordiske samarbejdsfora på alle niveauer bør være opmærksomme på de muligheder, samarbejdet skaber.

Nordisk Råd har ved sin session i Helsinki i oktober 2002 fuldt ud støttet Grønlandsdeklarationen.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.1.2 Evaluering af indsatsen for nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer

Dette indsatsområde er i høj grad politisk relevant. Fødevarsikkerheden og andre fødevarerpolitiske mål kan ikke realiseres i en globaliseret verden, uden at det sker i en international sammenhæng. Alle nøglepersoner, som har deltaget i samtalerne i evalueringsprojektet, tillægger dette indsatsområde afgørende betydning.

Man kan pege på, at nordisk indflydelse på international udvikling ikke behøver være et særligt indsatsområde, men snarere et grundprincip, som indgår i de fleste initiativer, som sættes i gang i nordisk samarbejde på fødevarerområdet.

Der er i handlingsprogrammets funktionsperiode igangsat en række projekter med det udtrykkelige mål at påvirke den internationale regeldannelsesproces. Til denne gruppe hører projekter om sporbarhed, analysen om ”andre legitime faktorer” i forbindelse med WTO- og SPS-aftalen, projekter om risikovurdering af genmodificeret fisk og risikovurdering af nye frugter og grønsager, samordning af pesticidkontrollen og retningslinjer for bekæmpelse af *Campylobacter* i fjerkræ. Dertil kommer, at en stor del af de projekter, som i denne rapport er omtalt i andre afsnit vedrørende forskning, zoonoser, mærkning, GMO m.v. samtidig sigter på international indflydelse.

Nøglepersonerne lægger stor vægt på betydningen af, at NMKL-metoder og procedurer er accepteret og anvendes internationalt. Dette bidrager til udvikling og forenkling af internationale afprøvningsmetoder. CEN og ISO har godkendt NMKL-metoder som standarder, og Codex refererer til NMKL-metoder og procedurer.

Det vurderes, at ministerrådets Grønlandsdeklaration vil få afgørende betydning for, at målet for nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer kan nås. Grønlandsdeklarationen pålægger de nordiske samarbejdsfora på alle niveauer at være op-

mærksomme på de muligheder, som samarbejdet skaber. Embedsmandskomiteer og arbejdsgrupper skal løbende diskutere de temaer, hvor Norden kan forøge sin indflydelse. Der lægges op til, at landene har et ansvar for på nationalt plan at anvende samarbejdets resultater i deres videre arbejde i internationale sammenhænge.

Ved samtalerne med nøglepersoner har det stået klart, at det er vigtigt, at alle medarbejdere, som deltager i internationale møder, kender de fælles platforme, og at der udvikles arbejdsrutiner, som gør det muligt at trække mod de fælles mål. Samtalerne og national rapportering til Nordisk Ministerråds sekretariat tyder på, at information om de nordiske mål og diskussion af arbejdsrutiner pågår nationalt. Der er afholdt generelle informationsmøder for medarbejderne, og der holdes nationale koordineringsmøder mellem implicerede myndigheder (forskellige ministerier/departementer, styrelser og direktorater) inden forhandlinger i EU, Codex m.v.

På det mikrobiologiske område er visse formøder formaliseret ved hjælp af en særlig nordisk projektbevilling, således at de nordiske deltagere mødes til et formøde inden drøftelser i Europa-Kommissionens regi om aktuelle dagsordenspunkter i Codex-komiteen for fødevarerhygiejne.

Et visionsseminar, som EK-Livs afholder i august 2004, skal identificere områder, hvor Norden vil og kan præge dagsordenen i EU, Codex og WTO, og diskutere strategien for fælles indflydelse.

Den konkluderende vurdering er, at EK-Livs er godt på vej med at følge op på handlingsprogrammets mål om nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer. Udviklingen kan styrkes og indsatsen bør lægges i EU og inden for Codex Alimentarius, fordi EU-lovgivningen i høj grad tager udgangspunkt i Codex' standarder og retningslinjer. Der findes ingen undersøgelser af, hvordan de nordiske lande hidtil har påvirket internationale processer. Vurderingen af, at der er opnået konkrete resultater, må baseres på en række eksempler, som omtales under indsatsområderne vedrørende forskning, mærkning, tilsætningsstoffer og GMO.

5.2 Samarbejde om udvikling af nyt regelværk i EU/EØS

5.2.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Målet er at præge den europæiske udvikling, hvor der er en særlig nordisk vinkel.

I forlængelse af Kommissionens Hvidbog om fødevarerikkerhed og på grundlag af den nordiske strategi for fødevarerikkerhed skal samarbejdet om et nyt regelværk i EU/EØS styrkes.

Ministerrådets Grønlandsdeklaration danner baggrund for nordisk samarbejde ved udvikling af regelverket i EU/EØS.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.2.2 Evaluering af indsatsen ved udvikling af nyt regelværk i EU/EØS

På dette område gælder de samme generelle vurderinger, som er nævnt under det forrige indsatsområde. Indsatsen er i høj grad politisk relevant. Fødevarelovgivningen fastsættes i EU, og fødevareområdet bliver mere og mere gennemreguleret. Derfor skal de nordiske lande i en tidlig fase af lovgivningsprocessen være aktivt med for at give lovgivningen et indhold og en form, som svarer til de nordiske prioriteringer.

Også her vurderes det, at Grønlandsdeklarationen vil få betydning for, at målet nås. Der er en styrket opmærksomhed på vigtigheden af at arbejde sammen før og under forhandlinger i EU. De nordiske landes forskellige relationer til EU påvirker karakteren af samarbejdet, men hindrer ikke mulighederne for et tæt fødevarepolitisk samarbejde. Når arbejdet sker i Europa-Kommissionens regi, er Island og Norge med i forhandlingerne.

Der er en styrket opmærksomhed på, at man skal være tidligt ude i planlægnings- og lovgivningsprocessen. Det erkendes, at det er vigtigt at kunne forudse, hvilke initiativer Kommissionen er på vej med, og have en fælles nordisk platform til at stå på fra begyndelsen af arbejdet. Indspil fra det nordiske hold skal dreje sig om fremtidens spørgsmål. Faglige, videnskabeligt begrundede udredninger er nødvendige for gennemslagskraftig optræden i Kommissionens arbejdsgrupper.

Der er i handlingsprogrammets funktionsperiode igangsat en række projekter med det udtrykkelige formål at påvirke lovgivningsprocessen i EU/EØS. Der kan nævnes projekterne om berigelsespolitikken og sundhedsanprisninger, vurdering af aromastoffer, flere projekter, som forbereder en nordisk holdning til Kommissionens kommende forslag til revision af rammeforordningen om materialer og genstande, modernisering af den offentlige kødkontrol, EU's Rapid Alert System for Food og et projekt i den nordiske juristgruppe (NNL), som er i gang med at tage kontakter til Kommissionen for at forelægge nordiske synspunkter på, hvordan forordningerne kan gøres mere brugervenlige.

Dertil kommer – som under det forrige indsatsområde – at en stor del af de projekter, som er omtalt andre steder i rapporten, specielt i afsnit vedrørende forskning, mærkning, tilsætningsstoffer, GMO m.v., anvendes til at påvirke lovgivningen i EU/EØS.

EK-Livs' overvejer for tiden, hvordan et system med formøder på embedsmandsplan kan realiseres inden ministermøder i EU. Mere generelt vil man på et visionsseminar i august 2004 diskutere strategien for at påvirke dagsordenen og forhandlingerne ved internationale møder.

Den konkluderende vurdering er, at påvirkning af udviklingen af regelværket i EU/EØS står centralt i EK-Livs' arbejde. Der er igangsat og gennemført mange aktiviteter. Når der skal peges på konkrete resultater, kan man fremhæve en lang række eksempler specielt fra indsatsområderne vedrørende forskning, mærkning, tilsætningsstoffer og GMO.

Det bør nævnes, at interesseorganisationers repræsentanter har en mere skeptisk holdning til samarbejdets effektivitet inden for EU/EØS. Der er peget på, at indflydelsen måske nok kan mærkes i de tidlige faser, hvor lovgivningsgrundlaget forberedes, men

ikke i den politiske fase, hvor beslutningerne tages. Erhvervssiden kan også være betænkelig over, at de nordiske lande stiller unødvendig høje krav til fødevarerikkerhed i forhold til gældende EU-lovgivning.

Der er fortsat behov for at udvikle de samarbejdsrutiner, som vil sikre mulighederne at koordinere de nordiske holdninger inden møder i EU/EØS. Det er nødvendigt, at alle medarbejdere, som deltager i EU/EØS-forhandlinger, kender de nordiske platforme.

5.3 Samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarerikkerhed og ernæringsrigtig kost

5.3.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Målet er at styrke forsknings- og uddannelsesindsatsen, herunder at

- *indsamle kostdata til bedømmelse af kostens betydning for sundhed og sygdom*
- *indsamle data om, hvilke faktorer, der påvirker befolkningens kostvaner,*
- *overvåge tilsætningsstoffernes sundhedsbetydning*
- *klarlægge omfanget af fødevarerallergi og kontrollere forekomsten af allergifremkaldende ingredienser.*

Målet er desuden at

- *bygge op viden som grundlag for myndigheders beslutninger vedrørende bl.a. risikovurdering af smittestoffer, naturlige giftstoffer, fremmedstoffer og ny teknologi samt for anbefalinger om kostens sammensætning – og at gennemføre effektivmålinger af de gennemførte tiltag*
- *udvikle baggrundsmateriale, som kan støtte den nordiske grundholdning i internationale fora om størst mulig hensyntagen til forbrugernes sikkerhed, og anvendelse af forsigtighedsprincippet ved udarbejdelse af internationale regler*
- *styrke forskningsindsatsen med henblik på, at lovgivningen og myndighederne kan minimere risici ved indtagelse af levnedsmidler mest muligt og sikre forbrugere bedre muligheder for at tage hensyn til egen sundhed*
- *udvikle et nært samarbejde mellem forskere fra de forskellige discipliner, fx mellem toksikologer, ernæringsforskere, mikrobiologer og kemiske analytikere*

Forskning på området bygger i vid udstrækning på indsamling, registrering og systematisering af viden i databaser af forskelligt omfang samt udvikling af nødvendige analysemetoder. Databaseopbygning og metodeudvikling er ressourcekrævende. Det er fx omkostningstungt at udbygge databaser med toksikologiske og mikrobiologiske data samt at udvikle analysemetoder. Sådanne aktiviteter kræver derfor nøje prioritering, og samarbejds muligheder bør i givet fald kortlægges.

På ernæringsområdet er målet desuden at

- *sætte fokus på sammenhængen mellem sammensætningen af befolkningens kost og befolkningens sundhedstilstand*
- *udbygge samarbejdet om kost og ernæring med henblik på udformning af nordiske politikker og på at yde bidrag til den internationale debat og regeludvikling*
- *prioritere samarbejde med sundhedssektoren i forbindelse med det komplicerede område, som gælder statistik vedrørende de faktorer, der kan påvirke sygdomsfrekvens og -forløb*

Dette gælder også for grænseområdet vedrørende levnedsmiddelprodukter med en påstået sundhedseffekt. På dette område vil der bl.a. være behov for at

- *komme videre i overvejelser om anvendelsen af anprisninger af levnedsmidler, som ønskes markedsført med henvisning til en positiv helsevirkning for forbrugeren. Dette kan fx gælde de såkaldte "functional foods"*
- *styrke og udvikle samarbejdet inden for kost- og ernæringsområdet i Vest-Norden, som er et særligt område med sin anderledes sammensatte kost.*

Nordisk Råd har ved sin session i 2000 i forbindelse med ministerrådsforslag om handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004 rekommanderet, at der afsættes tilstrækkelige midler til at iværksætte den omtalte forskningsindsats og databaseudbygning.

EK-Livs besluttede i november 2001 at gennemføre en overordnet vurdering af nordisk samarbejde vedrørende forskning og udvikling på levnedsmiddelområdet. Der blev nedsat en *projektgruppe til at gennemgå det nordiske FoU-samarbejde inden for EK-Livs' handlingsprogram og indsatsområder* og at komme med forslag til, hvordan samarbejdet kan udvikles og styrkes. Projektgruppen skulle specielt lægge vægt på følgende:

- *Beskrive behov for forvaltningsrettet forskning på levnedsmiddelområdet og identificere områder, hvor nordisk samordning og samarbejde kan give gevinst.*
- *Vurdere, hvordan et hensigtsmæssigt nordisk samarbejde på dette område kan styrkes med fokus på EK-Livs' strukturer og de tilknyttede nationale forvaltninger.*
- *Vurdere, hvordan levnedsmiddelsektoren kan bidrage til at sikre, at jordbrugs- og fiskeriforskning i større udstrækning rettes mod fødevarer sikkerhed og forbrugeradfærd.*

Projektgruppen har baseret sit arbejde på drøftelser i en bred kreds af eksperter fra EK-Livs' egne arbejdsgrupper, fra de nationale forskningsråd, forskningsinstitutioner og Nordisk Industrifond samt løbende kontakt med Ad hoc-arbejdsgruppen vedrørende forskning og uddannelse inden for jord- og skovbrug i Norden og Ad hoc-gruppen vedrørende fødevarer sikkerhed under Nordisk Industrifond (se nedenfor). I denne kreds afholdtes en workshop i marts 2003. Workshoppens resultater har været udgangspunkt for projektgruppens endelige konklusioner og anbefalinger, som er offentliggjort i rapporten "Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren", ANP 2003:754.

Workshoppen pegede på, at ”videnskabeligt overblik over de karakteristika, som bestemmer fødevarers sikkerhed, sundhed og kvalitet, kræver adgang til bred og tværgående ekspertviden inden for toksikologi, mikrobiologi, genteknologi, human ernæring, human epidemiologi og sygdomsbekæmpelse, samt etologi. Da de nordiske forsknings- og uddannelsesmiljøer inden for disse områder er små, er det vigtigt at udnytte mulighederne for positiv synergi. Samtidig er de faglige problemstillinger inden for Norden som geografisk område stort set identiske.

Den internationale videnskabelige udvikling går hurtigt, og det vil kræve betydelige nationale ressourcer i hvert af de nordiske lande for at følge med på alle områder. Derfor vil der være en klar synergi af nordisk samarbejde, da tilgængelighed af forskningsbaserede risikovurderinger og forskningsmæssig indsigt i disse risikovurderinger er essentiel for de enkelte landes myndigheder. Derudover vil samarbejdet styrke Nordens gennemslagskraft i internationale sammenhænge, hvor der arbejdes på at smidiggøre den kraftigt stigende internationale samhandel med kvalitetsfødevarer.”

Rapporten indeholder en række anbefalinger bl.a. om styrkelse af samarbejdet mellem EK-Livs’ arbejdsgrupper og med forskere inden for fødevarerens sikkerhed i de baltiske lande, oprettelse af et nordisk forskningsråd for fødevarerens sikkerhed, etablering af postgraduate-uddannelse i risikovurdering og basal og anvendt forskning i risikovurdering på nordisk plan. I et bilag til rapporten findes et udkast til et ”Modelområde: Fødevarerens sikkerhed, ernæring og dyresundhed fra primærproduktion til konsument”, som omhandler forskningsopgaver i hele fødevarekæden. Rapporten og bilaget indgår i drøftelserne i ministerrådets ad hoc-gruppe vedrørende forskning og uddannelse (omtalt nedenfor).

Ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler besluttede i juni 2003 at oprette en *ad hoc-arbejdsgruppe* til at vurdere mulighederne for oprettelse af et ramme-program for forskning og uddannelse. Arbejdsgruppen skal vurdere mulighederne for oprettelse af et nordisk ramme-program for forskning og uddannelse, som dækker alle aspekter af ministerrådets virkefelt, herunder at undersøge mulighederne for nordisk og national medfinansiering. Levnedsmiddelsektorens rapport ”Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i levnedsmiddelsektoren” skal blandt andre rapporter indgå i ad hoc-arbejdsgruppens vurderinger. Ad hoc-arbejdsgruppen, som holder et seminar den 2. marts 2004, skal levere sin endelige rapport senest den 15. maj 2004.

På et tværgående plan pågår et arbejde vedrørende forskning inden for *Nordisk Innovationscenter (tidligere Nordisk Industrifond)* i *Ad hoc-gruppe for matvaretrykghet*. Gruppen blev etableret i juni 2002, og EK-Livs deltager med to repræsentanter. Ad hoc-gruppen forsøger at etablere et nordisk forskningsmiljø inden for udvalgte temaområder vedrørende fødevarerens sikkerhed, som har betydning for forbrugere og for den nordiske fødevarerindustri. Målet er desuden at fremme nordisk deltagelse i EU’s forskningsprogrammer om fødevarerens sikkerhed. Som temaområder har gruppen foreslået risikoanalyser, risiko fra fødevarerproduktion (kemisk forurening under processerne), sporbarhed og *Campylobacter*.

Beskrivelsen af EK-Livs’ projekter findes i bilag 3.

5.3.2 Evaluering af indsatsen vedrørende samordning af nordisk forskning og uddannelse omkring fødevarer sikkerhed

Mål og indsatser for styrkelse og samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarer sikkerhed som de er fastsat i BU-strategien og i levnedsmiddelsektorens handlingsprogram er formuleret i generelle og overordnede vendinger. Når man ser på det store antal projekter og sammenligner beskrivelsen af de gennemførte og igangsatte projekter med de generelle mål, er vurderingen, at projekterne falder godt ind i målsættningens rammer, og at der er taget initiativer på næsten alle områder. Men når målene er så bredt defineret, er det svært at vurdere, om prioriteringen har været rigtig og om indsatsen har været optimal.

Projekterne hver for sig må i det store og hele vurderes som politisk relevante. Projekterne er igangsat for at belyse problemstillinger, som samfundet og politikerne ønsker svar på. Der er grund til at have tillid til, at langt den overvejende del af projekterne tjener til afklaring af nordiske holdninger, og at resultaterne i stigende grad anvendes ved nationale forvaltningstiltag og ved internationale diskussioner. Det vurderes, at anvendelse af resultaterne og implementering af beslutningerne er stigende som følge af ministerrådets politiske beslutninger om fødevarer sikkerhed, i særdeleshed Grønlandsdeklarationen.

Indtrykket er, at de nordiske indsatser harmonerer med, hvad der er aktuelle fødevarerpolitiske temaer i de nordiske lande. Der kan være forskelle i prioriteringer af udredningsarbejdet afhængigt af de nationale udviklingstræk, men sort set er der en god sammenhæng mellem de nationale og de nordiske interesser.

Der er gjort en væsentlig indsats vedrørende forskning på kostområdet i overensstemmelse med de definerede mål og indsatsområder. Her kan nævnes indsamling af kostdata i form af forbrugsstatistikker, samordning af måden at anvende kostdata på til sammenlignelige beregninger om kostens indhold af næringsstoffer og indsatsen ved fælles vurderinger af kostens betydning for sundhed og sygdom, specielt ved risikovurdering af enkelte essentielle næringsstoffer og helhedsvurderinger af fisk og kartofler. Det kan i forbindelse med kostdata nævnes, at bestræbelserne for at gøre de nordiske landes statistiske data sammenlignelige og tilgængelige har resulteret i, at den nordiske fødevarerstatistik fra 1990 publiceres i Nordisk Statistisk Årbog.

Nordiske næringsstofanbefalinger, som har en væsentlig betydning i de nordiske landes ernæringspolitikker, er revideret. Problematikken vedrørende fødevarer med påstået sundhedseffekt, de såkaldte funktionelle fødevarer, og berigelse af fødevarer er taget op i et udredningsprojekt om ernæringsprofiler. Resultaterne skal i overensstemmelse med målsætningerne anvendes til at påvirke det igangværende lovgivningsarbejde i EU.

Der synes ikke at være igangsat særlige nordiske aktiviteter til indsamling af data om, hvilke faktorer, der påvirker befolkningens kostvaner, eller på sammenhængen mellem befolkningens kost og sundhedstilstand. De samfundsmæssige discipliner er tilsyneladende nedprioriteret inden for samarbejdet til fordel for teknisk-faglige synsvinkler. Enkelte projekter inddrager dog samfundsvidenskabelige aspekter (fx NORBAGREEN og den 8. ernæringskongres).

Indsatserne på allergiområdet synes beskedne.

Samtalerne med nøglepersoner tyder på, at ernæringsområdet fremover forventes at få større betydning. Det er vigtigt at fokusere på sammenhænge mellem kost og sundhed og finde løsninger, som kan forebygge kostrelaterede sygdomme. Ernæringsspørgsmål bliver i stigende grad taget op i EU, og de nordiske holdninger skal fremmes for at påvirke udviklingen af den europæiske ernæringspolitik.

På det mere generelle plan vedrørende vidensopbygning som grundlag for myndigheders beslutninger og vedrørende baggrundsmateriale til støtte for den nordiske grundholdning i internationale fora om størst mulig hensyntagen til forbrugernes sikkerhed er vurderingen, at der er gennemført eller igangsat en bemærkelsesværdig lang række projekter om toksikologiske, mikrobiologiske, ernæringsvidenskabelige og kontrolmæssige problemstillinger. På det toksikologiske, mikrobiologiske og delvis også på det ernæringsmæssige område er der lagt vægt på projekter, som omhandler risikovurdering. Risikovurderinger og systematiske diskussioner over, hvordan risikoanalyser bør gennemføres, er en væsentlig arbejdsfelt, hvor de nordiske kræfter samles for at nå frem til fælles videnskabelige konklusioner. Risikovurderinger korresponderer med arbejdet i EFSA.

Der findes ikke egentlige analyser om, hvordan udredningsprojekterne har bidraget til politikudviklingen og administrationen i de nordiske lande og heller ikke om, hvilken indflydelse Norden har opnået i internationale processer. Når nøglepersoner har en opfattelse af, at projekterne har været nyttige og at mange af dem er succeshistorier, baseres denne opfattelse først og fremmest på personlige erfaringer.

Der er gjort nordiske fremskridt med indsamling, registrering og systematisering af viden i databaser på det toksikologiske og mikrobiologiske område og i NMKL (vedr. tilsætningsstoffer, naturlige toksiner, salmonelladata og ekspertlaboratorienetværk). Nøglepersonerne lægger stor vægt på fortsat samarbejde inden for NMKL med validering af analysemetoder.

På uddannelsesområdet er der ikke taget væsentlige initiativer til nordisk samarbejde vedrørende fødevarerelateret uddannelse.

Det vil være lettere for EK-Livs og arbejdsgrupperne at vurdere resultaterne, hvis arbejdets mål var mere eksakt defineret end tilfældet er ved det gældende handlingsprogram. Der kunne fremover fastsættes nogle generelle mål og temaer, som svarer til samfundets behov for problemløsninger, og der kunne fastsættes mere konkrete delmål. En mere specificeret målsætning kunne bidrage til sikring af en afbalanceret indsats mellem de forskellige fagområder.

Et af de emner, der dukker op i samtaler med nøglepersoner, er samarbejdet mellem fagområderne. Der er behov for, at arbejdsgrupperne kender til hinandens problemstillinger og at der arbejdes med helhedssyn ved problemløsningerne. Der er indført fællesmøder fx mellem NKE og NNT samt mellem NNK og>NNL. Denne koordinering af fagområderne bør fortsætte og styrkes.

Et andet tilbagevendende emne er offentliggørelsen af de nordiske rapporter. Det er vigtigt, at rapporterne gøres færdige og trykkes uden forsinkelse, og at både Nordisk Ministerråd og de enkelte landes myndigheder har et velfungerende system til distribution af rapporterne. Indsatsen over for pressen, fx gennem pressemeddelelser, presse-møder, målrettet information til udvalgte journalister og artikler i fagtidsskrifter bør fortsat styrkes. Projektgrupperne bør påtage sig ansvaret for pressekontakten, fordi de sidder med den faglige indsigt. Fra fødevareerhvervets side er der peget på, at industrien ikke kender resultaterne af det nordiske samarbejde. Hvis man var opmærksom på undersøgelser og anbefalinger, kunne de blive anvendt.

Rapporterne bør være tilgængelige på Internet, hvor forskere, myndigheder, erhvervet, organisationer og borgere søger information. (Nye rapporter er fra 2003 kommet på nettet.) Det bidrager til, at rapporterne citeres og nævnes på litteraturlister i andre rapporter. Det nordiske udredningsarbejde bør være videnskabeligt meriterende for forskerne.

De teknisk-faglige forsknings- og udredningsprojekter bidrager til det faglige grundlag for fødevaremyndigheders risikohåndtering og andre tiltag vedrørende fødevarer-sikkerheden og ernæringspolitikken. Det er vigtigt, at resultaterne er praktisk anvendelige. Forskningen under EK-Livs bør først og fremmest være rettet mod forvaltningen. Den grundforskning, som er nødvendig ved siden af den forvaltningsrettede forskning, bør finansieres gennem andre organer.

Rapporten *Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren* giver et indtryk af, hvordan nytten af forskningssamarbejdet generelt bliver vurderet af nordiske fødevareforskere selv. Vurderingen er klart positiv. Der peges på synergieffekten af samarbejdet mellem små fagmiljøer og på mulighederne for at nå frem til en fælles videnskabeligt baseret stillingtagen til konkrete problemer, risikovurderinger og national forvaltningsmæssig anvendelse af vurderingerne. Det fremhæves, at det er let at identificere fælles nordiske problemstillinger med særlig forvaltningsmæssig relevans, og at samarbejdet om disse problemstillinger indebærer fordele for levnedsmiddelsektoren i de nordiske lande samtidig med, at Norden er med til at sætte kommende dagsordener for diskussioner i internationale organisationer som EU, OECD, FAO/WHO og Codex. Samtidig peges der på, at definitionen af fælles problemstillinger og fælles mål i praksis også vil blive bestemt af dagsordenen for arbejdet i disse internationale organisationer. Betydningen af netværk og personlige kontakter mellem forskerne vurderes højt, ikke alene som en platform for at identificere og løse fælles problemer, men også som inspirationskilde.

Rapporten om styrkelse af FoU-samarbejdet fremhæver, at der er mange succeshistorier i det nordiske samarbejde både vedrørende forskningsresultater og anvendelsen af resultaterne til forvaltningsmæssige tiltag. Specielt nævnes en række eksempler på anvendelsen af nordiske erfaringer som udgangspunkt for fælles fremstød i internationale fora: Risikovurderinger på det toksikologiske område vedrørende dioxiner, PCB, mykotoksiner, naturlige toksiner, aromastoffer og tilsætningsstoffer, tidlige forskningsinitiativer vedrørende GMO samt sikkerhed vedrørende stegemutagener og Maillardprodukter (akrylamid) samt på mærkningsområdet ændring af mærkningsdirektivets 25%-regel til en 5%-regel.

På det mikrobiologiske område er der opnået resultater ved indførelsen af et salmonellakontrolprogram i primærproduktionen samt forbud mod anvendelse af antibiotika i dyrefoder. ”Allerede nu anes starten på en ny nordisk succes i kontrollen af campylobacter i kyllingeproduktionen”, konstaterer rapporten.

Nordiske anbefalinger for indtagelse af næringsstoffer har dannet basis for kostråd i Norden i mange år. Det nordiske netværksarbejde inden for ernæringsområdet, fx netværk for særlig ernæring, har vist sig særdeles udbytterig, ligesom allerginetværket er blevet et forbillede for udvikling af området i andre lande.

Nordisk informationsudveksling inden for fødevarekontrol har også vist sig udbytterig. Nordisk Metodik Komité for Levnedsmidler, NMKL, har gennem mere end 30 år udviklet fællesnordiske metoder inden for fødevarekemi og -mikrobiologi, som i mange år har domineret metodevalget ved nordisk fødevarekontrol og nu også anvendes som inspirator for det tilsvarende arbejde på EU-plan. Et særligt nordisk projekt, NordVal, står for den videnskabelige validering af de mikrobiologiske metoder inden deres endelige introduktion.

5.4 Øget indsats mod zoonoser og sygdomsfremkaldende mikroorganismer

5.4.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Årsagerne til og spredning af levnedsmiddelbårne sygdomme skal bekæmpes, og overvågningen af disse sygdomme og de sygdomsfremkaldende mikroorganismer skal intensiveres for at klarlægge smitteveje og -årsager. Beskyttelsesniveauet i Norden skal styrkes mest muligt, og harmoniseringen i EU må ikke hindre dette.

Tættere samarbejde om overvågning af nye madbårne sygdomme og zoonoser samt opbygning af en nordisk beredskabsstyrke til at håndtere samarbejdet (skal fremmes). I de globale relationer vil de nordiske lande samarbejde om udbredelse af regionaliseringsprincippet i forbindelse med risikoacceptans bl.a. vedrørende import/eksport.

På det politiske niveau indeholder Grønlandsdeklarationens baggrundsmateriale en klar målsætning om, at de nordiske myndigheder koordinerer og udvikler deres indsats i internationale fora for at få iværksat og gennemført tiltag, som er nødvendige for at reducere/fjerne fra madvarer smittestoffer, som kan give zoonoser. Desuden bør der fastsættes standarder/retningslinjer, som kan legitimere handelsregulering på højt beskyttelsesniveau.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.4.2 Evaluering af indsatsen mod zoonoser og sygdomsfremkaldende mikroorganismer

Dette indsatsområde har stor politiske relevans. Der er i de nordiske lande fokus på fødevarerborne sygdomme og i særdeleshed zoonoser. Projektgruppen for fødevarer sikkerhed, som formulerede grundlaget for Grønlandsdeklarationen, konstaterede: ”Matbårne sygdomme som følge af zoonoser er et gammelt problem. Til trods for moderniseringen af matvareproduktionen de senere tiårene påvises mange zoonotiske smittestoffe i matvarer i stadig stigende grad og denne udviklingen gir sig også udslag i en stadig stigende forekomst af sygdomstilfælde hos forbrugerne, som skyldes smittestoffene i matvarene. De nordiske land har sat i gang mange tiltak for å begrense zoonosene, men tilsvarende er ikke skedd globalt. Norden må bidra til at utviklingen snur.”

Der er gennemført enkelte projekter for at samordne systemer til innsamling af mikrobiologiske data og for at diskutere mulighetene for å redusere risikoen for smitte og å forebygge mikrobiologiske risici, som følger af den stigende internationale handel.

Vægten i evalueringen lægges på det nordiske beredskab på dette område, som ifølge nøglepersonerne fungerer godt som følge af de tette faglige netværk under EK-Livs. Der er skabt bevidsthed om zoonoseproblematikken. I handlingsprogrammets funktionsperiode er der bl.a. gjort store fremskridt i kampen mod *Campylobacter*. Nøglepersoner vurderer, at den nordiske tankegang om, at zoonoser skal bekæmpes i primærproduktionen og siden i hele produktionskæden, har haft indflydelse på udviklingen af EU's hygiejnelovgivning.

Det vurderes, at Codex Alimentarius har taget regionaliseringsprincippet på dagsordenen primært på grundlag af de nordiske landes initiativer. Formålet med regionaliseringsprincippet er at legitimere handelsregulering på et højt beskyttelsesniveau.

Indsatsen på dette område forventes opprioriteret som følge af ansvarsfordelingen og koordineringen mellem EK-Livs, NEJS og NEF og målet om at dække fødevarer sikkerheden i hele fødevarer kæden.

5.5 Begrænsning i brug af antibiotika og andre stoffer, som anvendes i fødevarer produktionen

5.5.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Pesticid- og medicinforbruget skal begrænses.

Med udgangspunkt i forsigtighedsprincippet, risikovurderinger og analyser af de teknologiske behov skal der fastsættes grænseværdier for restkoncentrationer.

Der skal fastsættes anvendelsesbegrænsninger. Antibiotika og anden medicin bør alene bruges målrettet til sygdomsbekæmpelse, og anvendelsen af antibiotika til fx vækstfremmende formål skal forbydes. Overvågningen af anvendelsen af veterinære lægemidler skal styrkes.

De nordiske lande ønsker at fremme politikker, som har til formål at reducere risikoen for resistens mest muligt. Det er derfor nødvendigt at fortsætte en effektiv kortlægning af problemet, at vedtage lovgivning på området, at finde alternativer til anvendelse af stofferne, at skabe grundlag for accept på globalt plan for at sætte effektivt ind over for risikoen for resistensopbygning m.v.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.5.2 Evaluering af indsatsen vedrørende begrænsning i brug af antibiotika m.v.

Dette indsatsområde har i handlingsprogrammets funktionsperiode kun delvis hørt under EK-Livs' ansvar. Begrænsning af pesticid-og medicinforbruget og anvendelsesbegrænsninger for antibiotika hører under primærproduktionen.

Der er igangsat enkelte projekter om resistensproblematikken. Det forventes, at indsatsen bliver styrket, når samarbejdet mellem NEJS, NEF og EK-Livs aktivt kommer til at fungere i koordinerede rammer.

5.6 Begrænsning i brugen af tilsætningsstoffer

5.6.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

*Brugen af tilsætningsstoffer skal begrænses mest muligt.
De nordiske kriterier for brug af tilsætningsstoffer bør fremmes i udviklingen af internationale regler på området.*

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.6.2 Evaluering af indsatsen vedrørende begrænsning af tilsætningsstoffer

Indsatsen vedrørende tilsætningsstoffer har fokuseret på det videnskabelige grundlag for EU-godkendelsen af tilsætningsstofferne, idet man i et nordisk projekt har gennemgået de sikkerhedsmæssige vurderinger for alle godkendte tilsætningsstoffer. Rapporten er sendt til Europa-Kommissionen med et brev fra den danske fødevarerminister. Det vurderes, at arbejdet bidrager til udviklingen af fødevarer sikkerheden i EU. Europa-Parlamentet har vist interesse for resultaterne og efter forlydende anmodet EFSA om at revurdere sikkerheden af alle tilsætningsstofferne.

Tilsætningsstoffer har fortsat de nordiske fødevarermyndigheders opmærksomhed, og der arbejdes i forbindelse med EU/EØS-lovgivningen for, at anvendelsen begrænses til det teknologisk nødvendige. Dertil kommer, at tilsætningsstoffer kun bør tillades, hvis det er sundhedsmæssigt risikofrit og ikke medfører vildledning af forbrugerne.

Indsatsområdet kan dog ikke betragtes som særlig aktuelt i en politisk sammenhæng og foreslås derfor ikke prioriteret i 2005-2008.

5.7 Mærkning og forbrugerinformation

5.7.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Målet er at styrke forbrugernes forudsætninger for at træffe et kvalificeret valg mellem de forskellige varer på markedet.

Mærkningsreglerne skal styrkes blandt andet med krav om bedre oplysninger om anvendte ingredienser, herunder om enkeltingredienser, kvalitetsmærkning og mærkning om oprindelse.

Der skal være obligatorisk mærkning af ingredienser, som kan fremkalde allergi.

Generel information om ernæringsmæssige spørgsmål er vigtig. Næringsdeklarationer må gøres obligatoriske og mere forståelige for forbrugeren. Det er vigtigt, at kommunikationen med befolkningen om ernæring og sundhed gøres mere effektiv og målrettet.

Produktionsmetoder er også blevet valgparametre for en række forbrugere.

Information og mærkning skal støtte forbrugernes mulighed for at anvende og håndtere levnedsmidler forsvarligt.

Ministerrådet har i handlingsprogrammets funktionsperiode vedtaget to deklARATIONER om mærkning (jf. kap. 3.3). Den første fra 2001 fastsætter konkrete mål for mærkning og udvikling af et system for sporbarhed. Den anden fra 2003 opfordrer til videre arbejde med forbrugerinformation om etiske forhold i produktionen.

Nordisk Råd rekommanderede på sin session i 2001 ministerrådet at udarbejde forslag til, hvordan forbrugerne kan sikres tilstrækkelig fødevaremærkning og fødevareinformation. Rekommandationen opfordrer ministerrådet til at tage udgangspunkt i konklusionerne i rapporten ”Forbrugernes krav til fødevaremærkning og vareinformation” (omtalt nedenfor).

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.7.2 Evaluering af indsatsen vedrørende mærkning og forbrugerinformation

Handlingsprogrammet har på mærkningsområdet været politisk relevant. Det er indtrykket, at der er en god overensstemmelse mellem de mærkningsdiskussioner, som ministerrådet har taget op på politisk plan, og handlingsprogrammets mål. Ministrene har først og fremmest drøftet generelle mærkningsspørgsmål, og disse synes være fulgt op i embedsmandskomiteens arbejde på en effektiv måde. Ministrene har ved møderne givet udtryk for, at disse temaer har været relevante og spændende.

De aktiviteter, som er gennemført eller igangsat i 2001-2004 vedrørende mærkning og forbrugerinformation, synes at opfylde handlingsprogrammets og BU-strategiens mål godt. Alle de mål, der er fastsat – på nær af effektiv kommunikation med befolkningen om ernæring og sundhed – er taget op og analyseret, og der er taget konkrete initiativer

til at fremme udviklingen. I et tværsektorielt samarbejde mellem EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument er gennemført en repræsentativ forbrugerundersøgelse (Forbrugernes krav til fødevarer mærkning og vareinformation, TemaNord 2001:501), som giver et kvalificeret, forbrugerbaseret platform for en fælles holdning til mærkning af og information om fødevarer. Undersøgelsen er fulgt op med fastsættelse af en fælles nordisk politik for mærkning, et forslag til obligatoriske næringsdeklarationsmodeller og en analyse om etisk mærkning. Andre projekter er gennemført eller igangsat for at forbedre forbrugeroplysningen om forsvarlig anvendelse af fødevarer.

Da mærkningsområdet er totalharmoniseret af EU, kan de nationale myndigheder som alt overvejende hovedregel ikke fastsætte lovpligtige mærkningskrav, som er mere omfattende end EU-reglerne. Udviklingen af mærkningen skal derfor ske i en EU-proces, som kræver tid. Forbrugernes muligheder for at træffe et kvalificeret valg mellem forskellige fødevarer er imidlertid i handlingsprogrammets funktionsperiode styrket på flere punkter gennem bedre mærkningsbestemmelser i Codex og EU. De nordiske lande har med baggrund i dokumenteret viden om forbrugernes ønsker om mærkning og formulering af en fælles nordisk mærkningspolitik øvet en aktiv indsats under de internationale forhandlinger.

Allergimærkning må være det bedste eksempel på en langsigtet nordisk mærkningsindsats, som er lykkedes på trods af modstand undervejs fra flere sider. På norsk initiativ besluttede man i 1991 at udrede spørgsmålet om allergimærkning i nordisk levnedsmiddelsamarbejde. Udredningen blev færdig to år senere, og de nordiske lande tog i 1993 i Codex initiativ til regler om, at alle ingredienser, som er kendt for at kunne fremkalde allergi eller overfølsomhedsreaktioner, skal fremgå af mærkningen. Det nordiske initiativ er gennemført i Codex' regi ved ændring i 1999 af standarden om mærkning af færdigpakkede fødevarer. EU-mærkningsdirektivet blev ændret i 2002 med udgangspunkt i Codex-standardens og fastsætter nu en liste over allergener, som altid skal fremgå af mærkningen, når de er tilstede i fødevareren.

Som et andet eksempel på, at nordisk indsats har været afgørende for udvikling af mærkningsregler, kan nævnes ændring af mærkningsdirektivets såkaldte 25%-regel til en 5%-regel. Det betyder, at delingredienserne i en sammensat ingrediens skal angives i ingredienslisten, når den sammensatte ingrediens udgør mere end 5% af færdigvaren.

Der er ikke tvivl om, at de nordiske landes holdning til mærkning af fødevarer, som er fremstillet af genetisk modificerede organismer (GMO), har været afgørende for fastsættelsen af EU-forordningens regler om mærkning. Forordningens mærkningskrav omfatter nu fødevarer, som indeholder eller består af GMO, og fødevarer, som er fremstillet af eller indeholder ingredienser, der er fremstillet af GMO, uanset om der kan måles DNA eller protein fra genmodificeringen i produkterne. Dermed får forbrugerne mulighed for at vælge eller fravælge genetisk modificerede fødevarer.

Andre krav om bedre mærkning, som indgår i den nordiske mærkningspolitik, venter endnu på at blive gennemført. Det gælder fx mærkning med oprindelse, fremstillingsdato og obligatorisk næringsdeklaration.

Spørgsmålet om næringsdeklarationens udformning er gennemgået i nordisk samarbejde, og på et seminar i juni 2003 har repræsentanter for myndigheder, forbrugerorganisa-

tioner, handel og industri diskuteret resultaterne fra en afprøvning af teoretiske næringsdeklarationsmodeller om, hvordan forbrugerne forstår og kan anvende næringsdeklarationer med forskellige udformninger. En repræsentant for EU's generaldirektorat for sundhed deltog i seminaret. Det endelige forslag til udformning af obligatoriske næringsdeklarationer er i februar 2004 godkendt af ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler med henblik på forsendelse til Europa-Kommissionen. Forslaget vil blive brugt til at påvirke udviklingen i EU og Codex.

Handlingsprogrammet nævner, at oplysninger om produktionsmetoder anvendes som et valgparameter af en række forbrugere. Mulighederne for at informere forbrugerne om produktionsmetoder er analyseret bl.a. i udredningen om etisk mærkning og indgår desuden i ungdomsprojektet om forskellige aspekter ved mad. Ministerrådet har på sit sommermøde i 2003 anbefalet relevante embedsmandskomiteer med baggrund i en dialog med forbrugere, handel og producenter at prioritere og udvikle projektgruppens forslag til mulige initiativer for at tilgodese kravet om forbrugerinformation om etiske forhold i fødevarerproduktionen. Et dialogseminar vil blive afholdt i marts 2004.

Ungdomsprojektet om forskellige aspekter ved mad sigter på at forøge forbrugernes kompetence vedrørende mad, og forbrugernes muligheder for at anvende og håndtere fødevarer forsvarligt er taget op bl.a. i projektet om opbygning af en database over naturlige toksiske indholdstoffer i fødevarerplanter og spisesvampe.

Som nævnt ovenfor, er der ikke i perioden taget nordiske initiativer til generel information om ernæringssspørgsmål og til forbedring af kommunikationen med befolkningen om sammenhængen mellem ernæring og sundhed.

Nøglepersoner har under samtalerne peget på, at initiativer til forbedret ernæringsinformation bør opprioriteres også i nordisk samarbejde.

Alt i alt er det vurderingen, at indsatsen på mærkningsområdet har været vellykket og fået betydning på nationalt, europæisk og internationalt plan. Spørgsmål om oprindelsesmærkning og obligatorisk fremstillingsdato står tilbage og kunne med fordel løses i nordisk samarbejde. I det fremtidige arbejde kan vægten i øvrigt formentlig flyttes til andre informationsmetoder end mærkning.

5.8 Genetisk modificerede organismer (GMO) – Nye levnedsmidler

5.8.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

For GMO kræves en streng sundhedsmæssig og miljømæssig risikovurdering. Kriterierne for risikovurdering må gennemgås i takt med, at der opnås ny viden. Beslutninger om markedsføringstilladelser skal bygge på forsigtighedsprincippet. Den aktive deltagelse i international forskning og videnskabeligt samarbejde på området må fortsætte. De nordiske lande vil arbejde for at sikre en tilfredsstillende mærkning af produkter også på internationalt niveau. Forbrugerne bør informeres, når genteknologi er anvendt ved fremstilling af fødevarer, uanset om der kan måles DNA eller protein fra genmodificeringen i produkterne. Informationen skal sikre, at forbrugerne gives et reelt valg mellem traditionelle produkter og produkter, som er fremstillet ved genteknologi.

Der må arbejdes aktivt for at udvikle nye og bedre metoder til at påvise GMO'er i foder og madvarer.

Det nordiske samarbejde vil fokusere såvel på den toksikologiske som den ernæringsmæssige vurdering af nye levnedsmidler og bl.a. støtte udvikling af kontrolmetoder og metoder til at beregne indtag og helseeffekter, udvikling af metoder til at måle, hvordan de nye levnedsmidler adskiller sig fra de traditionelle, samt udarbejdelse af forvaltningsmæssige og lovgivningsmæssige løsninger på eventuelle problemer.

Nordisk Råd har på sin session i 2000 rekommanderet de nordiske landes regeringer at arbejde for en meget restriktiv politik i forhold til godkendelse af markedsføringstilladelser til genmodificerede levnedsmidler og for at sikre forbrugernes frie valg af levnedsmidler, også det frie valg, som kan være betinget af etiske forhold, og som derfor forudsætter, at levnedsmidler mærkes, hvis der på et tidspunkt i produktionskæden har været anvendt genmodificerede indholdsstoffer.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.8.2 Evaluering af indsatsen vedrørende genetisk modificerede organismer og nye levnedsmidler

Dette indsatsområde er i høj grad politisk relevant, og det nordiske samarbejde har bidraget til politikudformningen i de nordiske lande og i EU. Der er dog forskelle i holdningerne og lovgivningen mellem de nordiske lande. Fx stiller den norske lovgivning særlige krav til godkendelsen af GMO-baserede fødevarer i forhold til EU-reglerne.

De nordiske lande var tidligt ude med en udredning om fødevarer og genteknologi med rapporten "Food and New Biotechnology", NORD 1991:18. Denne rapport, som bl.a. har bidraget til udviklingen af de krav, som skal indgå i godkendelsesproceduren for genetisk modificerede fødevarer, figurerer fortsat på internationale videnskabelige litteraturlister. De nye projekter, som er igangsat i 2001-2004 sigter på en tidlig indflydelse på den internationale udvikling af risikovurderingen og kontrolmetoderne.

I kap. 5.7 er det vurderet, at de nordiske landes holdning til mærkning af fødevarer, hvor genteknologi har været anvendt i produktionsprocessen, har været af afgørende betydning for vedtagelsen af mærkningskrav i EU.

Udvikling af kontrolmetoder synes at være den aktuelle udfordring for nordisk samarbejde.

5.9 Høj standard for dyre- og plantesundhed i Norden

Dette indsatsområde har i størstedelen af handlingsprogrammets funktionsperiode ligget i jord- og skovbrugssektorens regi. Der er derfor ikke igangsat aktiviteter under EK-Livs.

Koordineringsindsatsen vedrørende dyresundhed og -velfærd ud fra forbrugerpolitiske og samfundsmæssige synsvinkler hører nu under EK-Livs' ansvar. Aktiviteter forventes igangsat senest 2005.

5.10 Styrkelse af forbrugerindflydelsen på fødevareområdet

5.10.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Åbenhed og indflydelse bør sikres, blandt andet ved at forbrugerne i højere grad får mulighed for at deltage i beslutningsprocesserne om regler og kontrol af fødevarer.

Grønlandsdeklarationen danner politisk baggrund for initiativer til styrkelse af forbrugerindflydelsen.

Etablering af NKLivs som kontaktorgan bidrager til, at forbrugerorganisationer (og andre interesseorganisationer) inddrages i samarbejdet.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.10.2 Evaluering af indsatsen for styrkelse af forbrugerindflydelsen

Der er lange traditioner i alle nordiske lande for at høre forbrugerne ved indførelse af nye regler og ved ernæringsmæssige anbefalinger, informationskampagner m.v. Forbrugere er inviteret til nordiske seminarer og møder for at bidrage gennem aktiv deltagelse i diskussionerne. Der er gennemført mange undersøgelser – fx mærkningsundersøgelsen omtalt under afsnit 5.7 – for at få frem forbrugernes holdninger, ønsker og krav. En udredning om forbrugerkrav for anvendelsen af genteknologi i fødevareproduktionen og et ungdomsprojekt om mad sigter på at styrke forbrugernes indflydelse.

Grønlandsdeklarationen har sat forøget fokus på at inddrage forbrugerne i beslutningsprocesserne på fødevareområdet. Projektgruppen bag Grønlandsdeklarationen har udarbejdet forslag til konkrete tiltag og virkemidler for at iværksætte deklarationens strategier.

De fleste lande rapporterer, at forslagene er fulgt op på nationalt plan. Især i Norge er der gennemført mange initiativer for styrkelse af forbrugernes indflydelse. Nogle personer har fremhævet, at det er vigtigt, at myndighederne ikke udelukkende møder pres fra producenternes og industriens side, men at forbrugerinteresserne får en lige så vigtig plads.

En særlig, permanent arbejdsgruppe mellem EK-Livs og EK-Konsument har eksisteret i perioden 1999-2002 for at varetage forbrugeraspekter i levnedsmiddelspørgsmål. Gruppen har haft sin egen handlingsplan og en konkret aktivitetsplan. Arbejdet i den permanente arbejdsgruppe er evalueret i 2002. Evalueringen konkluderede, at arbejdet har været velfungerende, frugtbart og tilfredsstillende. De mangler, der blev udpeget, var først og fremmest mangel på administrative rutiner som fx manglende arkiver og rapportering fra gruppen til de to embedsmandskomiteer. På trods af tilfredsstillende resultater er gruppen i 2004 sat i bero, først og fremmest på grund af brist på tid til arbejdsindsatsen og formandskabet hos gruppens medlemmer.

En tanke om en eventuel permanent arbejdsgruppe mellem EK-Konsument, EK-Livs, NEF og NEJS er rejst i forbindelse med projektet om optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper.

Der er en risiko for, at en arbejdsgruppe uden for embedsmandskomiteernes ansvarsområde bliver isoleret, at dialogen med embedsmandskomiteerne bliver mangelfuld og at resultaterne ikke bliver implementeret effektivt. Overvejelserne under arbejdet med denne evaluering leder til, at forbrugeraspekterne bør være en integreret del af hele virksomheden under EK-Livs, NEF og NEJS. Embedsmandskomiteernes arbejdsmetoder til varetagelse af forbrugeraspekter og til sikring af forbrugerindflydelse kan fortsat udvikles på grundlag af den nordiske handlingsplan, som er udarbejdet i forbindelse med Grønlandsdeklarationen.

5.11 Levnedsmiddelkontrol

5.11.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Det er ønsket at udvikle kontrollen med levnedsmidler efter moderne principper – virksomhedernes egenkontrol. Den offentlige kontrol fokuserer på at føre tilsyn med virksomhedernes håndtering af fødevarerne fra råvarestadiet over fremstillingsprocesserne til salg i detailledet. Den analytiske kontrol bruges til stikprøvevis kontrol af, at virksomhederne håndterer levnedsmidlerne på fuldt forsvarlig vis og i overensstemmelse med lovgivningen.

Kontrolindsatsen baseres endvidere på systematisk informationsudveksling mellem forskellige led i systemet, og på udveksling af informationer med myndigheder i andre lande. Opbygning af netværk mellem ansvarlige enheder er et væsentligt instrument til sikring af effektiv og hurtig kommunikation.

Beskrivelsen af projekter findes i bilag 3.

5.11.2 Evaluering af indsatsen vedrørende fødevarerkontrol

Samarbejdet vedrørende kontrol er vigtigt for landenes nationale forvaltning af fødevareretsynet. Der er lagt stor vægt på kompetenceudviklingen hos tilsynspersonalet. Nøglepersonerne fremhæver betydningen af de netværk og personlige kontakter, som giver en lettere adgang til at drøfte fremgangsmåder og arbejdsmetoder, til at koordinere kon-

trolforanstaltninger og sikre ensartethed i kontrollen samt at gribe ind ved sundhedsproblemer og akutte problemer.

Der er udpræget tilfredshed ved den erfaringsudveksling og dannelsen af netværk, som finder sted ved seminarer. Specielt de store tilsynskongresser giver mulighed for, at de regionale og lokale tilsynsmyndigheder kan få indsigt i EU-reglerne, fortolkningen og anvendelsen af reglerne og ideer til løsning af de daglige tilsynsopgaver.

Det nordiske kontrolsamarbejde sigter også på indflydelse på internationale processer og på EU/EØS-lovgivningen. Her kan nævnes projekterne vedrørende sporbarhed, EU's Rapid Alert System for Food og projektet om modernisering af den offentlige kødkontrol. Der knyttes store håb til resultaterne af kødkontrolprojektet, fordi en vellykket indsats med tiden ville betyde væsentlige forenklinger og besparelser. Man må se i øjnene, at det vil tage mange år og kræve udholdenhed at nå målet – især fordi målet bl.a. er at ændre EU/EØS-regler.

Indsatsen på kontrolområdet har hidtil først og fremmest været rettet mod opfyldelse af kontrolmyndigheders egne behov, dvs. udvikling af det praktiske tilsynsarbejde. Det bliver nødvendigt af hensyn til sikring af den politiske interesse at tænke videre. Arbejdsgruppen bør sørge for, at arbejdets resultater bliver synlige og at EK-Livs får et sammenhængende grundlag for fastsættelsen af arbejdsplanerne og mulighed for at løfte kontrolspørgsmål op til politisk drøftelse.

5.12 Støtte til udviklingen i Nordens nærområder

5.12.1 Mål og aktiviteter til opfyldelse af målene

Der skal satses på udbygning af det nordisk-baltiske myndighedssamarbejde om levnedsmiddelproblemstillinger og om løsningsmodeller, på dialog og på udvikling af en effektiv levnedsmiddelkontrol samt for udveksling af erfaringer. Desuden ønskes tilsvarende samarbejde med Nordvest Rusland styrket.

Nordic-Baltic Project Group on Food Control har siden 1995 fungeret som et forum for et aktivt samarbejde og strategiske diskussioner mellem Baltikum og Norden i spørgsmål om fødevarekontrol. Medlemmerne i dette netværk deltager på lige fod og til gensidig nytte. Det overordnede mål er at styrke forbrugerbeskyttelsen gennem forbedring af fødevarekontrolsystemer i de baltiske lande. Dette efterstræbes ved at udveksle erfaringer, at informere og at diskutere problemer og løsninger dertil.

Arbejdet sigter endvidere på at forøge viden og indsats i forhold til EU i de baltiske lande.

Et andet nordisk-baltisk netværk, Nordic-Baltic Network on Public Health Nutrition startede sin virksomhed i 2002. Netværkets formål er at skabe et permanent forum for samarbejde, strategiske diskussioner og udveksling af erfaringer vedrørende befolkningens sundhed og ernæring. Et af målene er at bistå ved de baltiske landes indtræden i EU og at lette implementering og fortolkning af lovgivningen.

Beskrivelsen af aktiviteter findes i bilag 3.

5.12.2 Evaluering af indsatsen vedrørende støtte til udviklingen i Nordens nær-områder

Baltikum-samarbejdet er i en udviklingsfase. Deklarationer fra ministermødet i Tallinn i november 2003 udstikker rammerne for fødevareområdet, og der er lagt op til nordisk-baltiske møder på ministerplan, koordinationsgruppeplan og embedsmandskomiteplan. De nordiske lande venter på klare signaler fra baltisk side om ønskerne til samarbejdet og om viljen til at deltage i samarbejdet på lige vilkår, hvilket også indebærer fælles finansiering.

Samarbejdet mellem de nordiske og baltiske lande kan – ud over de generelle fødevarepolitiske områder som fødevaresikkerhed og ernæring – bidrage til styrkelse af landenes rolle i EU. Man bør dog være opmærksom på risikoen for, at det traditionelle nordiske samarbejde kan svækkes, hvis vægten i arbejdet på en afgørende måde flyttes mod fælles ageren over for EU mellem de tre nordiske og de tre baltiske medlemslande.

En generel vurderingen fra baltisk side lyder på, at kontrolnetværket ud over formelle og uformelle udvekslinger af erfaringer, viden og knowhow har skabt velfungerende kontakter mellem deltagerne. Selve netværksfunktionen, som giver personlige relationer og adgang til kontakt med en kreds af kontrol- og andre fødevaremyndigheder i de nordiske og baltiske lande, vurderes som værdifuldt.

Fra nordisk side vurderes samarbejdet med Baltikum på kontrolområdet som en succes-historie. Der er opbygget et myndighedssamarbejde og en dialog, og det er opfattelsen, at samarbejdet har banet vej for de baltiske landes repræsentanter for en lettere adgang til EU.

Arbejdet på ernæringsområdet har endnu ikke givet tilsvarende resultater, og det har været svært at forankre opgaverne og ledelsen af netværket i de nationale administrationer.

Initiativer til et samarbejde med Nordvest Rusland har indtil videre ikke båret frugt. Rusland vil blive inviteret til at deltage i det næste nordisk-baltiske ministermøde senest 2006.

Samarbejdet med Baltikum vil blive udviklet inden for de rammer, som er fastsat på ministermødet i november 2003, og de nordiske samarbejdspartnere på levnedsmiddelområdet forventes at satse på samarbejdet med entusiasme.

6. Vestnordisk forum for fødevaretilsyn

Initiativet til et forum for vestnordisk samarbejde inden for fødevareadministration og -tilsyn, herunder fisk og havpattedyr, blev taget i 1995 af Grønlands Hjemmestyre for at skabe et netværk og et mødested for drøftelse af fælles forvaltnings- og kontrolmæssige udfordringer i det vestnordiske område, som i denne forbindelse omfatter Grønland, Færøerne, Island og Norge. Efter en forsøgsperiode på tre år med uformelle møder blev forummet etableret, og der er siden 1999 afholdt et årligt møde med vægt på dialog og gensidig information, præsentation og diskussion over et særligt tema og virksomhedsbesøg. Forummet skal endvidere stimulere udveksling af forvaltnings- og tilsynspersonale mellem de vestnordiske områder.

Samarbejdsministrene nedsatte i 2002 en arbejdsgruppe til at gennemføre en redegørelse om Vest-Norden i det nordiske samarbejde – med sigte på at forbedre den politiske relevans af igangværende eller fremtidigt nordisk samarbejde i Vest-Norden samt nordisk samarbejde med Vest-Nordens naboer. Samarbejdsministrene har i juni 2003 principielt tilsluttet sig arbejdsgruppens anbefalinger. I anbefalingerne indgår ikke nye forslag til styrkelse af samarbejdet på levnedsmiddelområdet, men arbejdsgruppen peger bl.a. på levnedsmiddelområdet som et af de nuværende indsatsområder, som kan videreføres med sigte på at fremme en bæredygtig udvikling. Redegørelsen nævner om kontrol af levnedsmidler: ”Det Vestnordiske Forum for næringsmiddeltilsyn kan forstærke både en samordning af kvalitetskrav og bidrage til at effektivisere selve tilsynsarbejdet med næringsmidler i Vest-Norden.”

Evaluering

Deltagerkredsen i forummet vurderer samarbejdets nytte som stort. Der er et behov for at identificere og diskutere fælles problemer i Vest-Norden og drage nytte af de enkelte landes og myndigheders viden og ekspertise. Behovet er blevet større i de seneste år på grund af harmonisering af lovgivningen i EU, ændringer i myndighedsstrukturen på fødevareområdet og ikke mindst udvidelsen af EU.

Der er politisk opbakning til en fortsat prioritering af det vestnordiske samarbejde på levnedsmiddelområdet.

7. Tværsektorielt samarbejde

Nordisk Ministerråds sekretariat har i mange år haft en politik om at arbejde på tværs af de sektorer, som ministerrådet er organiseret i. Det overordnede formål er at styrke sekretariatets muligheder for at forberede et bredt grundlag for politiske temaer og beslutninger. Det tværsektorielle arbejde gør det muligt at udrede spørgsmål, som forudsætter forskelligt ekspertise fx i fødevarer-, forbruger-, fiskeri-, landbrugs- og miljøaspekter. Som eksempler på tværsektorielle spørgsmål kan nævnes problematikken om dioxin i fødevarer og etisk mærkning.

To forskellige modeller anvendes til at gennemføre det tværsektorielle samarbejde: Der etableres *projektgrupper med deltagelse af to eller flere sektorer* til at løse en konkret opgave. På visse områder er etableret *særlige permanente arbejdsgrupper mellem to eller flere sektorer*, som har til opgave at varetage fælles interesser over et bredere felt. En sådan arbejdsgruppe blev nedsat mellem EK-Livs og EK-Konsument i 1999. Tilsvarende grupper er fx styregruppen for den nordiske miljøstrategi for jord- og skovbrug mellem NEJS.

På fødevarerområdet er der i handlingsprogrammets funktionsperiode gennemført omfattende tværsektorielle projekter om mærkning af fødevarer. Repræsentanter for EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument har deltaget i arbejdet, som EK-Livs har haft formandskabet for, samtidig med, at alle lande har deltaget eller har været inviteret til at deltage. Mærkningsprojekterne er generelt blevet vurderet som vellykkede.

Der har været og er en række andre tværsektorielle projekter mellem ovennævnte embedsmandskomiteer, fx om fødevarer sikkerhed (som resulterede i grundlaget for Grønlandsdeklarationen) og vidensprojektet om mad til grundskolen. Samarbejdsprojekter mellem NEF, NEJS og EK-Livs findes om dioxin, akrylamid, et GMO-seminar og et kursus i risikokommunikation.

Evaluering

Der er ikke gennemført nogen samlet evaluering af det tværsektorielle projektarbejde. Erfaringerne fra projektgrupperne tyder på, at det på grund af deltagernes forskellige faglige baggrunde og sektorinteresser kan være svært at få arbejdet i gang, og at det kan være administrativt tungt at gennemføre budget- og beslutningsprocesser, som kræver godkendelse i flere embedsmandskomiteer. Projekterne bliver forholdsvis dyre, fordi projektgrupperne er store. På den anden side har der været tilfredshed med resultaterne, og der er ikke noget, der tyder på, at det er uoverkommeligt at opnå konsensus om projekternes resultater og anbefalinger trods forskellige sektorinteresser.

Det har været svært i denne evalueringsprojekt at danne sig et indtryk af, hvordan beslutningerne om at igangsætte tværsektorielle projekter er taget og hvordan projekterne udvikles. Disse projekter synes at falde uden for den administrative rutine, som Nordisk Ministerråds sekretariat i øvrigt har med opfølgning af projekternes status.

Arbejdet i den permanente arbejdsgruppe mellem EK-Livs og EK-Konsument er evalueret i 2002. Evalueringen konkluderede, at arbejdet har været velfungerende, frugtbart og tilfredsstillende. De svagheder, der blev udpeget, var først og fremmest mangel på administrative rutiner som fx manglende arkiver og rapportering fra gruppen til de to embedsmandskomiteer.

Gruppens mandat er udløbet i 2003, og gruppen er i 2004 sat i bero, indtil strukturen for det fortsatte levnedsmiddel-konsumentsamarbejde er afklaret.

En tanke om en eventuel permanent arbejdsgruppe mellem EK-Konsument, EK-Livs, NEF og NEJS er rejst i forbindelse med projektet om optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper.

Der er en risiko for, at en arbejdsgruppe uden for embedsmandskomiteernes ansvarsområde bliver isoleret, at dialogen med embedsmandskomiteerne bliver mangelfuld, og at resultaterne ikke bliver implementeret effektivt. Overvejelserne under arbejdet med denne evaluering leder til, at forbrugeraspekterne bør være en integreret del af hele virksomheden under EK-Livs, NEF og NEJS. Embedsmandskomiteernes arbejdsmetoder til varetagelse af forbrugeraspekter og til sikring af forbrugerindflydelse kan fortsat udvikles på grundlag af den nordiske handlingsplan, som er udarbejdet i forbindelse med Grønlandsdeklarationen.

8. Forslag til styrkelse af samarbejdet

Forslagene tager udgangspunkt i samtalerne med nøglepersoner. Der er ikke i dette kapitel taget stilling til optimering af EK-Livs arbejdsgruppestruktur og til de igangværende arbejder i Nordisk Ministerråd vedrørende oprettelse af et rammeprogram for forskning og uddannelse under ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler samt vedrørende udarbejdelse af en revideret strategi for bæredygtig udvikling. Disse emner var ikke i nogen væsentlig grad omfattet af samtalerne fordi arbejdet varetages i andre sammenhænge.

8.1 Organisation og projektvirksomhed

Den væsentligste udfordring i den kommende tid er at finde frem til en hensigtsmæssig samarbejdsform mellem EK-Livs, NEJS og NEF, så fødevarerikigheden kommer i fokus i en sammenhængende fødevarekæde. Denne udvikling skal styres af Koordinationsgruppen for Fiskeri, Jord- og Skovbrug og Levnedsmidler, som er etableret for at sikre en effektiv koordinering mellem de tre embedsmandskomiteer og et integreret helhedsperspektiv i spørgsmål af sektorovergribende karakter. Embedsmandskomiteerne har ansvaret for proaktivt at bidrage til udviklingen. Der skal trækkes en horisontal linje gennem dette område ikke alene på nordisk plan, men også på nationalt plan.

Det er vigtigt at finde frem til en kommunikationsform mellem embedsmandskomiteerne, som ikke virker dræbende. Samtalerne med nøglepersoner tyder på, at der må sættes spørgsmålstejn ved store fællesmøder, hvor dagsordenen risikerer at blive en gentagelse af punkter, som allerede er drøftet i de enkelte embedsmandskomiteer, eller hvor diskussionen drejer sig om emner, som ikke er relevante for alle parter. En enklere kommunikationsform og beslutningsprocedure er nu indført ved at koordinationsgruppen tager sig af de overordnede beslutninger om handlingsprogrammet, budgettet og om, hvilke spørgsmål bør lægges op til politisk drøftelse i ministerrådet.

EK-Livs' arbejdsområde er udvidet med koordinationsansvaret mellem embedsmandskomiteerne vedrørende spørgsmål om dyresundhed og -velfærd, når det drejer sig om forbrugerpolitiske og samfundsmæssige aspekter. Det bliver for tiden overvejet, hvordan dette arbejdsområde skal varetages. Udvidelsen betyder formentlig etablering af en ny arbejdsgruppe under EK-Livs og eventuelt udvidelse af sekretariatskapaciteten. Udvidelsen af ansvarsområdet bør afspejles i en forøgelse af budgettet.

Den næste store udfordring er at markere levnedsmiddelområdet som politisk relevant. Det nordiske samarbejde er et politisk samarbejde, og det er nødvendigt for levnedsmiddelsektorens status og opretholdelse eller forøgelse af budgettet inden for Nordisk Ministerråd at forbinde det teknisk-faglige samarbejde med politiske resultater.

Dette kræver, at arbejdsgrupperne drøfter mål og principper for deres virksomhed og prioriterer deres projekter i et bredt perspektiv i forhold til det fælles handlingsprogram 2005-2008. EK-Livs er blevet mere politisk orienteret på grund af tilhørsforholdet til eget ministerråd og på grund af ændringer i sammensætningen, idet flere delegationsle-

dere nu kommer fra departementer. Dette indebærer en risiko for, at afstanden mellem EK-Livs og arbejdsgrupperne bliver større. Man må være opmærksom på, at kommunikationen og samspillet mellem EK-Livs og arbejdsgrupperne udvikles. Indholdet i EK-Livs' diskussioner og beslutninger skal formidles til arbejdsgrupperne. Arbejdsgrupperne skal tænke på, hvordan resultaterne af de teknisk-faglige projekter kommer videre på nationalt, nordisk og internationalt plan, og formidle disse overvejelser til EK-Livs. Denne kommunikationsproces er krævende, men nødvendig. En forbedret dialog indgår allerede i arbejdet om optimering af arbejdsgruppestrukturen.

Effektivisering af projektvirksomheden er et mål. De nordiske projekter gennemføres som regel af medarbejdere hos fødevarermyndigheder i de forskellige lande ved siden af deres andre opgaver. De fleste projekter bliver gennemført, men med en vis forsinkelse i forhold til projektplanen. Få projekter falder helt ud af forskellige grunde, fx mangel på tid eller at en medarbejder går over til andet arbejde. Der er under samtalerne med nøglepersoner fremkommet forslag til, hvordan projekterne kan effektiviseres. De nordiske projekter bør være synlige i den nationale planlægning og figurere i arbejdsplanerne på samme måde som andre opgaver. Det bør erkendes, at der går tid og arbejdskraft til et nordisk projekt, men samtidig bør udgangspunktet være, at projektet er igangsat for at spare på ressourcerne ved at løse en opgave sammen. Hvis dette ikke er tilfældet, bør projektet ikke påbegyndes. Hvert projekt bør omfatte en beskrivelse af målet og en vision for, hvordan resultaterne skal anvendes.

Det er vigtigt at finde den rigtige person til at fungere som projektleder eller udreder i et projekt. Vedkommende skal kunne finde den nødvendige tid og have entusiasme. I visse tilfælde kunne det være en fordel at engagere en projektleder/udreder uden for myndighedsstrukturen, fx fra universiteter og højskoler. Et nordisk projekt bør være meriterende. Rapporterne bør markedsføres – som det allerede sker i et vist omfang – og de bør findes på Internet tilgængelige til alle interesserede. Dette må være vejen til, at resultaterne bliver anvendt og at rapporterne bliver citeret og omtalt på litteraturlisterne.

Der findes for tiden ni permanente netværk. Netværk bør vurderes og nedlægges, når de har opfyldt deres opgave. Nye netværk kan etableres efter behov.

8.2 Det tværsektorielle samarbejde

Det tværsektorielle samarbejde mellem EK-Livs, NEF og NEJS er nu en selvskreven del af arbejdsfeltet, og forslag til relevante samarbejdsflader findes i udredningen om embedsmandskomiteernes roller og ansvar. Et bredt projektsamarbejde mellem EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument bør fortsætte, når der er behov for bred ekspertise og fælles løsninger og strategier.

Denne evaluering munder ud i, at inddragelsen af forbrugeraspekter bør være en integreret del af arbejdet under ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler. Dette vil svare til de principper, som praktiseres i nationale forvaltninger. En arbejdsgruppe med et selvstændigt ansvar for forbrugeraspekterne uden for embedsmandskomiteernes struktur – som den hidtidige arbejdsgruppe mellem EK-Livs og EK-Konsument – kan blive isoleret med risiko for manglende koordinering og dialog med embedsmandskomiteerne og for, at resultaterne ikke implementeres effektivt.

8.3 Handlingsprogram 2005-2008

Man må gå ud fra, at ministerrådets reviderede strategi for bæredygtig udvikling kommer til at udstikke rammerne for levnedsmiddelområdet samarbejde. Den styregruppe, som skal udarbejde et fælles handlingsprogram 2005-2008 for ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler, diskuterer for tiden bl.a. de overordnede målsætninger og prioriteringer i handlingsprogrammet i forhold til BU-strategiens mål og indsatsområder.

Forslaget til BU-strategien for levnedsmiddelområdet viser en udvikling mod klart definerede mål for arbejdet. Forslaget er kommet til i et bredt samarbejde i EK-Livs' regi, og forbrugere og fødevarerhverv har været inddraget i arbejdsprocessen ved et workshop. Forslaget omfatter delvis de samme fødevareremaer som den hidtidige BU-strategi, men specifikke indsatsområder vedrørende indflydelse i EU og andet internationalt samarbejde er fjernet for nu at optræde som en generel platform for arbejdet. Nye temaer er tilføjet som fx husdyrsundhed og -velfærd, sikker fødevarerhåndtering og produktion hos erhverv og hos forbrugerne samt naturlige toksiske indholdsstoffer. Andre temaer har fået ny vægtning som fx overfølsomhedsreaktioner, som nu bliver et synligt indsatsområde, og tilsætningsstoffer, hvis betydning er reduceret.

BU-strategiens mål og indsatser ser ud til at omfatte hele levnedsmiddelområdet. Handlingsprogrammet for fiskeri-, jord- og skovbrug- og levnedsmiddelområdet kommer formentlig til at prioritere opgaverne i 2005-2008 i forhold til de ressourcer, som er til rådighed. EK-Livs har hidtil gennemført en omfattende udrednings- og projektvirksomhed, som har strakt sig over alle indsatsområder og udnyttet den brede ekspertise, som findes i arbejdsgrupperne. Der er en generel tilfredshed over resultaterne, men på den anden side erkendes det, at mange, mindre projekter ikke når i dybden. Ambitionen kunne være at finde svar på nogle større problemstillinger fx om ernæringsproblemer. Det vil kræve en hård prioritering af indsatserne og projektmidlerne.

Til den prioriteringsdiskussion, som nu gennemføres i styregruppen for handlingsprogram og i EK-Livs, kan denne evaluering på grundlag af samtalerne med nøglepersoner bidrage med følgende forslag:

- Risikovurderinger på det kemiske, mikrobiologiske og ernæringsmæssige område og udvikling af risikovurderingsmodeller er en opgave med væsentlig nordisk nytte. Dette arbejde foregår også i EFSA og i andre internationale fora, men Norden bør fortsat være en katalysator for arbejdet ud fra den fælles holdning til et højt niveau for forbrugerbeskyttelse.
- Koordinationen vedrørende dyresundhed og -velfærd ud fra en forbrugerpolitisk og samfundsmæssig synsvinkel skal indplaceres i EK-Livs' organisation og arbejdsformer. Der findes en række vigtige udfordringer i forbindelse med zoonoser, resistensproblematikken, etiske spørgsmål m.v., som nu skal tages op i samarbejde med NEF og NEJS for at styrke indsatserne fra jord/fjord til bord.
- Indsatsen på ernæringsområdet bør styrkes på nordisk plan. WHO/FAO og EU er i gang med ernæringspolitiske overvejelser under opmærksomhed fra bl.a. fødevarerproducenter. Det er vigtigt at have en nordisk platform for deltagelse i

drøftelserne for at styrke indflydelsen og sikre hensynet til forbrugerne og folkesundheden. Fedmeproblematikken bør analyseres.

- Ernæringsoplysning og andre tiltag for at påvirke befolkningens kostvaner har hidtil været en national opgave og kan måske fortsat bedst gennemføres nationalt på grund af forskelle i kostvaner og madkultur. På nordisk plan har man hidtil satset på indsamling af kostdata og udvikling af fælles beregningsmetoder samt udarbejdelsen af nordiske næringsstofanbefalinger, som er en af succeshistorierne i det nordiske levnedsmiddelsamarbejde. Fremover kunne man arbejde med at analysere samfundsvidenskabelige problemstillinger om sammenhænge mellem befolkningens livsstil, kostvaner og sundhed, om markedets rolle i denne forbindelse og om, hvilken effekt ernæringsoplysningen og andre tiltag har. Disse opgaver kan bedst løses i samarbejde med andre sektorer, specielt sundhedssektoren og erhvervssektoren. Der findes formentlig på dette område en særlig nordisk holdning, som ikke placerer ansvaret for livsstil og kostvaner alene på det enkelte menneske, men som erkender samfundets rolle i at udvikle rammer, som gør det muligt for den enkelte at vælge en sund livsstil.
- Indsatsen vedrørende fødevarerallergi og -overfølsomhed har ikke været markant under det gældende handlingsprogram. Indsatsen bør styrkes.
- Laboratoriesamarbejdet bør opprioriteres. Der bliver færre laboratorier, som arbejder under strammere økonomiske vilkår, og det er svært for dem at påtage sig opgaver med validering af analysemetoder. NMKL har en vigtig rolle.

Hertil kommer de prioriteringer, som allerede er vedtaget i den politiske beslutningsproces i forbindelse med Grønlandsdeklarationen:

- Zoonoser
- Modernisering af den offentlige kødkontrol
- Sporbarhed
- Akrylamid, risikovurdering
- Dioxin

Zoonoser og sporbarhed er desuden prioriteret som samarbejdsområder med de baltiske lande. Inden for det baltiske samarbejde prioriteres også:

- Effektive kontrolsystemer.

Nogle af indsatsområderne i det gældende handlingsprogram kan ændres eller nedprioriteres. Det ser ud til, at vægten af indsatsen på mærkningsområdet kan flyttes fra mærkning til andre informationsmetoder. Der er dog enkelte mærkningsspørgsmål, som står tilbage, og som med fordel kan løses i nordisk samarbejde. Det er mærkning med oprindelse og med fremstillingsdato. Den aktuelle udfordring på GMO-området synes at være udvikling af kontrolmetoder. Tilsætningsstofområdet foreslås nedprioriteret.

9. Finansielle forudsætninger

EK-Livs' årlige budget har været:

2004:	5.231.000 DKK
2003:	5.825.000 DKK
2002:	5.437.000 DKK
2001:	5.325.000 DKK

Der kan desuden under forskellige betingelser ansøges projektmidler fra Nordisk Ministerråds strategiske pulje, nærområdeprogrammet og bæredygtig udvikling samt MR-FJSL's pulje for sikker mad og en ny fællespulje.

Midlerne anvendes til projektvirksomhed, som ud over bevillinger til de enkelte projekter omfatter bevillinger til aflønning af en arbejdsgruppesekretær og et bidrag til NMKL's generalsekretariat.

Bevillingen til projektvirksomhed gør det muligt at etablere projektgrupper, afholde møder og i visse tilfælde engagere en udreder til at udarbejde projektrapporten. Embedsmandskomiteens, de faste arbejdsgruppers og de faste netværks mødevirksomhed finansieres nationalt.

Projektbudgettet vurderes som meget beskedent i forhold til handlingsprogrammets ambitiøse mål. De nordiske bevillinger betragtes af nøglepersoner som "seed money" eller "olie til maskineriet". Der kommer imidlertid bemærkelsesværdigt mange resultater ud af indsatsen set i forhold til budgettet. Forklaringen er, at der indskydes betydelige nationale ressourcer i arbejdet i form af arbejdskraft og tid.

I det store og hele vurderer nøglepersonerne budgetniveauet som acceptabelt, når ambitionen er at gennemføre videnskabeligt begrundede risikovurderinger af enkeltstoffer, udrede konkrete problemstillinger om fødevarerikkerhed, mærkning, lovgivnings- og kontrolspørgsmål, afholde seminarer, fastlægge strategier for påvirkning i internationale fora m.v. Hvis man forhøjer ambitionsniveauet og fx sætter det som et mål, at samarbejdet skal have betydning for bekæmpelse af folkesygdomme (fedme mv.), skal der sættes anderledes midler, som ikke kan dækkes af levnedsmiddelsektorens nuværende budget.

Et fælles rammeprogram for forskning og uddannelse kan bidrage til løsning af større problemstillinger. Det er en klar opfattelse hos EK-Livs' nøglepersoner, at finansiering af et nyt forskningsprogram ikke må ske på bekostning af EK-Livs' projektbudget, som har vist at kunne finansiere en lang række politisk relevante projekter til opfyldelse af handlingsprogrammets mål.

Den markante politiske prioritering af fødevarerikkerhed i de seneste år bør afspejles i et forhøjet budgetniveau. Udvidelse af EK-Livs' ansvarsområde med spørgsmål om dyresundhed og -velfærd bør medføre en forøgelse af bevillingerne.

Liste over interviewpersoner

Danmark

Direktør Per H. Kristiansen, Fødevaredirektoratet
Kontorchef Knud Østergaard, Fødevaredirektoratet
Konsulent Ib Knudsen (formand for NNT), Fødevaredirektoratet
Kontorchef Birgitte Povlsen (formand for NNK), Fødevaredirektoratet
Specialkonsulent Jørgen Kruhl Jensen (formand for NNL), Fødevaredirektoratet
Konsulent Gitte Gross, Forbrugerrådet (telefonmøde)
Konsulent Dorte Pedersen, Dansk Industri

Finland

Överdirektör Jorma Hirn, Livsmedelsverket
Specialplanerare Harriet Wallin, Livsmedelsverket
Konsultativ tjänsteman Kaija Hasunen, Social- og Hälsovårdsministeriet
Direktör Lea Lastikka, Finnish Food and Drink Industries' Federation

Island

Vicedepartementchef Ingimar Sigurdsson, Miljøministeriet

Norge

Ekspedisjonssjef Gudbrand Bakken, Landbruksdepartementet
Avdelingsdirektør Harald Ribe, Landbruksdepartementet
Avdelingsdirektør Sissel Lyberg Beckmann, Helsedepartementet
Avdelingsdirektør Lennart Johansson, Fiskeridepartementet
Direktør Joakim Lystad, Mattilsynet
Seniorrådgiver Ragnhild Kjelkevik, Mattilsynet
Seniorrådgiver Turid Ose (formand for NKE), Mattilsynet
Generalsekretær Hilde Skaar Norli, NMKL

Sverige

Tidl. generaldirektør Bertil Norbelie, Livsmedelsverket (t.o.m. december 2003)
Departementsråd Anders Lönnblad, Jordbruksdepartementet
Departementsråd Anna Tofftén, Jordbruksdepartementet
Veterinärchef Leif Denneberg, Jordbruksverket (telefonmøde)
Chefsmikrobiolog Per Norberg, Livsmedelsverket
Nutritionist Eva-May Ohlander, Livsmedelsverket

NMR Sekretariat

Afdelingschef Bo Lindroos
Rådgiver Bente Stærk

Liste over forkortelser

BU-strategi	Nordisk Ministerråds strategi for bæredygtig udvikling
CEN	Den europæiske standardiseringsorganisation
Codex	Codex Alimentarius, standardiseringsorganisation vedr. levnedsmidler under FAO/WHO
CSO-NB8-Food	The Committee of Senior Officials for Food Issues of the Nordic Council of Ministers, extended with participation from the Baltic States
DG SANCO	Europa-Kommissionens generaldirektorat for sundhed
FAO/WHO	Food and Agriculture Organization/World Health Organization under FN
ILSI	International Life Science Institute
ISO	International Standards Organization
JECFA	Joint FAO/WHO Expert Committee on Food Additives
EFSA	European Food Safety Agency
EK-Konsument	Nordisk embedsmandskomité for konsumentspørgsmål
EK-Livs	Nordisk embedsmandskomité for levnedsmiddelspørgsmål
EK-Miljø	Nordisk embedsmandskomité for miljøspørgsmål
KG-FJSL	Koordinationsgruppen for Fiskeri, Jord- og Skovbrug og Levnedsmidler
MR-FJSL	Ministerrådet for Fiskeri, Jord- og Skovbrug og Levnedsmidler
NEF	Nordisk embedsmandskomité for fiskerispørgsmål
NEJS	Nordisk embedsmandskomité for jord- og skovbrugsspørgsmål
NKE	Nordisk arbejdsgruppe for kost og ernæring
NMKL	Nordisk Metodikkomité for Levnedsmidler
NMR	Nordisk Ministerråd
NMRS	Nordisk Ministerråds Sekretariat
NNK	Nordisk arbejdsgruppe for levnedsmiddelkontrol
NNT	Nordisk arbejdsgruppe for levnedsmiddeltoksikologi og risikovurdering
NNL	Nordisk arbejdsgruppe for lovgivningsspørgsmål
NNM	Nordisk arbejdsgruppe for mikrobiologi og risikovurdering
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
RDA	Recommended Daily Allowances
SCF	Scientific Committee for Food
SPS	Sanitary and Phytosanitarian Measures. Aftale under WTO.
WTO	World Trade Organization

Mandat for evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004

Embedsmandskomiteen for Levnedsmidler, EK-Livs besluttede på sit møde den 28. - 29. oktober 2003, at der skal gennemføres en fremadrettet og kvalitativ evaluering af sektorens nuværende handlingsprogram, ”*Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004*”. Evalueringen skal udgøre en del af grundlaget for udarbejdelse af et nyt fælles handlingsprogram for ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler.

Evalueringen skal vurdere den politiske relevans af handlingsprogrammet, hvordan det er fulgt op under perioden og med hvilke resultater, samt vurdere den vægtning og de prioriteringer, som er gjort i forhold til nordiske og internationale udviklingstræk. Den finansielle forudsætning for programmet bør vurderes ud fra, om der har været en realistisk sammenhæng mellem budgetniveau og gennemførelse af aktiviteter i handlingsprogrammet.

Erfaringer med det tværsektorielle samarbejde med øvrige sektorer vurderes. Evalueringen bør nøje vurdere om der inden for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde har været områder, hvor det nordiske samarbejde har haft en særskilt nytteeffekt.

Evalueringen skal om muligt bidrage med indspil til det igangværende arbejde med optimering af EK-Livs’ organisation og arbejdsgruppestruktur og koordineres hermed.

Evalueringen skal danne baggrund for et nyt fælles handlingsprogram for ministerrådet i perioden 2005-2008 for den del, der vedrører levnedsmidler. Evalueringen skal derfor pege på forhold, som kan gøre samarbejdet stadig mere politisk relevant. Ligeledes skal evalueringen fremkomme med forslag til tiltag, som kan fremme, styrke og udvikle det nordiske samarbejde på levnedsmiddelområdet. Evalueringen må ses i sammenhæng med den nordiske strategi for Bæredygtig Udvikling samt tilsvarende evalueringer i jord- og skovbrugssektoren og fiskerisektoren i Nordisk Ministerråd.

Evalueringen skal være afsluttet senest den 8. marts.
Det forudsættes, at rapporten kan præsenteres for EK-Livs i marts 2004. Til gennemførelse af evalueringen er der afsat max. 200.000 DKK.

***

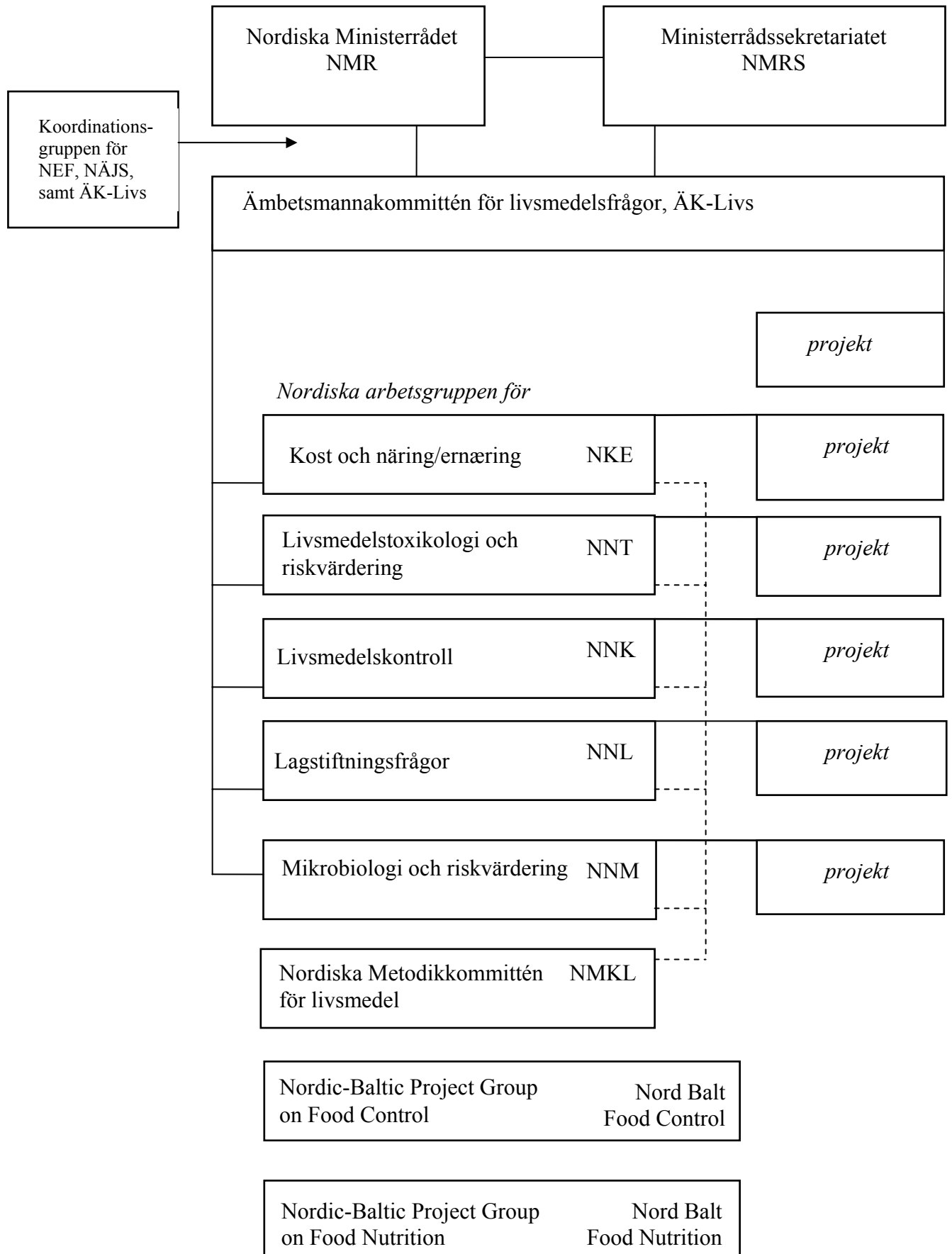
Bemærkninger til evalueringens gennemførelse

- Evalueringen gennemføres af en ekstern konsulent, der har et godt forhåndskendskab til ministerrådets arbejde, men som ikke er direkte involveret.
- Evalueringen gennemføres ved interview og samtaler med nøglepersoner i det nordiske levnedsmiddelsamarbejde inkl. det tværsektorielle samarbejde.

- Evalueringen bygger endvidere på adgang til projektrapporter, øvrige publikationer samt sagspapirer fra møder i MR, EK, arbejdsgrupper m.fl.
- Der foreslås udarbejdet en kort oversigt over, hvorledes handlingsprogrammets indsatsområder/prioriteringer er fulgt op på policy- og projektniveau. Oversigten vil samtidig omfatte BU-strategiens kapitler om fødevareresikkerhed.
- Evalueringen skal fokusere på det overordnede billede, hvad angår programmets relevans og opnåede resultater, og ikke fokusere på detailvurdering af de enkelte projekter.
- Hvad angår opfølgning af programmet, dets politiske relevans og opnåede resultater skal bl.a. fokuseres på:
  - relevans for den nationale politikudformning og forvaltning
  - relevans og gennemslag for synspunkter, hvad angår EU og internationale fora
  - evt. områder, som ikke er fulgt op – er området så stadig relevant ?
- Evalueringen bør også fremkomme med forslag til det kommende handlingsprogram
  - se også mandatteksten.

Organisationschema

Netværk under EK-Livs

EK-Livs har gennem nogle række år haft en række permanente netværk mellem myndighedsrepræsentanter på relevante områder. Disse netværk er nationalt finansierede. Der er oprettet følgende:

1. Dricksvattennätverket
2. Nätverk för novel foods-regler
3. Nätverk för tillsatser
4. Forenkling av hygienelovgivningen
5. Förpackningsmaterial
6. Särskilda näringsfrågor
7. Märkning av livsmedel
8. Beregning av inntak
9. Akrylamidnätværk

EK-Livs har fastsat følgende mandater for arbejdsgrupperne:

Mandat gemensamt för alla arbetsgrupper

Det övergripande målet för arbetet i ÄK-Livs och arbetsgrupperna är att skydda konsumenternas hälsa genom att verka för hälsomässigt säkra livsmedel, redlighet i handeln och en hälsofrämjande kost. Arbetsgruppernas *mandat* är formulerade i enlighet med Livsmedelsområdets samarbetsprogram.

Arbetsgrupperna skall bistå ÄK-Livs genom

- att initiera, organisera och på annat sätt främja samarbete på sina respektive områden
- att bidra till införande av praktiska och administrativt användbara ordningar i Norden, i de nordiska närområdena, samt i EU och internationella organ
- att initiera projekt, ta emot projektansökningar (från arbetsgrupper och enskilda), bedöma och prioritera dem, också med hänsyn till nordisk nytta och ÄK-Livs prioriteringar i det årliga arbetsdokumentet, samt sända dem vidare till ÄK-Livs; eller till en annan mer relevant arbetsgrupp
- att ta ansvar för att projekten genomförs enligt uppgjord plan, och vid behov rapportera avvikelser till ÄK-Livs
- att granska projektrapporter och sända dem vidare till ÄK-Livs med råd om den vidare hanteringen, eller, när rapporterna är rent "*teknisk-faglige*", godkänna och sända dem direkt till tryckning
- att fungera som kontakt mellan NMKL och ÄK-Livs på sina respektive ämnesområden
- att ta ansvar för frågor angående dricksvatten

Specialmandat för varje arbetsgrupp

NKE Nordiska arbetsgruppen för kost och näring

Arbetsgruppen skall

- Medverka till att utveckla det vetenskapliga underlaget för administrativa beslut och information gällande samband mellan näring, kosthåll och hälsa.
- Samarbeta med de andra arbetsgrupperna under ÄK-Livs och bistå dem med fackkunskap om kosthåll och näring

NNT Nordiska arbetsgruppen för livsmedelstoxikologi och riskvärdering

Arbetsgruppen skall

- Medverka till att utveckla det vetenskapliga underlaget för administrativa beslut och information gällande kemisk/toxikologisk riskvärdering av livsmedel och deras komponenter.
- Samarbeta med de andra arbetsgrupperna under ÄK-Livs och bistå dem med fackkunskap om livsmedelstoxikologi och riskvärdering

NNK Nordiska arbetsgruppen för livsmedelskontroll

Arbetsgruppen skall

- Medverka till en effektivisering av livsmedelskontrollen
- Samarbeta med de andra arbetsgrupperna under ÄK-Livs och bistå dem med fackkunskap på kontrollområdet

NNL Nordiska arbetsgruppen för lagstiftningsfrågor

Arbetsgruppen skall

- Medverka till en effektivisering av arbetet med utarbetande, implementering och tolkning av EU-regelverket, och av nordisk och internationell lagstiftning
- Samarbeta med de andra arbetsgrupperna under ÄK-Livs och bistå dem med juridisk fackkunskap

NNM Nordiska arbetsgruppen för mikrobiologi och riskvärdering

Arbetsgruppen skall

- Medverka till att utveckla det vetenskapliga underlaget för administrativa beslut och information gällande mikrobiologisk riskvärdering av livsmedel och deras komponenter.
- Samarbeta med de andra arbetsgrupperna under ÄK-Livs och bistå dem med fackkunskap om mikrobiologi

Projektvirksomheten

Inom ramen för den budget som Ministerrådet årligen ställer till livsmedelssektorns förfogande, beviljar ÄK-Livs medel till projekt efter ansökan, som behandlas av en arbetsgrupp och sänds vidare till ÄK-Livs.

Nordiskt samarbetsprojekt drivs av en projektgrupp, och leds av en projektledare. Gruppen upplöses när uppdraget är slutfört. Medlemmarnas rese- och andra omkostnader betalas med projektmedel. Projektet är underställt en av arbets-grupperna eller står direkt under ÄK-Livs.

För varje projekt tecknas ett förvaltningskontrakt mellan NMRS och den institution/ myndighet där projektledaren är anställd. Projektledaren skriver under en överenskommelse som reglerar hans/hennes ansvar för projektarbetet.

Arbetsgruppernas rese- och andra kostnader täcks med nationella medel.

Opfølgning af handlingsprogrammet på projektniveau i forhold til programmets indsatsområder

På projektniveau har EK-Livs gennemført eller igangsat en række aktiviteter både i tværsektorielt samarbejde og under egne arbejdsgrupper. Et udvalg af projekter igangsat eller afsluttet i 2001-2004 refereres her i korte træk som grundlag for evalueringen af samarbejdets resultater.

Uden for indsatsområderne har EK-Livs i 2002 igangsat et projekt for at udvikle et sæt *indikatorer, som kan bruges til at måle og rapportere udviklingen vedrørende fødevaresikkerhed*. Projektgruppen har taget udgangspunkt i datagrundlag, som allerede indsamles i de nordiske lande primært i forbindelse med overvågning og kontrol af fødevarer og i forbindelse med fødevarerelaterede sygdomme. Der er ved projektets start afholdt en workshop med repræsentanter for forbrugere og fødevareerhvervet for at indhente inspiration og brede synsvinkler. – Projektgruppen har desuden udarbejdet et forslag til *revision af ministerrådets strategi for bæredygtig udvikling på levnedsmiddelområdet*.

5.1 Nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer

Norge tog som led i sit formandskabsprogram for Nordisk Ministerråd i 2002 initiativ til at etablere en *tværsektoriel projektgruppe for øget madsikkerhed* i Norden. Gruppens opgave var at udarbejde en nordisk platform for fødevaresikkerhed med henblik på at styrke den nordiske indflydelse i internationale forhandlinger og processer. Projektgruppen blev sammensat af repræsentanter for embedsmandskomiteerne NEJS, NEF, EK-Livs, EK-Miljø og EK-Konsument, og alle nordiske lande var repræsenteret. Projektgruppens arbejde mundede ud i en anbefaling, som danner grundlaget for ministerrådets Grønlandsdeklaration (jf. kap. 3.2). Den samme projektgruppe havde til opgave også at udarbejde en nordisk forbrugerpolitisk handlingsplan for at styrke forbrugernes indflydelse vedrørende fødevaresikkerhed og -kvalitet (kap. 3.2).

EK-Livs udreder i samarbejde med NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument de områder, hvor der skal eller kan stilles krav til *sporbarhed*. Der er behov for at kunne spore fødevarer tilbage til deres oprindelse for at myndigheder kan gribe ind, når der opstår sundhedsrisici, fx ved zoonoser eller uønskede stoffer i fødevarerne. Sporbarheden er desuden et vigtigt element for sikring af kvalitetsparametre, som ikke kan måles ved kontrol af slutproduktet. Forbrugerne skal kunne have tillid til den mærkning, som oplyser fx om produktionsmetode, miljøhensyn, oprindelsesland eller om, at produktet ikke er genmodificeret. – Projektet, som er igangsat i 2002, er forankret under EK-Livs' arbejdsgruppe for fødevarekontrol (NNK). NEF og NEJS er repræsenteret i projektgruppen, mens EK-Miljø og EK-Konsument bliver informeret om milepæle i arbejdet. Projektet sigter på udarbejdelse af vejledninger til de myndigheder, som udøver tilsyn med

sporbarhedskrav til fisk, økologiske fødevarer, genetisk modificerede fødevarer og oksekød. Resultaterne skal bruges ved drøftelser i internationale fora.

NEF, EK-Livs og EK-Miljø samarbejder siden 2002 – som opfølgning af Grønlandsdeklarationen – om en bedømmelse af de risici, som opstår ved forekomsten af *klorerede dioxiner og beslægtede stoffer i fisk*. Der er dannet et netværk til udveksling af erfaringer og samordning af metodeudvikling. Formålet med projektet er at fastlægge nordiske vurderinger med henblik på at sænke de nuværende grænseværdier for dioxin og at indføre nye grænseværdier.

I samarbejde mellem EK-Livs og EK-Konsument gennemføres en analyse af betydningen og anvendelsen af ”*andre legitime faktorer*” end sundhedsrisici ved fastsættelsen af *Codex Alimentarius’ standarder og retningslinjer*. Arbejdet blev påbegyndt i 2000. Det er ud fra et nordisk synspunkt væsentligt, at andre faktorer, fx hensynet til GAP (god landbrugsmæssig praksis), etik og forbrugerinformation får en plads i Codex-dokumenter og dermed i forhandlinger om internationale handelstvister inden for WTO og SPS.

NNT har i 2003 igangsat et projekt om *risikovurdering af genmodificeret fisk* med henblik på at få indflydelse på arbejdet i OECD’s Novel Food and Feed Task Force. Hidtil har den internationale diskussion om risikovurdering af nye fødevarer fortrinsvis drejet sig om genmodificerede planter og mikroorganismer, og genmodificeret fisk er endnu ikke introduceret som mad på det vestlige marked. Der findes kun få offentliggjorte data om risikovurdering af genmodificeret fisk, og der er derfor behov for generelle internationale retningslinjer for risikovurderingen. Med en nordisk diskussion som udgangspunkt sigter projektet på i første fase at udarbejde kriterier for risikovurderingen med henblik på siden af fortsætte arbejdet i OECD’s Novel Food and Feed Task Force.

Et projekt om *risikovurdering af nye frugter og grønsager*, påbegyndt i 2003, har ligeledes til formål at påvirke det internationale arbejde i OECD’s Novel Food and Feed Task Force. Arbejdet bygger på en nordisk diskussion om vurderingen af eksotiske frugter og grønsager og sigter på udarbejdelse af retningslinjer for risikovurderingen i OECD-regi.

Et projekt fra 2002 under NNK om *samordning af pesticidkontrollen* i Norden sigter på forøget koordinering af kontrollen af pesticidrester på frugt, grønt og cerealier angående prøveudtagning, analyser, vurdering af resultater og metodeudvikling. En samordnet nordisk fremtræden forøger mulighederne for at påvirke de lande, hvis produkter ikke opfylder harmoniserede grænseværdier for pesticidrester.

NNM har i 2003 organiseret et workshop for at diskutere de fremgangsmåder, som anvendes i Norden for at reducere risikoen for *smitte med Campylobacter fra fjerkræ*. Risikoen for smitte har i de seneste år været stigende i mange vestlige lande, herunder de nordiske lande. I Norden har man imidlertid indført interventionsprogrammer for bekæmpelse af *Campylobacter* i fjerkræ. Erfaringerne fra disse programmer, som har ledet til en forbedret situation, blev diskuteret og analyseret på workshoppen med henblik på fælles nordiske retningslinjer. Retningslinjer og dokumentation for den forbedrede situation i Norden vil blive introduceret i internationale fora som inspiration til lignende harmoniserede interventionsmetoder i EU og Codex.

På det mikrobiologiske område er det besluttet fra 2004 at indføre en ordning med et *formøde mellem de nordiske lande inden drøftelser i Europa-Kommissionen om aktuelle dagsordenspunkter i Codex-komiteen for fødevarerhygiejne*. Udgangspunktet er, at Norden ofte i det internationale arbejde indtager en særstilling ved at sætte forbrugernes sikkerhed i fokus. Formålet med formøderne er at vurdere mulighederne for at samordne nordiske synspunkter vedrørende mikrobiologisk fødevarer sikkerhed, og formødet skal finde sted inden drøftelserne i Europa-Kommissionens regi før Codex-mødet. Der kan indkaldes nationale eksperter for en videnskabelig belysning af spørgsmålene, og landenes politiske stillingtagen til spørgsmålene skal belyses, især når der er forskelle mellem de nordiske lande. En samordnet holdning vil blive brugt til at påvirke den internationale beslutningsproces.

Validering af NMKL-metoder sikrer, at Norden får indflydelse på de analysemetoder, som internationale organisationer som ISO, CEN og Codex Alimentarius refererer til. EU-lovgivningen refererer ligeledes til NMKL-metoder og procedurer.

5.2 Samarbejde om udvikling af nyt regelværk i EU/EØS

NKE igangsætter i 2004 et projekt om EU og *berigelsespolitikken i Norden*. Der skal udvikles forslag til ernæringsprofiler (nutrition profiles) som grundlag for beslutninger om berigelse af fødevarer og som grundlag for sundhedsanprisninger. Formålet er at forberede en aktiv nordisk indsats i forbindelse med igangværende lovgivningsarbejde i EU. I de foreliggende EU-forslag indgår som en af kriterierne for både berigelse og for anvendelse af sundhedsanprisninger, at produkterne opfylder visse ernæringsmæssige krav, dvs. at de har en nyttig ernæringsprofil. Dette forslag om ernæringsprofiler, som begrænser en fri adgang til berigelse og sundhedsanprisninger, er på linje med den nordiske holdning, og det er derfor vigtigt på nuværende tidspunkt at påvirke udviklingen i den rigtige retning. De nordiske næringsstofanbefalinger giver et godt fælles grundlag for udviklingsarbejdet. Med hensyn til sundhedsanprisninger ønsker de nordiske lande at sikre, at anprisninger ikke anvendes af markedsføringsmæssige grunde alene, men at der er et videnskabeligt grundlag for anprisningen, og at forbrugere ikke bliver vildledt.

EU's Scientific Committee on Food (SCF) skal vurdere samtlige *aromastoffer*, som fødevarereproducenterne anvender inden for EU. Formålet med vurderingen er at udarbejde en positivliste. Det er vigtigt, at den evalueringsmetode, som bruges, er både effektiv og pålidelig, og NNT og NKE nedsatte derfor en nordisk projektgruppe til at finde frem til en beregningsmetode for estimering af indtaget af aromastoffer. Arbejdet omfattede en kritisk gennemgang af den JECFA-metode (Joint FAO/WHO Expert Committee on Food Additives), som er anbefalet af SCF. Projektgruppen har også vurderet, om en tidligere anvendt amerikansk metode vil være velegnet. Et udviklingsarbejde pågår i ILSI (International Life Sciences Institute), og projektgruppen peger på vigtigheden af, at de nordiske lande aktivt følger med i dette arbejde. Projektgruppens rapport er offentliggjort i "Methods for Calculating the Intake of Flavours", Tema-Nord 2002:550.

EU skal vurdere mere end 2700 *aromastoffer* fra en midlertidig EU-positivliste. I første omgang skal der udarbejdes en evalueringsmetode (jf. ovenfor) i et samarbejde mellem DG SANCO og SCF. Der er nedsat en nordisk projektgruppe under NNT med henblik på at få indflydelse på evalueringsmetoden og på selve vurderingen af aromastoffer. Formålet er at drøfte og tage stilling til det igangværende arbejde, så de nordiske lande har en veldokumenteret holdning til, hvordan risikovurderingen af aromastoffer bør foregå i EU.

NNT har i november 2002 afholdt en workshop for erfaringsudveksling og drøftelse af et EU-forslag til ændring af modellen for *indtagsvurderinger ved afsmitning fra emballage*. EU har forelagt forslaget med baggrund i producenternes kritik af den gældende model, som bl.a. forudsætter et indtag af 1 kg færdigpakket mad pr. person pr. dag. Producenterne har bl.a. dokumenteret, at forbruget af fedtstoffer ikke kommer op på 1 kg pr. dag. Det var ikke workshoppens formål at komme med en endelig udtalelse, men udelukkende at formulere generelle synspunkter på ændringsforslaget. Workshopen fandt, at en ændring af modellen kunne accepteres, men at andre velkendte problemer med modellen ud over fedtspørgsmålet bør inddrages samtidig. Det drejer sig primært om at se på indtaget hos alle grupper af forbrugere, specielt børn og småbørn, og at se på et højt forbrug af drikkevarer. Drøftelserne er offentliggjort i en intern rapport af februar 2003 ”Food reduction/consumption factors. An acceptable new element in the exposure assessment of substances (migrants) from food contact materials? Views from a Nordic workshop”.

Et projekt under NNK om *EU's Rapid Alert System for Food* – meddelelser om fødevarers sikkerhed – sigter på at koordinere og prioritere den nordiske indsats i meddelelses-systemet, således at fødevarerikkerhed bliver fremmet. Koordineret nordisk holdning kan anvendes i EU i debatten om meddelelsessystemets funktion. Projektet er også omtalt under kap. 5.11 om levnedsmiddelkontrol.

Et projekt om *modernisering af den offentlige kødkontrol*, som omfatter et indspil over for Europa-Kommissionen, er omtalt i kap. 5.11 om levnedsmiddelkontrol.

NNL har i 2002 med udgangspunkt i den generelle fødevarerforordning (EU ”food law”) analyseret problemer med *gennemførelse af EU-forordninger*. På dette grundlag tages der kontakt med Europa-Kommissionen for at forelægge nordiske synspunkter på, hvordan forordningerne kan gøres mere brugervenlige og hvordan man kan sikre offentlighedens kendskab til lovgivningen. Oplægget til Kommissionen vil bygge på nordiske traditioner om opdatering af lovgivningen, sondring mellem regler, der retter sig til borgerne og regler, der retter sig til myndighederne, samt nordiske traditioner for regelværk med god struktur, sprog og overskuelighed.

Europa-Kommissionen påbegynder arbejdet med en *revision af rammeforordningen om materialer og genstande*, hvori bl.a. aktiv og intelligent emballage og forøget sporbarhed skal indarbejdes. Der er i 2003 etableret en projektgruppe under NNL med henblik på at koordinere de nordiske bidrag til forhandlingerne. En rapport fra projektgruppen er sendt til Europa-Kommissionen, som har distribueret rapporten til samarbejdspartnerne i Kommissionens arbejdsgruppe.

5.3 Samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarer-sikkerhed og ernæringsrigtig kost

Et tværsektorielt projekt mellem EK-Livs, NEF og NEJS om *risikovurdering af akrylamid* er igangsat i 2003. Akrylamid, som for nylig blev optaget i høje koncentrationer i brød, bagte og stegte kartofler, cerealier og snacks, er muligvis en væsentlig faktor i forbindelse med opståen af kostrelaterede kræftsygdomme. Projektet sigter på forbedring af grundlaget for risikovurdering og koordineringen af forskningen og rådgivningen. Der er desuden etableret et netværk under EK-Livs med henblik på udvikling af prøveudtagnings- og analysemetoder.

I handlingsprogrammets funktionsperiode har NKE og andre grupper afsluttet en række projekter fra de forudgående år med *data om fødevarerforbruget og kosten*. Disse data danner grundlag for bedømmelse af kostens betydning for sundhed og sygdom og for anbefalinger om kostens sammensætning. Rapporten "Livsmedelsudbudet i Norden. En utredning av dagligvaruhandelns omvandling och dess konsekvenser för konsumenterna", TemaNord 2001:524, er fra et samarbejdsprojekt mellem EK-Livs og EK-Konsument og belyser sammenhængen mellem butiksstrukturen og forbrugernes tilgang til de fødevarer, som anbefales i en sund kost. Rapporten peger på videre forskning om ændringer i dagligvarehandelen og udbudet af fødevarer som grundlag for politiske og lokale beslutninger.

NKE har gennemført projektet "*Livsmedelskonsumtionen i Norden 1965-1998, National, årlig per capita statistik*", TemaNord 2001:527. Projektet har udredt beregningsgrundlaget for per capita statistikken for at vurdere og give forslag til sammenlignelighed af disse nordiske data, som ofte bruges til at beskrive befolkningens tilgang til fødevarer og næringsstoffer i et land. En sammenligning af forbrugsudviklingen peger på en hel del ligheder i trenderne, fx et forøget forbrug af magre spisefedt- og mælkesorter, formindsket forbrug af spisefedt og forøget forbrug af ost, frugt og grønsager. Den nordiske fødevestatistik publiceres fra 1990 i Nordisk Statistisk Årbog, som Danmarks Statistik har ansvaret for.

Indsamling af sammenlignelige data om *forbruget af grønsager, frugt, brød og fisk samt kartofler i de nordiske og baltiske lande* er gennemført i et NKE-projekt under betegnelsen NORBAGREEN. Forbruget af grønt, frugt, brød og fisk er i EU foreslået anvendt som en indikator for sund kost. Mangel på sammenlignelige internationale data er dog et problem. Formålet med NORBAGREEN-projektet var at undersøge forbruget af disse fødevarer og kartofler i de nordiske og de baltiske lande med en sammenlignelig metode. Resultaterne er offentliggjort i rapporten "The NORBAGREEN 2002 study", TemaNord 2003:556.

Hvordan data vedrørende fødevarerforbruget anvendes til at beregne indtaget af næringsstoffer er analyseret i rapporten "*Norfoods 2000. Intagsberäkningar av kostdata i Norden. En jämförelse af näringsdata, beräkningsfaktorer och beräkningsmetoder*", TemaNord 2002:522. Projektet sigter på forbedring af sammenligneligheden af nordiske kostundersøgelser.

Diskussionerne fra et nordisk seminar om den betydning, fysisk aktivitet sammen med gode kostvaner har for sundheden, er rapporteret i "*Physical activity: A part og healthy*

eating? Report from a Nordic Seminar”, TemaNord 2001:554. Seminaret tog en klar stilling til, at anbefalinger om fysisk aktivitet og om kost ikke skal behandles hver for sig, men komplementære hinanden.

Et fælles projekt mellem NKE og NNT om *indtaget af tilsætningsstoffer og kontaminanter* er en opfølgning af en tidligere kortlægning af eksisterende systemer og metoder vedrørende overvågning af indtaget af disse stoffer. Dette projekt havde til formål at udarbejde anbefalinger om, hvordan indtaget af tilsætningsstoffer og kontaminanter kan beregnes på en sammenlignelig måde. Konklusionerne er rapporteret i ”Recommendations for Intake Calculations of Food Additives and Contaminants”, TemaNord 2001:574. Rapporten omfatter en beskrivelse af generelle, men vigtige elementer i vurdering af indtaget af et kemisk stof og praktiske eksempler på indtagsvurdering af fire kontaminanter/tilsætningsstoffer, samt et forslag til en trinvis procedure for vurderingerne.

Der indsamles data om befolkningens indtag af næringsstoffer og gennemføres risikovurderinger vedrørende særlig lavt eller særlig højt indtag. En projektgruppe under NKE har vurderet den potentielle *sundhedsrisiko i forbindelse med vitamin A*, som indtages i forholdsvis store mængder i alle nordiske lande. Risikovurderingen er offentliggjort i rapporten ”Health risks related to high intake of preformed retinol (vitamin A) in the Nordic countries”, TemaNord 2003:502. Projektet NORFOLAT vurderer befolkningens indtag af folat og beregner *risikoen i forbindelse med forskellige strategier for folinsyreberigelse af fødevarer*. Denne type forskningsprojekter sigter på fuld inddragelse af den nordiske ekspertise for at skabe en videnskabeligt baseret platform både til brug ved nationale forvaltningsmæssige beslutninger og for nordisk stillingtagen ved Codex- og EU-diskussioner.

En generel evaluering af *sundhedsrisici ved tilsætning af vitaminer og mineraler i fødevarer* er offentliggjort i rapporten ”Addition of vitamins and minerals. A discussion paper on health risks related to foods and food supplements”, TemaNord 2001:519. Berigelse af fødevarer har været på den nordiske dagsorden i mange år, og der er tidligere offentliggjort to rapporter¹ på området. Den tredje udgave af Nordiske næringsstofanbefalinger (Nord 1996:28) omfattede ud over de anbefalede tilførsler af næringsstoffer forslag til øvre grænser for indtagelsen. Disse forskningsprojekter har dannet nødvendig baggrund for en aktiv deltagelse i drøftelserne i EU og i Codex om tilsætning af næringsstoffer og om kosttilskud. I debatten om tilsætning af næringsstoffer har Norden en særlig holdning, som bygger på, at der skal være et dokumenteret ernæringsmæssigt behov hos befolkningen eller grupper af befolkningen, før tilsætning er berettiget. Der er dog ikke tvivl om, at EU er på vej med en mere liberal lovgivning.

---

¹ PNUN Rapport, Nord-serien 1989:4. Tilsætning af vitaminer og mineraler til levnedsmidler. Rapporten gennemgår den historiske udvikling af tilsætningen af essentielle næringsstoffer i fødevarer samt lovgivningen og administrationen på området i de nordiske lande.

TemaNord 1995:643. Addition of Nutrients to Food – principles and practices. Rapporten præsenterer resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse vedrørende næringsstofftilsætning til almindelige fødevarer i de nordiske, EU- og andre lande og foreslår principper/retningslinjer for berigelse.

Helhedsvurderinger af særlige fødevarergrupper er gennemført for fisk og for kartofler. Helhedsvurderingerne inddrager ernæringsmæssige forhold samt toksikologiske og andre forhold, fx koncentrationer af miljøfremmede stoffer i fisk eller naturlige giftstoffer i kartofler, spørgsmål om allergene indholdsstoffer og anvendelse af genteknologi. Helhedsvurderingen af fisk er en opdatering af et tidligere projekt fra 1991 og formålet har været at finde frem til fælles syn på mulige risici ved spisning af fisk og for kostanbefalinger. Helhedssynet på kartofler omfatter endvidere kartoflernes kvalitet, og formålet med projektet har været at bidrage til sikring af kartoflens fremtidige rolle i kosten. Resultaterne er offentliggjort i rapporterne ”Fish as Food II. Report from a Nordic seminar”, TemaNord 2001:532 og ”Potatoes as Food. Proceedings from a Nordic seminar”, TemaNord 2003:512.

Nordiske næringsstofanbefalinger er revideret og skal udgives i en 4. udgave. Revisjonen har hovedsagelig omfattet baggrundsdokumentationen for anbefalingerne, komplettering af levnedsmiddelbaserede anbefalinger og vurdering af anbefalinger vedrørende fysisk aktivitet. De begreb og definitioner, som er anvendt i de nordiske næringsstofanbefalinger er set igennem i forhold til amerikanske anbefalinger (RDA), og nye nationale og internationale anbefalinger er undersøgt. Projektgruppens forslag skal i foråret 2004 sendes til interesserede myndigheder og organisationer til kommentering, og forslaget vil derefter blive præsenteret på den 8. nordiske ernæringskongres i juni 2004 for åben diskussion.

Et seminar om *børns og unges kostvaner* er afholdt i november 2003.

Den 8. nordiske ernæringskongres skal afholdes i Norge i juni 2004. Hovedtemaet er befolkningens sundhed og ernæring, og under dette hovedtema drøftes ernæringspolitikken, overvægtsproblemer i Norden, immunitet og ernæring samt osteoporose. De nye nordiske næringsstofanbefalinger vil blive præsenteret og diskuteret. Deltagerkredsen omfatter repræsentanter for fødevarermyndigheder, fødevarerindustrien, sundhedsvæsenet, undervisningsvæsenet og ernæringsforskningen.

Der skal i 2004 afholdes et ekspertseminar i Island om betydningen af *glykæmisk indeks*. Seminaret indgår som satellit-symposium ved den 8. nordiske ernæringskongres i Norge. Projektet omfatter bl.a. en litteraturgennemgang med henblik på at belyse aktuelle teorier om, at det muligvis er vigtigt at se på regulering af blodsukkeret og fødevarernes glykæmiske effekt i forbindelse med udvikling af kroniske sygdomme og fedme. Det er langt fra afklaret, hvilken betydning teorierne kunne have for de kostråd, som kan gives for at forebygge sygdomme, men det er vigtigt, at nordiske eksperter vurderer den videnskabelige baggrund for eventuelle sammenhænge.

På det toksikologiske område fortsættes vurdering af *naturligt forekommende toksiner* under NNT. Der findes indtil videre ikke særlig meget internationalt arbejde om dette emne. Der er offentliggjort rapport ”Calystegine alkaloids in Solanaceous food plants”, TemaNord 2002:513 om de relativt nyoptagne calysteginalkaloider og ”Nicotine alkaloids in Solanaceous food plants”, TemaNord 2003:531.

En projektgruppe har indsamlet den eksisterende viden om forskellige mekanismer for *forstyrrelser af skjoldbruskkirtlens funktioner* og givet eksempler på tilsætningsstoffer, miljøforureninger, pesticider, naturlige toksiner i fødevarerplanter og blandede kemikali-

er, som i eksperimentelle systemer (eller epidemiologisk) har ført til forstyrrelser i skjoldbruskkirtelfunktionen. Disse kemikalier er en meget uensartet gruppe af stoffer med mange forskellige virkningsmekanismer, og hvert stof kan virke via mere end en mekanisme. Arbejdet er offentliggjort i rapporten ”The influence of chemicals in the food and the environment on the thyroid gland function”, TemaNord 2002:520. Rapporten indeholder en række anbefalinger fra projektgruppen.

Toxiciteten af aminer er diskuteret i en projektgruppe under NNT. Gruppen har også drøftet et eventuelt behov for grænseværdier ud over den grænseværdi, der findes for histamin i fisk og fiskeprodukter. Der er ikke tilstrækkelig viden til at gennemføre risikovurdering af biogene aminer. Rapporten ”Present Status of Biogenic Amines in Foods in Nordic Countries”, TemaNord 2002:524 indeholder projektgruppens anbefalinger for risikohåndtering. Nye grænseværdier eller anden lovgivning anbefales ikke.

Et projekt om *naturlige toksiner og akkumulerede algetoksiner i fisk*, som er igangsat i 2000, sigter på indsamling af viden om toksikologiske aspekter ved forbruget af fisk. Der ses både på de naturligt forekommende toksiner og akkumulerede algetoksiner.

Forureningen af havet har konsekvenser for fødevarerisikoen, fordi konsumfisk m.v. får et indhold af uønskede stoffer. Et projekt om *risikoanalyse af konsekvenserne af en særlig forureningssituation, som opstår ved olieforurening*, når olietankere lækker, er igangsat i 2002 og forventes afsluttet snart. Der skal gennemføres en risikoanalyse og foreslås en beredskabsmodel til vurdering og håndtering af fremtidige forureningskatastrofer.

Et *seminar om lim i fødevareemballage* er afholdt i 2001. Seminaret diskuterede behovet for risikovurdering af stoffer i lim, og der var enighed om, at en harmoniseret lovgivning baseret på et positivlistesystem behøves. Resultaterne af drøftelserne findes i rapporten ”Adhesives in food contact materials and articles”, TemaNord 2002:551.

En udredning om *brug af cDNA mikrochips til karakterisering af fødevareplanter* er offentliggjort i 2003 (TemaNord 2003:558). Udredningen analyserer mulighederne for anvendelsen af cDNA mikrochip-teknologien ved vurdering af ”væsentlig overensstemmelse” (substantial equivalence) mellem en genetisk modificeret plante og den pågældende planteart mere generelt og diskuterer valg af karakteriserende genprodukter til denne chips for den enkelte plante. Mulighederne for at købe disse micro array chips eller selv at lave dem er drøftet.

NNT’s arbejde vedrørende *tilsætningsstoffer* er omtalt i kap. 5.6 om begrænsning af brugen af tilsætningsstoffer.

NNK’s arbejde er fortrinsvis omtalt i kap. 5.11 om levnedsmiddelkontrol.

Der er afholdt en workshop mellem NNT og NNM om *risikoanalyse som en proces til kvalitetssikring af beslutningsprocessen* i spørgsmål om fødevarerisikoen. Det blev drøftet i lyset af to eksempler, koffein og *Campylobacter*, hvordan risikoanalysen kan anvendes i praksis som en trinvis og formaliseret måde til at analysere fødevarerisikomæssige problemer. Valget af de to eksempler skulle også bidrage til vidensudveksling mellem det kemiske og det mikrobiologiske område. Workshoppens resultater

er offentliggjort i rapporten "A Practical Approach to the Application of the Risk Analysis Process", TemaNord 2002:510.

Validering af kemiske og mikrobiologiske analysemetoder m.v. er en del af styrkelsen af forskning. NMKL har i handlingsprogrammets funktionsperiode arbejdet med validering af følgende kemiske metoder og procedurer: Bestemmelse af salt, procedure for bestemmelse af pH i levnedsmidler, revision af fem NMKL-procedurer, sensoriske metoder. "Håndbog i prøvetaking av næringsmidler" er offentliggjort i 2002 på norsk, engelsk, polsk og finsk. På det mikrobiologiske område er der igangsat eller afsluttet validering af metoder for *Listeria*, koagulase positive stafylokokker, *Bacillus Cereus*, *Clostridium Perfringens*, koliforme bakterier, *Campylobacter* og *Listeria Monocytogenes*. Der er afholdt et kursus i alle nordiske lande i usikkerhedsberegning inden for mikrobiologi.

På det mikrobiologiske område er der afholdt workshops om *risikovurdering af Campylobacter og om GMMO, genetisk modificerede mikroorganismer*. Formålet med disse workshop har været at udveksle viden og erfaringer. Resultaterne er offentliggjort i henholdsvis "Discussions on the Risk Assessment of *Campylobacter*", TemaNord 2001:538 og "Risk Assessment af Genetically Modified Microorganisms", TemaNord 2001:590. Mikrobiologiske kriterier for levnedsmidler og produktionsprocesser er diskuteret på to workshops med udgangspunkt i det arbejde, som foregår i EU og Codex vedrørende mikrobiologisk risikoanalyse. Resultaterne findes i en intern rapport (Rapport 22-2003 fra Livsmedelsverket i Sverige).

5.4 Øget indsats mod zoonoser og sygdomsfremkaldende mikroorganismer

En intern rapport fra en projektgruppe "*Microbiological Databases from Farm to Table in the Nordic Countries & Salmonella Data*" fra juni 2001 beskriver eksisterende mikrobiologiske databaser i Norden. Højkvalitetsdata fra overvågningssystemer er væsentlige for gennemførelse af risikoanalyser for patogener i fødevarekæden. Projektet har haft til formål at bidrage til en harmoniseret udvikling af systemer til indsamling af mikrobiologiske data. En parallel intern rapport "*Risk Management of Foodborne Zoonotic Bacteria from Farm to Table in the Nordic Countries*" fra december 2001 indeholder en gennemgang af eksisterende risikohåndteringssystemer for fødevarebårne zoonotiske bakterier i hvert enkelt af de nordiske lande. Nogle af fordelene ved de nordiske risikohåndteringssystemer er ifølge rapporten, at de omfatter hele kæden fra jord til bord, og at der er et godt samarbejde mellem landene. Projektgruppen enedes om, at Codex-principper og retningslinjer for mikrobiologisk risikohåndtering burde følges i videst mulig omfang.

Den tredje nordiske *workshop om virus i fødevarer og vand* blev afholdt i 2000. Workshoppen tjente først og fremmest til opdatering af det videnskabelige grundlag hos sagkyndige. Mulig brug af andre organismer som indikatorer for tilstedeværelse af humane enteriske virus blev belyst, og opdaterede påvisningsmetoder for humane enteriske calicivirus blev præsenteret og diskuteret. Workshoppens indlæg er offentliggjort i "Third Nordic Workshop on Viruses in Food and Water", TemaNord 2001:565. Den fjerde workshop om emnet afholdes i 2004.

Der er afholdt en workshop for at diskutere mulige løsninger på de problemer, der er forbundet med de *forhøjede mikrobiologiske risici, som er resultatet af en stigende international handel* med fødevarer. Ud over de nordiske lande deltog repræsentanter for Letland og Litauen. Rapporten ”How do we Ensure a High Level of Protection against Microbiological Risks in the Chain from Farm to Table in Connection with International Trade?”, TemaNord 2003:515 præsenterer en liste over de eksisterende overvågnings- og kontrolsystemer i de nordiske lande, fulgt af eksempler på hovedsagelig *Salmonella* og *Campylobacter* i foder, dyr, fødevarer og i humane tilfælde. Workshopen resulterede i en række anbefalinger.

Et NNM-projekt om tiltag for nedsættelse af *risikoen for Campylobacter-smitte fra fjerkræprodukter* er omtalt under pkt. 5.1 om nordisk indflydelse på internationale forhandlinger.

Der skal i 2004 afholdes et seminar og etableres et netværk for forskere og forvaltere vedrørende *fødevarsikkerhed i forbindelse med økologisk produktion*. Initiativet sigter på udvikling af samarbejdet i form af forskningsprojekter og risikovurderinger inden for mikrobiologiske og toksikologiske problemstillinger. Den økologiske produktionsmetoder indebærer bl.a. forøget anvendelse af husdyrgødning med risiko for overførelse af zoonoser, ligesom manglende anvendelse af pesticider kan give anledning til svampesvækst med dannelse af mykotoksiner.

5.5 Begrænsning i brug af antibiotika og andre stoffer, som anvendes i fødevarerproduktionen

Forberedelsen af nordisk workshop (del 2) om *monitorering af antibiotikaresistens hos bakterier fra fødevarekæden* er igangsat i 2003 til opfølgning af en workshop i august 2002, som er rapporteret i ”Report from: Nordic workshop on the monitoring of antimicrobial resistance in bacteria from the food chain”. Antibiotikaresistens er et stadig stigende globalt problem. Formålet med workshop er at opbygge et netværk for monitorering og at arbejde videre med harmonisering af design, prøveudtagning, metodik og fortolkning, så data i størst mulig grad bliver sammenlignelige i de nordiske lande.

Et tværsektorielt projekt om risikoanalyse er rapporteret internt i ”*Udvikling af en risikoanalysemodel for infektioner med antibiotikaresistente Salmonella-bakterier i Norden*”.

5.6 Begrænsning i brugen af tilsætningsstoffer

NNT har afsluttet et projekt vedrørende *opdatering af det grundlag, som anvendes ved vurdering af tilsætningsstoffers sikkerhed*. Der indgår ikke krav i EU-direktiverne om periodisk vurdering af sikkerheden af de tilladte stoffer, og nogle af stofferne har ikke været vurderet af Den Videnskabelige Komité for Fødevarer (SCF) i lang tid, dvs. i 10-20 år. I løbet af det nordiske projekt har man undersøgt, om de sikkerhedsmæssige vurderinger, der danner basis for de nuværende anvendelsesbetingelser, stadig er i orden og tilstrækkelige i lyset af nutidens krav til sikkerhedsvurdering. Væsentlige nye data siden den seneste vurdering af stofferne er undersøgt, og der er foreslået en prioritering for

sikkerhedsmæssig revurdering af det enkelte tilsætningsstof, hvis en samlet revurderingsprojekt sættes i gang i EU. NNT har ikke selv lavet en egentlig sikkerhedsmæssig vurdering af det enkelte tilsætningsstof på basis af de nye data. Rapporten samler de tilladte fødevaretilsætningsstoffer i 163 monografier, der dækker de mere end 300 tilladte stoffer med individuelle E-numre, idet kemisk nært beslægtede stoffer indgår i samme monografi. Rapporten "Food additives in Europe 2000. Status of safety assessments of food additives presently permitted in the EU", TemaNord 2002:560, anbefaler, at der etableres en mekanisme i EU, som sikrer et systematisk, periodisk sikkerhedsmæssigt check af alle de tilladte tilsætningsstoffer. Rapporten er sendt til Europa-Kommissionen med et brev fra den danske fødevareminister.

Monografierne er samlet i en *database over tilladte tilsætningsstoffer i EU*. Formålet med databasen er at give sagsbehandlerne et effektivt redskab til det daglige arbejde. Databasen er tilgængelig på nettet fra 1.01.2004 (www.norfad.dk).

5.7 Mærkning og forbrugerinformation

EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument havde i 1998-2000 et *tværsektorielt samarbejde under betegnelsen TværMærk*. Der blev gennemført en *repræsentativ undersøgelse i alle nordiske lande om forbrugernes brug af fødevaremærkning og vareinformation*. Undersøgelsens resultater er i handlingsprogrammets funktionsperiode offentliggjort i to rapporter: "Forbrugernes brug af fødevaremærkning. Litteratur- og pilotstudie", TemaNord 2001:525 og "Forbrugernes krav til fødevaremærkning og vareinformation. En pan-nordisk undersøgelse af forbrugeradfærd og holdninger til fødevaremærkning", TemaNord 2001:501. Undersøgelsen klarlægger, hvordan forbrugerne anvender mærkningen, og belyser desuden, i hvilken udstrækning dagens fødevaremærkning tilfredsstillende forbrugernes ønsker og behov. Formålet med undersøgelsen var at give en kvalificeret, forbrugerbaseret platform for en fælles nordisk politik for mærkning af og information om fødevarer.

På grundlag af mærkningsundersøgelsens resultater blev der i TværMærk-projektgruppen udarbejdet et forslag til *fælles nordisk politik for mærkning af fødevarer* med efterfølgende høring af og et seminar for en bred kreds af repræsentanter for erhvervs- liv, handel, forbruger- og andre organisationer og myndigheder. Efter embedsmandskomiteernes godkendelse af forslaget er det offentliggjort i rapporten "Nordisk politik for mærkning af fødevarer – Nordic Policy towards the Labelling of Foods", TemaNord 2002:589. De fleste af rapportens anbefalinger er en opfølgning og uddybning af ministererklæringen fra mødet mellem ministre for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler i Reykjavik i juni 2001. Med den nordiske politik for mærkning er der lagt et grundlag for de nordiske landes holdninger i konkrete mærkningsspørgsmål i forhandlinger i Codex og EU. Anbefalinger om mærkning med oprindelse, fremstillingsdato, obligatorisk næringsdeklaration, fyldestgørende ingrediensliste, mærkning med allergener, GMO-mærkning, forudsætninger for sundhedsanprisninger m.v. er en del af den fælles politik.

I 2001 igangsatte EK-Livs og EK-Konsument et projekt til *udvikling af letforståelige næringsdeklarationer*. Projektet fulgte op på ministererklæringen fra Reykjavik i 2001. Formålet var at indsamle baggrundsinformation for udformning af forskellige

næringsdeklarationsmodeller, som siden kunne testes hos forbrugerne. Næringsdeklara-tioner kan udvikles til et vigtigt værktøj i ernæringspolitikken for at forbedre befolkningens ernæringsmæssige status og folkesundheden. Rapporten ”Proposals for new nutrition labelling formats”, TemaNord 2002:554 indeholder forslag til fire næringsdeklara-tionsmodeller. Rapporten lægger op til, at forslagene skal undersøges i en forbrugertest. Resultaterne fra forbrugertesten anvendes til udvikling af nationale næringsdeklaratio-ner, så længe disse ikke er i strid med EU’s næringsdeklarationsdirektiv, til påvirkning af bestemmelserne i EU og Codex, som del af ernæringsoplysningen og endelig til sti-mulering af fødevarerindustriens produktudvikling.

EK-Livs og EK-Konsument igangsatte i 2002 et opfølgingsprojekt, som omfatter en *test i forbrugergrupper af ovennævnte teoretiske mærkningsmodeller*. Hensigten var at finde frem til en så korrekt, meningsfyldt og samtidig forbrugervenlig næringsdeklarati-on, som muligt, og med de kompromisser, som det komplicerede budskab indebærer. Forbrugerundersøgelsen er gennemført af ACNielsen AIM i Danmark. Resultaterne blev diskuteret på et seminar i Stockholm i juni 2003, hvor også tilsvarende undersøgel-ser fra Storbritannien blev præsenteret. En repræsentant for SANCO deltog i seminaret. Projektgruppen anbefaler, at næringsdeklarationen bør være obligatorisk på færdigpak-kede fødevarer og at formen bør standardiseres. Projektgruppen har desuden foreslået, hvilke næringsstoffer, der bør indgå i en obligatorisk næringsdeklaration, og at oplys-ningerne om mængden angives pr. 100 g og pr. portion af fødevareren. Ministerrådet har i februar 2004 i skriftlig procedure godkendt det nordiske forslag til næringsdeklaration med henblik på, at forslaget kan sendes til Europa-Kommissionen, som for tiden arbej-der med et forslag til ændring af næringsdeklarationsdirektivet. Anbefalingerne er of-fentliggjort i rapporten Nutrition Labelling. Nordic Recommendations Based on Con-sumer Opinions. TemaNord 2004:508.

En udredning om *etisk mærkning* har udgangspunkt i politiske beslutninger i ministerrå-det. Det indgår i ministerrådets strategi for bæredygtig udvikling som et af de langsigte-de mål på fødevarerområdet, at forbrugerne skal sikres mulighed for at vælge fødevarer ud fra fx etiske overvejelser. Ved et fælles ministermøde for jord- og skovbrug, lev-nedsmidler og fiskeri i Reykjavik i juni 2001 vedtog de pågældende ministre desuden, at man bør udrede mulighederne for at informere forbrugerne mere om etiske forhold ved produktionen af levnedsmidler, herunder fisk, særskilt vedrørende dyrevelfærd og miljøhensyn. Udredningen, som blev til i et tværsektorielt samarbejde mellem levnedsmiddelsektoren, forbrugersektoren, miljøsektoren, fiskerisektoren og jord- og skov-brugssektoren, er offentliggjort i rapporten ”Etisk mærkning af fødevarer”, TemaNord 2003:527. I rapporten fremlægges en række forslag til videre tiltag om etisk mærkning og forbrugerinformation. Det konkluderes dog, at tiden ikke er inde for at foreslå etable-ring af et alment nordisk etikmærke for fødevarer. Ministerrådet har anbefalet, at rele-vante komiteer inden for det nordiske samarbejde – med baggrund i en dialog med for-brugere, handel og producenter – prioriterer og udvikler udredningens forslag til mulige initiativer for at imødekomme kravet om forbrugerinformation om etiske forhold i lev-nedsmiddelproduktionen. Dette arbejde påbegyndes ved et dialogseminar i marts 2004.

Resultaterne af et samarbejdsprojekt mellem EK-Livs og EK-Konsument om *sårbare forbrugergruppers erfaringer med mærkning af og anden information om madvarer* er offentliggjort i rapporten ”Matvarer – kun for majoriteten?”, TemaNord 2001:555. Rap-porten beskriver, hvilke erfaringer, problemer og behov nogle ”sårbare” grupper – per-

soner med glutenallergi, dyslektikere og indvandrere – kan have med mærkningen, og hvordan behovene kan imødekommes.

Et *tværsektorielt ungdomsprojekt om mad* er igangsat i 2003 i samarbejde mellem EK-Livs, EK-Konsument og NEJS med henblik på at udvikle en hjemmeside til projektorienteret undervisning i flere fag i grundskolens ældste klasser. Målet er at give den nordiske ungdom mulighed for at skaffe sig viden om madproduktion og -forædling og om konsekvenserne for sundhed og miljø. En større bevidsthed om madproduktionen vil give ungdommen bedre forudsætninger for at stille kvalificerede krav for deres mad og på længere sigt forøge kompetencen hos forbrugerne på madområdet. Hjemmesiden skal være tilgængelig fra Det Nordiska Skolnätet.

Nordisk *kursus i risikokommunikation* er afholdt som et samarbejdsprojekt mellem NEJS, EK-Livs og NEF første gang i april 2003 med fokus på akrylamidproblematikken og gentaget i efteråret 2003 med fokus på zoonoser. Formålet med kurserne er at give deltagerne den nyeste indsigt og viden på området, at fremme erfaringsudveksling og netværksdannelse og at skabe grundlaget for risikokommunikation på nordisk plan.

Database over naturlige toksiske indholdsstoffer i fødevarerplanter og spisesvampe igangsættes i 2004. Databasen udbygges ud fra EU-informationssystemet BASIS, der indeholder mange kritisk vurderede data om forekomsten af indholdsstoffer, men kun ganske få toksikologiske data om bioaktive stoffer i planter. Grundig viden om naturlige, toksiske indholdsstoffer er væsentlig for forskere og myndigheder, når fødevarers sikkerhed skal vurderes og når forbrugerne skal informeres om fødevarernes sikkerhed og sundhed.

5.8 Genetisk modificerede organismer (GMO) – Nye levnedsmidler

Der er igangsat projekter om *risikovurdering af genmodificeret fisk og af nye frugter og grønsager*. Projekterne er omtalt i kap. 5.1 om nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer.

Sporbarhedsprojektet, som ligeledes er omtalt i kap. 5.1, omfatter bl.a. sporbarheden af fødevarer, som er fremstillet ved genteknologi. Anvendelsen af genteknologi kan i mange tilfælde ikke påvises analytisk, og sporbarheden er derfor nødvendig for kontrol af mærkningen.

En udredning om *brug af cDNA mikrochips til karakterisering af fødevarerplanter*, herunder etablering af ”væsentlig overensstemmelse” mellem genetisk modificerede planter og den pågældende planteart mere generelt, er omtalt i kap. 5.3 om samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarerens sikkerhed og ernæringsrigtig kost.

Et *workshop om risikovurdering af GMMO, genetisk modificerede mikroorganismer* er ligeledes omtalt i kap. 5.3.

Et projekt om *forbrugerindflydelse og forbrugerpolitik ved anvendelsen af genteknologi i fødevarerproduktionen* er omtalt i kap. 5.10 om styrkelse af forbrugerindflydelsen på fødevarerområdet.

5.9 Høj standard for dyre- og plantesundhed

Dette indsatsområde har i størstedelen af handlingsprogrammets funktionsperiode ligget i jord- og skovbrugssektorens regi. Der er derfor ikke igangsat aktiviteter under EK-Livs.

5.10 Styrkelse af forbrugerindflydelsen på fødevareområdet

EK-Livs og EK-Konsument har med baggrund i forbrugernes store skepsis over for fødevarer, som er fremstillet af GMO, gennemført en udredning, som formulerer *forbrugerkrav for anvendelsen af genteknologi i fødevareproduktionen*. Formålet har været dels at styrke forbrugerindflydelsen på udviklingen, dels at skabe grundlag for en mere nuanceret debat om genteknologiens muligheder og risici i et forbrugerperspektiv. Rapporten ”Genteknologi i fødevareproduktionen. Forbrugerindflydelse og forbrugerpolitik i en nordisk kontekst”, TemaNord 2002:574, indeholder en oversigt over anvendelsen af genteknologi i fødevareproduktionen samt reguleringen heraf, en beskrivelse af situationen i de nordiske lande med fokus på regulering, forbrugerpolitik og forbrugerindflydelse, en kapitel med fire scenarier for fremtidens udvikling i brugen af genteknologi, og til sidst en kapitel, som belyser en række fremtidige forbrugerpolitiske muligheder i lyset af scenarierne. Det konkluderes, at krav om risikovurdering og mærkning ikke vil være tilstrækkelige til at skabe forbrugeraccept af genteknologi i fødevareproduktionen. Ifølge rapporten er der behov for at brede perspektivet fra det nuværende teknologicentrerede syn til en bredere fremgangsmåde, som tager højde for værdimæssige aspekter. Sverige vil i fortsættelse med det svenske formandskabsprogram for Nordisk Ministerråd i 2003 følge rapporten op med et seminar i 2004.

Et tværsektorielt ungdomsprojekt mellem EK-Livs og EK-Konsument om mad er omtalt under pkt. 5.7 om mærkning og forbrugerinformation. Projektet sigter på at give ungdommen mulighed for at skaffe sig kvalificeret viden om mad og dermed på at forøge forbrugernes kompetence på fødevareområdet. Viden og kompetence er nødvendige for at forbrugerne kan øve indflydelse på fødevarepolitikken.

5.11 Levnedsmiddelkontrol

Et projekt om *modernisering af den offentlige kødkontrol*, som blev igangsat i 2003 som et pilotprojekt til opfølgning af Grønlandsdeklarationen, og som fortsættes i 2004 og indtil 2006, afspejler målsætningerne i det nordiske kontrolsamarbejde. Projektet sigter på udvikling af kontrolsystemet, så der tages udgangspunkt i zoonosesituationen i de nordiske lande. Kontrollen skal ske på grundlag af videnskabelige data og følge jord til bord-strategien. Der skal ske en synliggørelse af ansvarsfordelingen. Den offentlige kontrol spiller en central rolle, og kontrollen med virksomheden består af tilsyn med virksomhedens egenkontrol og officielle inspektionsopgaver. Pilotprojektet omfatter en analyse af, på hvilket grundlag kødkontrollen skal gøres risikobaseret, så der tages udgangspunkt i sygdomssituationen i hvert land. I hovedprojektet skal det afprøves i praksis, hvad et risikobaseret tilsyn indebærer og hvordan EU's regler kan gennemføres på

en effektiv og fremtidsrettet måde. Projektplanen omfatter et indspil over for Europa-Kommissionen bl.a. om ændring af regler i retning af mere integreret tilsyn. Projektgruppen har fundet frem til to slagterier med tilhørende kødkontrol fra hvert nordisk land, som vil deltage i projektet.

Et kontrolprojekt om *sporbarhed* og et projekt om *samordning af pesticidkontrollen i Norden* er omtalt under indsatsområde 5.1 vedrørende styrkelse af nordisk indflydelse i internationale forhandlinger og processer.

EU's Rapid Alert System for Food (RASFF) er blevet drøftet på et nordisk seminar i september 2003 for at udveksle oplysninger om, hvordan man arbejder med RASFF-meddelelser i de nordiske lande. Blandt de spørgsmål, som blev diskuteret var forholdet til toldmyndigheder og hvornår der skal sendes meddelelser og hvornår der skal gribes til handling i fortsættelse af meddelelsen. Seminaret resultater kan muligvis føre til yderligere samarbejde og koordinerede vejledninger. Diskussionerne er offentliggjort i "Nordisk seminar om RASFF" (Resumé fra erfaringsudvekslingsseminar 25. og 26. september 2003, Reykjavik).

Den overvejende del af kontrolprojekterne drejer sig om *kompetenceudvikling af kontrolpersonalet*. Der er i handlingsprogrammets funktionsperiode gennemført en lang række seminarer og møder for at udveksle erfaringer, indsamle viden og etablere netværk, som kan bruges i det daglige kontrolarbejde. Formålet med kompetenceprojekterne er dels at bygge på hinandens viden og erfaringer, dels at knytte fagmiljøerne sammen i et beredskab og i et lettilgængeligt kontaktnet, som gør det muligt at løse akutte sundhedsmæssige problemer og konkrete kontrolproblemer med import/eksport hurtigt og effektivt. Det er også vigtigt at arbejde for, at tilsynet bliver ensartet, så sammenlignelige virksomheder og sammenlignelige problemer behandles på samme måde over tid og i forskellige geografiske områder.

Som eksempler på kompetenceudviklingen kan nævnes *seminarer om centrale myndigheders tilsyn med lokale tilsynsenheder* (rapporteret i en intern seminarrapport i februar 2002), *kvalitetssikring af tilsyn i storkøkkener* (rapporteret i en intern seminarrapport i februar 2002), *nordisk erfaringsudveksling om EU/ESA-inspektioner på mælkeområdet* (intern rapport færdig), *tiltag vedr. TSE – testning af dyr, fjernelse af SMR, reaktioner ved fund* (intern rapport februar 2004), *workshop i analytisk kvalitetssikring, kursus i prøveudtagning samt uddannelse af inspektører og arbejds møde om optræning af medarbejdere i fødevarerindustrien* (rapporteret i en intern seminarrapport).

I 2004 skal der holdes seminarer og kurser om følgende: *Erfaringsudbytte om vurdering af levnedsmiddeltilsyn, tilsyn med HACCP og anvendelse af branchekoder, ensartede tilsyn og sikring af deres kvalitet og anvendelse af computere under inspektioner.*

Som et nyt initiativ fra EK-Livs blev den første *nordiske tilsynskonference* afholdt i januar 2003, og i januar 2004 blev den 2. *tilsynskonference* afholdt. Formålet er at skabe et forum for en diskussion om fremtidens indretning af levnedsmiddeltilsynet baseret bl.a. på EU-forordninger om kontrol og hygiejne. Målet er at etablere og fastholde et netværk mellem nordiske tilsynsmyndigheder, og som deltagerkreds på konferencen sigtes på tilsynspersonale på central, regional og lokal plan med tyngdepunktet af delta-

gerne på lokalt niveau. Konferencerne gennemføres i samarbejde mellem NNK og NNL.

Validering af mikrobiologiske kontrolmetoder er omtalt i kap. 5.3 om samordning af nordisk forskning og uddannelse vedrørende fødevarer sikkerhed og ernæringsrigtig kost.

5.12 Støtte til udviklingen i Nordens nærområder

Nordic-Baltic Project Group on Food Control er et netværk, som har fungeret siden 1995. Møderne afholdes skiftevis i de deltagende lande, og møderne giver således mulighed for at besøge fødevarer virksomheder, kontrol- og andre myndigheder i det pågældende land. Der afholdes et årligt seminar for en større deltagerkreds for drøftelse af aktuelle temaer.

Et NordBalt-seminar om risikoanalyse blev afholdt i Litauen i maj 2001 og et GMO-seminar i Jurmala, Letland, i november 2001. NordBalt-mødet i 2001 blev afholdt på Åland i september med småskala-produktion som emne. Et møde i juni 2002 fandt sted i Island med et tema om sporbarhed ved småskala-produktion og et møde i november i Riga, Letland om hygiejnedirektivet. Mødet i 2003 blev afholdt i Stockholm om akkreditering af laboratorier.

Et andet nordisk-baltisk netværk, *Nordic-Baltic Network on Public Health Nutrition* startede sin virksomhed i 2002.

Nordic Baltic Network on Public Health Nutrition afholdt sit første møde i september 2002, hvor netværkets virksomhed for 2002-2004 blev planlagt. Det første møde i 2003 blev afholdt i Vilnius i april 2003 med præsentation af resultaterne fra NORBAGREEN-projektet og drøftelser vedrørende forbruget af frugt og grønsager. Andet møde i 2003 blev afholdt i Island med fokus på næringsstof anbefalinger. Det er hensigten i 2004 og 2005 at afholde et årligt møde og et seminar.

EK-Livs har i 2001 og 2002 givet økonomisk støtte² til udvikling af National Food and Nutrition Action Plans (FNAPs) i de tre baltiske lande – et program, som oprindeligt er initieret i 2000 af WHO Regional Office of Europe.

---

² 250 000 DKK i 2001 fra EK-Livs. I 2002 bevilgedes 500 000 DKK fra Nærområdeprogrammet og 60 000 DKK fra EK-Livs.

Oversigt over netværk og projekter 2001-2004¹

Netværk under EK-Livs	Deltagerland (projektleder-land understreget)	Projektets mål	Projektperiode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Netværk for kvalitetssikring og kvalitetsudvikling af levnedsmiddelmyndigheder	<u>FI</u> , IS, NO, SE	Udveksle viden og erfaringer.	Løbende	-	-	-	-	Netværket nedlagt
Drikkevandsnetværk	<u>DK</u> , IS, NO, SE	Udveksle viden og erfaringer.	Løbende	-	-	-	-	-
Netværk for Novel Foods-regler	<u>DK</u> , <u>FI</u> , IS, NO, <u>SE</u>	Udarbejde vejledninger til EU-regler.	Løbende	-	-	-	-	Netværket opdateret
Netværk for tilsætningsstoffer	<u>DK</u> , <u>FI</u> , IS, NO, <u>SE</u>	Samordne nordiske holdninger og fortolkninger i forhold til EU-regler.	Løbende	-	-	-	-	-
Netværk for madallergi	<u>DK</u> , <u>FI</u> , IS, NO, SE	Udveksle viden og erfaringer.	Løbende	-	-	-	-	Netværket nedlagt i 2001
Forenkling af hygiejnelovgivningen	<u>DK</u> , <u>FI</u> , IS, <u>NO</u> , SE, FO, AX	Vurdere mulighed for fælles holdninger til udvikling af EU-regler og samordning af gennemførelse.	Løbende	-	-	-	-	-
Netværk for emballagemateriale	<u>DK</u> , <u>FI</u> , IS, NO, FO, AX	Opdatere og videreudvikle eksisterende vejledning.	Løbende	-	-	-	-	-

¹ Oversigten kan være behæftet med enkelte mangler og fejl. Det har især været svært at indhente oplysninger om de tværsektorielle projekternes finansiering fra forskellige puljer.

Netværk for særlig ernæring	DK, FI, NO, <u>SE</u>	Udvikle og styrke nordiske holdninger i forhold til Codex og EU.	Løbende	-	-	-	-	-	-
Netværk for mærkning	DK, FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udveksle viden og erfaringer, herunder med de baltiske lande.	Løbende	-	-	-	-	-	-
Netværk for beregning af indtag	<u>DK</u> , FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Opretholde og videreudvikle kompetence.	Løbende	-	-	-	-	-	-
Netværk vedr. akrylamid	DK, FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udvikle prøveudtagnings- og analysemetoder.	Løbende	-	-	-	-	50	-
Tværgående projekter under EK-Livs	Deltagerland (projektleder-land under-streget)	Projektets mål	Projektperiode	Bevilget for 2001	Bevilget for 2002	Bevilget for 2003	Bevilget for 2004	Bevilget for 2004	Slutrapport
Informationsstrategi for levnedsmidler	DK, FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udveksle erfaringer mellem informationsmedarbejdere.	Løbende	60	-	-	-	-	-
Nordic-Baltic Project Group on Food Control	DK, EE, FI, AX, IS, LV,LT, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Samarbejde vedr. spørgsmål om fødevarerhandel, -kontrol, -sikkerhed og -lovgivning.	Løbende	30 ²	60 ³	60 ⁴	60 ⁵	-	-
Nordic-Baltic Group on Public Health Nutrition	DK, EE, FI, IS, LV, LT, <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udveksle erfaringer og føre strategi-diskussioner.	Løbende	-	60 ⁶	60 ⁷	60 ⁸	-	-
Netværkspenge	<u>SE</u>	Ad hoc-konsultationer.	Løbende	-	50	50	0	-	-

² + 540 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

³ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

⁴ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

⁵ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

⁶ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

⁷ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

⁸ + 500 000 fra Næringsrådepilotprogrammet

Vestnordisk forum for levnedsmiddeltilsyn	FO, GL, IS, NO	Forum for det vestnordiske område for erfaringsudveksling vedr. fødevarerlovgivning og -tilsyn.	Løbende	120	120	120	180	180	-
Nordisk ekspertlaboratorienetværk. NMKL-projekt.	DK, FI, IS, NO, SE	Aktuel register over laboratorier med ekspertkompetence samt referencelaboratorier.	1998-2002	-	-	-	-	-	Database på NMKL's hjemmeside fra 2002
Udredning om FoU-samarbejde	DK, FI, IS, NO, SE	Udredning om styrkelse af samarbejde vedr. forskning og udvikling i levnedsmiddelsektoren	2002-2003	-	250	-	-	-	Slutrapport ANP 2003:754
Udvikling af BU-indikatorer for levnedsmiddelsikkerhed	DK, FI, IS, NO, SE	Udarbejde et sæt indikatorer, som kan måle udviklingen af fødevarerikkerhed og bæredygtig udvikling.	2002-2004	-	125	115	50	-	-
Optimering af EK-Livs' arbejdsgrupper	DK, FI, IS, NO, SE	Optimere arbejdsgruppernes virksomhed, herunder samarbejdsflader med andre sektorer arbejdsgrupper.	2001-2004	-	150	50	-	-	-
Visionsseminar – planlægning	DK, FI, IS, NO, SE	Seminar om visioner og strategier for at kunne sætte dagsordenen og påvirke udviklingen i EU og andre internationale fora.	2003-2004	-	-	150	-	-	-
Evaluering af EK-Livs' handlingsprogram 2001-2004	DK, FI, IS, NO, SE, FO, GL, AX	Fremadrettet evaluering af levnedsmiddelsektorens "Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004".	2003-2004	-	-	200	-	-	Afrapportering marts 2004

Tværsæktorielle projekter	Deltagerland (projektleder- land under- streget)	Projektets mål	Projekt- periode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Tværsæktorielt samarbejde vedr. mærkning af levnedsmidler ⁹	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Pilotstudie og undersøgelse af forbrugernes brug og forståelse af mærkning med henblik på at give grundlag for en fælles nordisk politik for mærkning af og information om levnedsmidler.	1998- 2000	-	50 ¹⁰	-	-	Rapport af pilotstudie 2001:525 og rapport af undersøgelsen 2001:501. Oversat til engelsk 2001:573
Nordisk politik for mærkning af fødevarer ¹¹	DK, FI, NO, <u>SE</u>	Udforme fælles nordisk politik for fødevarermærkning og -information.	2001- 2002	-	-	-	-	Slutrapport 2002:589. Oversat til engelsk.
Tværsæktorielt seminar om mærkningspolitikken	DK, FI, NO, <u>SE</u>	Drøfte mærkningsundersøgelses resultater og forslaget til nordisk politik for mærkning af fødevarer samt høringssvar.	2001	-	-	-	-	Seminarets drøftelser indarbejdet i rapporten om nordisk mærknings- politik, 2002:589

⁹ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugs-, miljø- og konsumentsektoren

¹⁰ Fra sikker mad-puljen

¹¹ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugs-, miljø- og konsumentsektoren

EK-Livs/EK-Konsumentprojekt om ændringer i dagligvarehandelen og konsekvenserne for forbrugerne. Forprojekt.	DK, FI, <u>NO</u> , SE	1999-2001	Få indblik i sammenhængen mellem butiksstrukturen og forbrugernes adgang til de fødevarer, der anbefales.	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:524
EK-Livs/EK-Konsumentprojekt om sårbare grupperes erfaringer med mærkning og information	DK, FI, <u>NO</u> , SE	1999-2001	Kortlægge nogle specielle forbrugergrupperes specielle behov for mærkning og information om fødevarer.	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:555
EK-Livs/EK-Konsumentprojekt om næringsdeklarationer	DK, FI, IS, <u>NO</u> , SE	2000-2002	Udvikle forslag til klare, enkle og letanvendelige næringsdeklarationer.	265	-	-	-	-	Slutrapport 2002:554 på engelsk.
EK-Livs/EK-Konsumentprojekt til opfølgning og afprøvning af modeller for næringsdeklarationer	DK, FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	2002-2004	Afprøve de teoretiske mærkningsmodeller fra ovennævnte projekt.	-	555	138	-	-	Analyseinstituttets rapport januar 2003. Slutrapport 2004:508. Anbefalinger godkendt af MR febr. 2004
Etisk mærkning af fødevarer ¹²	DK, FI, <u>NO</u> , <u>SE</u>	2002-2003	Sammenstilte erfaringer om og beskrive behov og muligheder for etisk mærkning.	300	300	-	-	-	Slutrapport 2003:527. Kortversion 2003:532.
Etikinformation om levnedsmidler. Nordisk seminar om forbrugerønsker.	DK, FI, IS, <u>NO</u> , <u>SE</u>	2003-2004	Dialog mellem myndigheder, forbrugerorganisationer, industri og handel om etisk information.	-	-	250	-	-	Seminar afholdes i marts 2004

¹² Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugs-, miljø- og konsumentsektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen.

EK-Livs/EK-Konsumentprojekt om andre legitime faktorer i Codex-arbejde	<u>DK</u> , FI, NO, SE	Beskrive andre legitime faktorer end sundhedshensyn ved fastlæggelse af lovgivning og administrative rutiner.	2000-	-	-	-	-	-
EK-Livs/EK-Konsumentprojekt om genteknologi i fødevarerproduktionen	DK, FI, IS, NO, SE	Formulere specifikke forbrugskrav til anvendelse af genteknologi på fødevarerområdet.	2000-2002	30	15	-	-	Slutrapport 2002:574
Tværsektorielt vidensprojekt rettet til eleverne i grundskolens ældste klasser om forskellige aspekter ved mad ¹³	<u>DK</u> , FI, NO, SE	Udvikle hjemmeside til projektorienteret undervisning.	2001-	300	600	550	min. 550	-
Udvikling af risikovurderingsmodel for infektioner med resistente <i>Salmonella</i> i Norden. ¹⁴	DK, FI, IS, NO, SE	Udvikle en model for risikovurdering af infektioner med resistente salmonellabakterier. Afprøve modellen på data fra overvågnings- og forskningsprogrammer.	2001-					-
Zoonoser, forprojekt		Kortlægge situationen og udarbejde forslag til videre handlingsplan.	2001-2002	50 ¹⁵	-	-	-	Intern rapport
Tværsektoriel projektgruppe vedr. fødevareresikkerhed ¹⁶ .	DK, FI, IS, NO, SE	Udarbejde nordisk platform for fødevareresikkerhed for at styrke nordisk indflydelse i internationale processer og udarbejde forbrugerpolitisk handlingsplan vedr. forbruggerindflydelse.	2002	240	760	-	-	Grønlandsdeklarationen ANP 2002:771. Handlingsplan ANP 2002:772

¹³ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugs, miljø- og konsumentsektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen, NMR's strategiske pulje, BU-puljen og EK-Konsument.

¹⁴ Levnedsmiddel- og jord- og skovbrugssektoren.

¹⁵ Fra sikker mad-puljen

¹⁶ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugs, miljø- og konsumentsektoren. Bevilling fra sikker mad puljen, NMR's strategiske pulje og BU-puljen.

Dioxin og dioxinlignende PCB i levnedsmidler (forprojekt) ¹⁷	DK, FI, IS, NO, SE	Danne et tværsektorielt netværk til samordning af tiltag.	2002-	-	225 ¹⁸	-	-	-
Dioxin, prøver og analysemetoder ¹⁹		Harmonisere prøveudtagning og koordinere undersøgelser.	2003-	-	-	262	304	-
Dioxin, tværsektorielt netværk.		Udveksle erfaringer og samordne metodeudvikling.	2003-	-	-	280	280	-
Dioxin, grænseværdier ²⁰ .		Nordiske vurderinger med henblik på sænkning af nuværende og indførelse af nye grænseværdier.	2004-	-	-	-	159	-
GMO-seminar ²¹	SE	Drøfte genteknologi i fødevarereproduktionen mellem forbrugere, industri og myndigheder.	2003-2004	-	-	200	-	-
Risikovurdering af akrylamid ²²	DK, FI, NO, SE	Koordinere forskningsindsatsen med henblik på eksponeringsvurdering, risikovurdering og risikoreduktion.	2002-	-	150	1000	-	-
Nordisk kursus i risikokommunikation ²³	DK, FI, IS, NO, SE	Opbygge viden om risikokommunikation.	2003-	-	500	-	-	-
Nordisk seminar om konsumentaspekter i levnedsmiddelspørgsmål		Præsentere projekter og resultater fra samarbejdet i EK-Livs/EK-Konsument arbejdsgruppen.	2002	-	200	-	-	-

¹⁷ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugssektoren. Sektorfinansieret.

¹⁸ Fordeling ikke fastsat. Beløbet er sekretariatets skøn.

¹⁹ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugssektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen og NMR's strategiske pulje.

²⁰ Bevilling drøftes i embedsmandskomiteerne i marts 2004

²¹ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugssektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen

²² Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugssektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen og NMR's strategiske pulje.

²³ Levnedsmiddel-, fiskeri-, jord- og skovbrugssektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen og NMR's strategiske pulje.

Projekter under NKE	Deltagerland (projektleder- land under- streget)	Projektets mål	Projekt- periode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrappo- rt
Sammenligning af per capita statistikken for levnedsmidler i de nordiske lande.	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Vurdere og forbedre de nationale fødevarerstatistikkers sammenlignelighed.	1990-2001	-	-	-	-	Slutrappo- rt 2001:527
Norfoods 2000 – nordiske principper for kvalitetssikrede levnedsmiddeldata og kostberegninger.	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Udvikle metoder for kostberegning.	1998-2001	-	-	-	-	Slutrappo- rt 2002:522
Indtagelse af tilsætningsstoffer og kontaminanter.	DK, FI, <u>NO</u> , SE	Beskrive generelle og sammenlignelige metoder til indtagelsesberegning af fremmedstoffer.	1998-2001	-	-	-	-	Slutrappo- rt 2001:574
Afprøvning af metode for bestemmelse af salt. NMKL-projekt.	DK, FI, IS, <u>NO</u> , SE	Fastsætte en valideret analysemetode for bestemmelse af salt.	1999-2003	-	-	-	-	Færdigt dec. 2003. Publi- ceres 2004
Norfolat. Indtagelse af folat i Norden	DK, FI, <u>NO</u> , SE	Tilvejebringe data om fødevarers folatindhold, vurdere befolkningens indtag og beregne risiko ved forskellig berigelse.	1999-	-	-	-	-	Rappo- rtdokument jan- uar 2004
Risikovurdering af vitamin A-indtaget i de nordiske lande	DK, IS, <u>NO</u> , SE	Evaluerer mulige helbredsrisici ved højt indtag.	1999-2003	70	-	-	-	Slutrappo- rt 2003:502
Fri berigelse med næringsstoffer – risikovurdering	DK, FI, IS, <u>NO</u> , SE	Vurdere konsekvenser af næringsstoftilsætning, som sker på grundlag af sikkerhedsgrænser.	1999-2001	40	-	-	-	Slutrappo- rt 2001:519
Simuleringsmodeller for eksponeringsberegning i forbindelse med berigelse.	DK, FI, IS, NO, SE	Vurdere forskellige modeller for simulering	2001	100	-	-	-	Arbejdsrap- port

Physical activity: A part of healthy eating? Nordic Seminar.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Diskutere den seneste viden om sammenhænge mellem kost og fysisk aktivitet og betydningen for sundhed.	1999-2000	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:554
4. oplag af Nordiske Næringsstof anbefalinger	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde 4. oplag af Nordiske Næringsstof anbefalinger.	2000-	340	340	450	500	Afsluttes 2004	
Consumption of fruit and vegetables in the Nordic and Baltic countries (NORBA-GREEN)	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Indsamling af data om frugt- og grønsagsforbrug i de nordiske og baltiske lande.	2001-	250 ²⁴	450	100 ²⁵	-	Slutrapport 2003:556	
Nordisk biomærkøseminar inden for ernæring	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Ekspertsamarbejde for at kortlægge biomærkøse virkomsgheden i de nordiske lande.	2002-	-	220	-	-	Seminar afholdes i 2004	
Levnedsmiddeldatabaser på Internet	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Ensartet præsentation af levnedsmiddeldata på nordiske myndighedernes hjemmesider.	2002-2004	-	180	-	-	Slutrapport april 2004	
Rejsepulje	<u>DK</u>	Rejsebidrag til deltagere fra Færøerne og Grønland i NKE-møder.	Løbende	-	50	-	-	-	
Nordic seminar on Glycemic index: From research to nutrition recommendations	<u>IS</u>	Ekspertarbejde for afklaring af betydningen af fødevarers glykæmiske indeks.	2004-	-	-	-	350	-	
Den 8. nordiske ernæringskongres 2004	<u>NO</u>	Planlægge og gennemføre den 8. nordiske ernæringskongres i Tønsberg, Norge, i juni 2004.	2002	-	-	-	100	-	
EU og berigelsespolitikken i Norden	<u>FI</u>	Udvikle forslag til ernæringsprofiler som grundlag for beslutninger om berigelse og	2004-	-	-	-	114 ²⁶	-	

²⁴ + 500 000 fra BU-puljen

²⁵ + 100 000 fra BU-puljen

²⁶ 113 modtaget fra BU-puljen

Konference om børns og unges kostvaner.	<u>SE</u>	sundhedsanprisninger. Formandskabskonference for drøftelse af børns og unges kostvaner.	2003	-	-	70	-	Gennemført 2003
Projekter under NNT	Deltagerland (projektleder-land under-streget)	Projektets mål	Projektperiode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Vurdering af naturligt forekommende toksiner.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Risikovurdering og udarbejdelse af monografier over naturlige toksiner i planter	Løbende efter behov	90	-	115	60	Delrapporter 2002:513 og 2003:531
Metylerede oxipuriner, gravide og fostre.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Vurdering af de metylerede oxipuriners (kofein, teofyllin og teobromin) effekt specielt på gravide og fostre.	1996-2004	-	-	-	-	Slutrapport i foråret 2004
Risikovurdering: Biogene aminer i levnedsmidler	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Gennemføre risikovurdering, bedømme acceptable niveauer og afklare muligheden for at fastsætte maksimumsgrænser for aminer.	1997-2002	-	-	-	-	Slutrapport 2002:524
Ekspertgruppemøde om Fish as Food	<u>DK</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u>	Opdatere en tidligere helhedsvurdering af fisk ud fra ernæringsmæssige og toksikologiske forhold samt indhold af miljøfremmede stoffer.	1998-2001	-	-	-	-	Slutrapport 2001:532
Nordiske principper for risikovurdering. Risikoanalyse af to stoffer.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udvikle nordiske principper for risikovurdering samt gennemføre risikoanalysemodelen på en mikroorganisme og et kemisk stof.	1998-2002	-	-	-	-	Slutrapport 2002:510

Risikoacceptans, seminar	<u>SE</u>		Udarbejde nordisk holdning til, hvilken risiko, der kan accepteres for sundhedsfarlige stoffer i fødevarer.	1998-2004	-	-	-	-	-	Intern rapport 2004
Indtagelsesberegning for aromastoffer	<u>DK, FI, NO, SE</u>		Udvikle metode for beregning af indtagelse af aromastoffer.	1999-2002	-	90	-	-	-	Slutrapport 2002:550
Antimikrobielle reststoffer i levnedsmidler	<u>DK, FI, IS, NO, SE</u>		Vurdere risikoen for forbrugne af antimikrobielle lægemiddelrester i fødevarer.	1999-	-	-	-	-	-	Afsluttet
Nye principper for risikovurdering	<u>SE</u>		Udarbejde nordisk holdning til anvendelse af toksikologisk acceptable exponeringsniveauer ved risikovurdering.	1999-2001	-	-	30	-	-	Rapport
Opdatering af det toksikologiske vurderingsgrundlag for de tilladte tilsætningsstoffer	<u>DK, FI, IS, NO, SE</u>		Undersøge eventuelle væsentlige nye toksikologiske oplysninger om de enkelte stoffer siden vurderingen i SCF.	1999-2002	90	-	-	-	-	Slutrapport 2002:560
Håndtering af akut alarm	<u>DK, SE</u>		Udarbejde nordisk holdning til, hvordan levnedsmiddelmyndigheder skal reagere til akutte alarm.	1999-	-	-	-	-	-	Afsluttet
Kemiske stoffers indflydelse på thyreoidea-funktionen	<u>DK, FI, NO, SE</u>		Udarbejde rapport om kemiske stoffers indflydelse på thyreoideas funktion.	1999-2002	-	-	-	-	-	Slutrapport 2002:520
Samvirket mellem ernæring, infektioner og kemiske stoffer	<u>DK, FI, NO, SE</u>		Indsamle viden om, hvordan ernæringsstatus, infektion af mikroorganismer og exponering for kemiske stoffer virker sammen.	1999-	-	-	-	-	-	-
EU-evaluering af aromastoffer – nordisk syn	<u>DK, FI, IS, NO, SE</u>		Påvirke igangværende EU-arbejde vedr. metode og evaluering af aromastoffer.	1999-	25	85	85	75	-	Årligt referat

Kriseforanstaltninger i jordbrug og levnedsmiddeldområdet ved kærnekraftulykke	<u>SE</u>	Indsamle viden om konsekvensbegrænsende foranstaltninger ved kærnekraftulykker og at forbedre beslutningsgrundlaget.	1999-	25	-	-	-	-	-
Seminar: Lim i levnedsmiddelleballage	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Indsamle viden om sundhedsmæssige aspekter ved anvendelse af lim i levnedsmiddelleballage.	2000-2002	175	-	-	-	-	Slutrapport 2002:551
Helhedssyn på kartofler	<u>FI</u>	Nordisk seminar om kvaliteten af kartofler og om at vælge ernæringsmæssigt og toksikologisk rigtige sorter.	2001-2003	215	150	-	-	-	Slutrapport 2003:512
Prioritering af nordiske arbejdsindsatser om nye levnedsmidler inden for OECD	<u>SE</u>	Udarbejde forslag til prioritering.	2002	-	60	-	-	-	Intern rapport, april 2002
Naturlige toksiner og akkumulerede algetoksiner i fisk.	DK, FI, NO, <u>SE</u>	Sammenstille fiskeforbrugets toksikologiske aspekter pga. naturligt forekommende giftstoffer og akkumulerede algetoksiner i fisk.	2000-	210	25	-	-	-	-
Database over tilladte tilsætningsstoffer i EU.	<u>DK</u> , FI, NO, SE	Opbygge en database over alle tilladte tilsætningsstoffer til fødevarer mhp. effektivisering af det daglige arbejde.	2001-2003	120	-	50	-	-	Database færdig. Se: www.norfad.dk
Brug af cDNA mikrochips til karakterisering af fødevarerplanter.	DK, FI, NO, SE	Undersøge mulighederne for indførelse af cDNA mikrochip-teknologi til karakterisering af planter.	2000-2003	245	-	-	-	-	Slutrapport 2003:558
Vurdering af forslag til en ændret EU-model for indtagsvurderinger og kontrol af afsmitning fra emballage mv.	DK, FI, IS, NO, SE	Workshop for erfaringsudveksling og drøftelse af et EU-forslag til ændring af modellen for indtagsvurderinger.	2002	-	125	-	-	-	Intern rapport november 2002

Risikoanalyse af konsekvenserne for fødevarer og konsumfisk m.v. ved olieforurening af havet	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Risikoanalyse af konsekvenserne af olieudslip i farvandet for fisks indhold af forureningsstoffer samt beredskabsmodel til håndtering af forureningskatastrofer.	2002-	-	100	230	180	Rapport kommer i 2004
Safety assessment of transgenic fish	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde nordisk forslag til risikovurdering af genmodificeret fisk med henblik på OECD-retningslinjer	2003-2005	-	-	175	40	-
Principles for risk assessment of novel fruits and vegetables. For the OECD Task Force on Novel Foods	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde principper i OECD for risikovurdering af nye frugter og grønsager.	2003-	-	-	85	90	-
Database over naturlige toksiske indholdsstoffer i fødevarerplanter og spisesvampe.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde en database med kritisk vurderede data over toksiske indholdsstoffer i planter og spisesvampe.	2004-	-	-	-	360	-
Projekter under NNK	Deltagerland (projektlederland understreget)	Projektets mål	Projektperiode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Håndbog i prøveudtagning. NMKL-projekt	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde håndbog for praktisk prøveudtagning.	1998-2001	-	-	-	-	Publiceret 2002 på norsk, finsk, engelsk og polsk.
Modeller for risikovurdering ved inspektion af levnedsmiddelvirksomheder og store køkkener	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Kortlægning af eksisterende og udvikling af fælles modeller for risikovurdering.	1999-2001	-	-	-	-	Afsluttet 2003. Ingen rapport.

Modernisering af kødkontrollen	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u> , <u>AX</u>	Udarbejde nordisk bidrag til den internationale debat om modernisering af kødkontrol-len.	-	-	-	-	-	-	-	A joint Nordic position, November 2001.
Kompetenceudvikling af kontrolpersonalet fra jord til bord	<u>DK</u>	Seminar for udveksling af erfaringer vedr. efteruddannelse for kontrolpersonale.	-	-	-	-	-	-	-	Intern rapport 2002
Udarbejdelse af procedure for bestemmelse af pH i levnedsmidler. NMKL-projekt.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde NMKL-procedure for bestemmelse af pH i levnedsmidler.	-	-	-	-	-	-	-	Færdigt dec. 2003. Publiceres 2004.
Erfaringer med småskalaproduktion	<u>NO</u>	Udveksle erfaringer om småskalaproduktion og myndighedernes kontrolstrategi.	-	-	-	-	-	-	-	Afholdt
Centrale myndigheders tilsyn med lokale tilsynsenheder	<u>SE</u>	Udveksle erfaringer om, hvordan de centrale myndigheder kan informere og overvåge lokale myndigheder.	130	-	-	-	-	-	-	Intern rapport februar 2002
Kvalitetssikring af tilsyn i storkøkkener	<u>SE</u>	Idéseminar om effektivisering og kvalitetssikring af tilsyns-metodik.	160	-	-	-	-	-	-	Intern rapport februar 2002
Revision af fem NMKL-procedurer. NMKL-projekt.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Revidere visse NMKL-procedurer.	-	-	-	-	-	-	-	En procedure færdig-revideret
Samordning af pesticidkontrollen i Norden	<u>SE</u>	Udvikle retningslinjer for kontrol af pesticidrester. Samordne indsatsen mod producentlande, som ikke overholder grænseværdierne.	-	235	-	-	-	-	-	-
Nordisk erfaringsudveksling om EU/ESA-inspektioner på mælkeområdet	<u>SE</u>	Udveksle erfaringer.	-	-	-	-	-	-	-	Intern rapport
Tiltag vedr. TSE (testning af dyr, fjernelse af SRM, reaktioner ved fund)	<u>NO</u>	Udveksling af nordiske vurderinger og erfaringer	-	100	-	-	-	-	-	Intern rapport februar 2004

Workshop i analytisk kvalitetssikring	<u>SE</u>	Føre opmærksomheden og kompetencen vedr. kvalitetssikring af analytisk arbejde.	2002	-	220	-	-	Afholdt
Kontrolprocedurer i import og samhandel – nu og i fremtiden	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Samordne importkontrollen.	2002-2003	-	-	98	-	Intern rapport 2003
Validering af sensoriske metoder. NMKL-projekt.	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Beskrivelse af validering af sensoriske levnedsmiddelanalyser	1998-2003	-	100	-	-	Publiceres 2004.
Kursus i prøveudtagning samt uddannelse af inspektører	<u>SE</u>	Forbedre kvaliteten af prøveudtagning.	2003-2004	-	-	250	-	-
Meddelelser om fødevarers sikkerhed – Rapid Alert System for Food	DK, <u>IS</u>	Undersøge behovet for koordinerede vejledninger i Norden	2003-2004	-	-	115	-	Intern rapport februar 2004
Optræning af medarbejdere i fødevarerindustrien	<u>IS</u>	Arbejds møde om, hvilke krav der skal stilles til medarbejdernes viden i fødevarerindustrien	2003-2004	-	-	115	-	Intern rapport februar 2004
Udarbejdelse af en sensorisk metode for måling af lugt og smag i drikkevand	<u>NO</u>	Metodeudvikling	2003-2004	-	-	195	80	-
Modernisering af den offentlige kødkontrol, pilotprojekt ²⁷	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Undersøge, hvilke krav der skal stilles for et integreret risikobaseret tilsyn.	2002-2003	-	300	-	-	Intern rapport maj 2003
Modernisering af den offentlige kødkontrol. ²⁸	DK, FI, IS, NO, <u>SE</u>	Undersøde og teste løsninger for effektiv gennemførelse af EU-regler for slagterier, baseret på zoonosesituationen i de nordiske lande.	2003-2006	-	-	107	367	-

²⁷ Levnedsmiddelsektoren og jord- og skovbrugssektoren. Bevilling fra sikker mad-puljen.

²⁸ Levnedsmiddelsektoren og jord- og skovbrugssektoren. Bevillingen drøftes i embedsmandskomiteerne i marts 2004.

Sporbarhed – udredning af områder, hvor der skal eller kan stilles krav til sporbarhed – med særlig prioritet af GMO som mad og foder. ²⁹	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Samordning af nordisk indsats i internationale fora med sigte på arbejdet for at indføre sporbarhed.	2003-	-	275	300	-	-
Nordisk tilsynskonference ³⁰	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Konference for styrkelse af fælles nordisk platform for tilsynsarbejdet.	2003-	-	450	500	-	Afholdt januar 2003 og januar 2004 Rapport fra konferencen 2003
Nordisk erfaringsudbytte om vurdering af levnedsmiddeltilsyn	<u>SE</u>	Udveksle erfaringer.	2004-	-	-	-	175	-
Tilsyn med HACCP og anvendelse af branchekoder	<u>DK</u>	Udveksle erfaringer vedr. HACCP og branchekoder og drøfte fælles platform for implementering af HACCP.	2004-	-	-	-	240	-
Ensartede tilsyn og sikring af deres kvalitet	<u>DK</u>	Seminar vedr. de metoder, der anvendes for at opnå ensartede tilsyn.	2004-	-	-	-	130	-
Use of computers during inspections	<u>DK</u>	Seminar vedr. anvendelsen af computere ved tilsyn.	2004-	-	-	-	130	-
Kravspecifikationer ved køb af analyser	<u>NO</u>	Udarbejde udkast til kravspecifikationer for analyseopgaver.	2004-	-	-	-	40	-

²⁹ Forankret under EK-Livs med deltagelse fra NEF og NEJS. EK-Miljø og EK-Konsument informeres. Bevilling fra sikker mad-puljen og NMR's strategiske pulje.

³⁰ I samarbejde med NNL

Projekter under NNL	Deltagerland (projektleder- land under- streget)	Projektets mål	Projekt- periode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Handelshindringer på lev- nedsmiddelområdet i Norden	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Analysere eksisterende han- delshindringer og fremsætte forslag til fjernelse af dem.	1999- 2001	-	-	-	-	Afsluttet. Ingen rap- port.
Implementering af EU- forordninger	<u>DK</u> , <u>AX</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udarbejde nordisk strategi for forenkling af EU-forordninger	2002- 2003	-	150	-	-	Rapport primo 2004. Vil blive oversat til engelsk.
Gennemførelse af de nye hygiejneforordninger	<u>NO</u>	Fælles nordisk holdning til gennemførelsen af hygiejne- forordningerne.	2003	-	-	-	250	-
Dialog med Europa- Kommissionen om nordiske synspunkter ved gennemfø- relse af forordninger	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>AX</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	I fortsættelse af projektet om implementering af EU- forordninger at forelægge for Kommissionen nordiske synspunkter på, hvordan for- ordninger kan gøres bruger- venlige	2003-	-	-	100	-	-
Workshop for jurister i nor- disk fødevareforvaltning	<u>NO</u>	Danne kontaktnet til diskussi- on af juridiske spørgsmål inden for fødevareforvaltnin- gen.	2004	-	-	-	150	-
Nordisk samordning af EU- rammeforordningsforslag om materialer og genstande.	<u>FI</u>	Samordne det nordiske bidrag til EU-forhandlingerne.	2004-	-	-	-	70	-

Projekter under NNM	Deltagerland (projektleder- land under- streget)	Projektets mål	Projekt- periode	Bevilget for 2001 1000 DKK	Bevilget for 2002 1000 DKK	Bevilget for 2003 1000 DKK	Bevilget for 2004 1000 DKK	Slutrapport
Risikohåndtering fra jord til bord.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Gennemgå eksisterende risikohåndteringssystemer og diskutere principper for risikovurdering.	1998- 2001	-	-	-	-	Intern rapport december 2001
Ensartet og sammenligneligt mikrobiologisk datagrundlag i Norden.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Datagrundlag for risikoanalyse ved mikrobiologisk overvågning af fødevarer.	1998- 2001	-	-	-	-	Intern rapport juni 2001
Toksikologisk og mikrobiologisk risikovurdering af fødevarer. Nordisk seminar.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	-	2000- 2001	-	-	-	-	Slutrapport 2001.:585
Mikrobiologiske kriterier for levnedsmidler, 2 workshops.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Udforme nordisk holdning til mikrobiologiske kriterier.	1998- 2003	-	-	-	-	Intern rapport 2003
Kasus-kontrol-studier og madbårne infektioner.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Forøge viden om planlægning, gennemførelse og analyse af kasus-kontrolstudier.	1998- 2003	-	15	-	-	Rapport 2004
Mad- og vandbåren sygdom – teknikker for opklaring. Møde	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Bidrage til bedre viden og opklaringsfrekvens for mad- og vandbåren sygdom.	1999- 2001	45	150	-	-	-
Afprøvning af mikrobiologiske NMKL-metoder <i>Listeria</i> . NMKL-projekt.	<u>SE</u>	Dokumentere pålideligheden og følsomheden af NMKL's mikrobiologiske metoder.	1999- 2002	125	-	-	-	Intern rapport 2002
Fall-kontrolstudie af sporadiske EHEC-fall i Norden	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Identificere risikofødevarer og risikofærd vedr. smittespredning af E-coli og andre EHEC-bakterier.	1999- 2002	-	-	-	-	Rapport 2004
Regionalitetsprincippet/mikrobiologiske risici	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Beskrive regionale forskelle i forekomsten af sygdoms-fremkaldende mikroorganismer mhp. forebyggelse.	1999- 2001	-	-	-	-	Afsluttet og rapporteret

Risikovurdering af <i>Campylobacter</i> . Workshop	<u>DK</u> , FI, IS, NO, SE	Udveksle erfaringer vedr. risikovurdering af <i>Campylobacter</i>	1999-2001	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:538
Risikovurdering af GMMO (genmodificerede mikroorganismer). Workshop	<u>DK</u>	Udveksle viden og erfaringer om risikovurdering af nye mikroorganismer.	1999-2001	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:590
How do we ensure a high level of protection against microbiological risks in the chain from farm to table in connection with international trade?	<u>DK</u> , FI, IS, NO, SE	Diskutere mulige løsninger på problemer forbundet med de forhøjede mikrobiologiske risici med den voksende internationale handel.	2000-2003	-	-	-	-	-	Slutrapport 2003:515
Antibiotikaresistente bakterier i levnedsmidler. Workshop	<u>NO</u>	Samordning af administrative konsekvenser ved påvisning af antibiotikaresistens hos bakterier isoleret fra fødevarer.	2000-2001	-	-	-	-	-	Intern rapport 2003
Parasitter i vand. Seminar	<u>DK</u> , FI, NO, <u>SE</u>	Forøge viden om forekomst, risici og metodologi ved parasitter i vand.	2000-2001	-	-	-	-	-	Rapport 2004
Workshop on <i>Listeria Monocytogenes</i>	<u>DK</u> , FI, NO, <u>SE</u>	Udveksle erfaringer vedr. anvendelse af grænseværdier ved kontrollen af <i>Listeria Monocytogenes</i> .	2000-2001	75	-	-	-	-	Intern rapport 2002
Kvalitativ analysemetode til <i>Campylobacter</i> i fødevarer. Udvikling og validering	<u>DK</u>	Udvikle og afprøve en analysemetode til kvantitativ/semikvantitativ påvisning af <i>Campylobacter</i> .	2000-2001	335	-	-	-	-	Afsluttet
Virus i levnedsmidler. Workshop	<u>NO</u>	Opdatering af viden om epidemiologi, detektion m.v. samt stimulere samarbejdet vedr. metodik.	2000-2001	-	-	-	-	-	Slutrapport 2001:565

Afprøvning af en metode for bestemmelse af koagulase positive stafylokokker i levnedsmidler. NMKL-projekt.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Fremskaffe dokumentation for pålidelighed, nøjagtighed og følsomhed af NMKL-metode.	2000-2001	-	-	-	-	-	Publiceret 2003
Kollaborativ afprøvning af mikrobiologiske NMKL-metoder for <i>Bacillus Cereus</i> og <i>Clostridium Perfringens</i>	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Fremskaffe dokumentation for pålidelighed, nøjagtighed og følsomhed af NMKL-metoder.	2001-2003	130	-	-	-	-	Færdig 2003
Nordisk kursus i usikkerhedsberegning inden for mikrobiologi. NMKL-projekt.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Kursus vedr. beregning og angivelse af måleusikkerhed ved mikrobiologiske analyser.	2001-2002	100	-	-	-	-	Kurset er afholdt i alle nordiske lande. Slutrapport 2002
<i>Campylobacter</i> -typning. Møde	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Etablere nordisk netværk for <i>Campylobacter</i> -typning.	2001-	83	-	-	-	-	Afholdt
Fødevarebårne virusinfektioner: Detektionsmetoder og epidemiologi	<u>DK</u>	Træningsophold i England vedr. virus-påvisning i fødevarer og senere nordisk workshop.	2001-	50	300	-	-	-	Statusrapport/ træningsophold oktober 2002
Nordisk workshop om monitorering af antibiotikaresistens hos bakterier fra fødevarekæden	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Opbygge netværk og samordne design, prøveudtagning og metodik samt fortolkning af data.	2002-	-	148	-	-	-	Afholdt
Afprøvning af NMKL-metode nr. 44 og 125	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	Fremskaffe dokumentation for pålidelighed, nøjagtighed og følsomhed af NMKL-metoder.	2001-2003	-	220	-	-	-	Færdig dec. 2003. Publiceres 2004
Tiltag mod <i>Campylobacter</i> i fjerkræprodukter	<u>IS</u>	Workshop om interventionsmetoder til bekæmpelse af <i>Campylobacter</i>	2003-	-	-	-	-	192,5 ³¹	-

³¹ 50% ansøges fra BU-puljen

Validering af analysemetoden <i>Campylobacter</i> . Kvalitativ og semikvantitativ påvisning af termofile <i>Campylobacter</i> i fødevarer og vand. NMKL-projekt.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	2003-	-	-	300	-	-
Afprøvning af NMKL-metode nr. 136 <i>Listeria Monocytogenes</i> . Kvalitativ og kvantitativ bestemmelse i levnedsmidler.	<u>DK</u> , <u>FI</u> , <u>IS</u> , <u>NO</u> , <u>SE</u>	2004-	-	-	-	175	-
Kontaktet inden internationale møder.	<u>SE</u>	2004-	-	-	-	75	-
4. nordiske workshop om virus i vand og fødevarer.	<u>DK</u>	2004-	-	-	-	250	-
Seminar vedr. fødevarerikkerhed ved økologisk produktion	<u>NO</u>	2004-	-	-	-	215	-